

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :

శివలెంక శంభుప్రసాద్

జనవరి 1969

C

సంపుటము : 46 :

సంచిక : 1 :

విశేషత్రైక వెలి ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జనవరి 1969

హిమవేళ	శ్రీ చింతలపాటి నరసింహాదీక్షితశర్మ	1
నిఘంటువులు	శ్రీ గొల్లాపిన్ని వాసుదేవ శాస్త్రి	4
చోడవరం శిలాశాసనము	శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి	15
ప్రాచీన దేవాలయములు - నిర్మాణశైలి	శ్రీ బి. ఆర్. ప్రసాద్	24
వేదుల వేదన	శ్రీ జి. రామమోహనరావు	29
కాలం విరికిది	శ్రీదాస	37
19 శతాబ్దం రెండోభాగంలో		
అధునిక భాషాశాస్త్రం	డా. పి. ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యం	40
కన్యాశుల్క నాటకంలో		
కాలిక, స్థానిక విశేషాలు	శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి	49
విష్ణుచక్రపులు	శ్రీ మిరియాల రామకృష్ణ	54
రాగాలూ—రంగులూ	శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు	57
న్యాయానికి సంకెళ్లు	శ్రీ అరిగే రామారావు	68
గ్రంథవిమర్శలు		76

స్వ విషయము

“భారతి”కి 46 వ సంవత్సరము ఆరంభమైనది.

నాలుగు దశాబ్దములు పైగా నిరాఘాటముగా సాహిత్యసేవ చేయగలిగినందుకు “భారతి” గర్విస్తున్నది. ఆనందిస్తున్నది. ఇక ముందుకూడా ఇతోధికముగా సాహిత్యసేవ చేయగలనను దృఢనిశ్చయముతోను, దృఢసంకల్పముతోను వున్నది. ఆ సంకల్ప సాధనకు రచయితల సహకారము పూర్తిగా లభించగలదని ఆశిస్తున్నది. సహకరించిన వారందరికీ కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నది.

హి మ వే శ

శ్రీ చింతలపాటి నరసింహదీక్షితశర్మ

1

క్రొలకలలాడు నన్యమూల కల్ముల మేల్ములు చాటుచున్, సమా
జ్జ్వల రుచి లోద్ర పుష్పముల చక్కదనంబులా దిద్ది తీర్చుచున్
తళుకుల తమ్మిగుంపువయి దాడియొనర్చుచు, విశ్వమెల్లగం
పిల హిమవేశ వచ్చెను నవీనరమాసుషమాకళాకృతిన్.

2

ఘనసార మిళిత చందన సార చర్మలు
కడకుఁ ద్రోసెడు బుద్ధి పాడముటకును
గుబ్బ జంట మెఱుంగు గూర్పు మౌక్తిక హార
మూల కెంతో దవ్వుగా మెలఁగుటకును
జీలుగారు మన్మథాపులయందు లవమేని
నెడఁదఁ గోరికి లేక పడలుటకును
లలిత మంజీర భూషణు పాదముల యందు
ధరియించు నిచ్చలు తరలుటకున్లు

కారణంబయి, హేతువై, కరణమగుచు,
ప్రేరకంబయి, భూరి శృంగార విభవ
కోరకంబయి, యుల్లాస పూర సార
కారకంబయి, హైమంత కాంత వెలసె—

3

వలు వలు గంటలు చిన్నెలు విభాసిలు కెందెదపుల్ మనోజ్ఞ కో
మల దరహాస నవ్య సుషమా పదపు ల్పొనరింప లేరు కాం
తలు చలిగాడ్చుసోకులవెతల్ పయికొన్నకతాన—తా ననా
కులిత హిమావగుంతనము కుల్ములఁ గ్రొంఱలికారు మీశినన్—

4

సాలువగు జాళువా వసువు బూతలు గాతములందు దీర్చి, క్రొ
వ్వలపుల కస్తరిం దళుకు వన్నెల చెక్కుల బుల్మిపుల్మి, యు
జ్జ్వల సుమ సౌరభం బగరు వాసనలుం జెలరేగె గామినుల్
అలిత కళానురాగ వతులన్ బురికొల్పుదు రిష కేళికిన్ —

5

తుంగ వక్ష్త్ర వక్ష్త్రనుషంగ వసతి
గనియుం దట్పిడ వాప్త వేదననా యేమె!
శీతవేళ — తృణాగ రాజిత తుషార
బిందు వతన స్థితిన్ విలపింప దొడంగె —

6

శరిపక్వ శాలిమంజరుల నాట్యశీలు
చాకు సనంప్రీతి సంతరింప
క్రొంచనాదమనోజ్ఞా గానమాధుర్యంబు
వీనుదోయికి నెఱా విందు సేయు
రసమయ సోతోమరందధారల తీయఁ
దనము జిహ్వభితర్పణ మొనర్చు
నిగనిగల్ మీరు లొద్దుగు పూవు దావులు
నాసికామోదంబు నాటుకొల్పవ

బాలబాలాతపరిమలం దేలి సోలు
గోరువెచ్చని సోకుల కూనగాడ్చు
లాంగికానందసారవశ్యము ఘటంప
రమ్య హైమంత రమ విహారము సేయు —

7

శ్యామల్ ప్రోషితభర్తృకా సరణి స్వచ్ఛ శ్రేత శోభా కళో
ద్దామల్-నీలి మెఱుంగు కన్నె తొవ లాప్తస్మేర లీలా రసా
రామల్ — శీతల వాత సోత దళితార్త స్వంత వద్మాంకితల్
శ్యామల్ — హైమవత ప్రభావఘటితక్దామల్ సరోజేందరిల్ —

8

తళుకు టద్దమ్ము గంగేలు దమ్మిబూని
మోము గనుగొంచు లేయెండ భామయోర్తు
ప్రియతమ రదక్షతాతి నిష్పిడ్యమాన
మధరమును గేలికొన నంటియంటి చూచు—

9

దయతోప భుక్త ముక్త విలాసిని గాత్ర
కైఠీల్య విభ్రమాస్తాన పదము
ప్రతినిమేష ప్రియా పరిరంభ కామనా
సంరంభ నవయువశ్వాస పథము
ఖండితా మండలీ కలిత మానకోధ
విదళన ప్రభవైక విహృతి విధము
అనుఘటికాసేవితాత్యుష్ణ పానీయ
సంజాత నూతనోత్సాహజనము

హైమన సమీర కంపితాశాంతరంబు
భవ్య పున్నాగ పురుషార్థ బంధురంబు
పరమ హేమంత సీమంత వైభవంబు
నిత్యసంపన్ననీయంబు నిస్తులంబు.

ని ఘంటువులు

శ్రీ గొల్లాపిన్ని వాసుదేవ శాస్త్రి

దేవభాష అనేకవేల సంవత్సరములనుండియే సుసంపన్న మైనదనుటలో అతిశయోక్తిలేదు.

ఆర్యుల అన్యదేశీయులను సాహసర మూల యటుంచి ఆర్యవర్తమే ఆర్యుల జన్మభూమియను వారికి విషయముతో నణునంతయూ సంశయములేదు.

వైదిక వాఙ్మయమునకు యాస్కాచార్యుని నిరుక్తమే తొలి నిఘంటువుగా గ్రహింపవచ్చు. అయ్యది నేటికిని వేదాంగములలో నొక యంగముగా గణనీయమైనదిగా యున్నది. భారతదేశ మతి విశాలము. అంతియేగాక యొకప్పుడు ఆశియా ఖండమునం దంతటను అమరవాణి యవిరళ ప్రచార ముతో యున్నట్లు అనేకదృష్టాంతము లున్నవి.

ఆర్షసంస్కృతి విలసిల్లినచోట యమర వాణియే ఆనాడు మకుటస్థాన మాక్రమించినది.

అందుచే సువిశాల భూభాగ పరివ్యాప్తమైన గీర్వాణి అనేకాంతభరితవాసులచేతకూడా సంభాషణలో నున్న భాషయై రాణగాంచినది.

ఆర్యులదృఢదములకొలది నాటికిని నేటికిని ఆ భాష విలువనుగూర్చి మేధావులైన సర్వజనులు దేశభేదములేక పొగడియున్నారు. పొగడుచున్నారు. పొగడ గలరు.

అట్టి భాష నే డాదృతిలేనిదైనమాట యధా ర్థము. అందులకు ముఖ్యముగా భారతీయులే కారణము. అందులకు గతచరిత్రలోని దుర్బటనలు మరపునకు రానివికదా!

ఇంత విశ్వజనీనమై సువిశాలమైన భాష కావుననే ఈ దేవవాణి కనేకవిధములైన నిఘంటువు లున్నవి. ప్రాచీనకాలమున నింక నెన్ని నిఘంటువు లుండెనో యెవ్వరి కెరుక? వేడు దశవిధనిఘంటువు

లనుమాట పండితప్రచారముతో సున్నది. ఆ నిఘంటువులు కూడా యధాపూర్వములై నేడు మనకు లభ్యము కాకున్నవి. మేదిని, హలాయుధము, విశ్వకోశములునూ, ధనంజయనిఘంటువు, అమరము మొదలగు పది నిఘంటువులలో ఒక అమరమునకు మాత్రము నేటికిని అక్కడక్కడ ప్రచారమున్నది. తక్కినవి కొన్ని పండితుల గృహములలో యుండవచ్చు. కొన్ని ముద్రణమును నోచుకొన్నవి. కొన్ని యనలే గానింపవు. తదితరములైన అప్రసిద్ధ నిఘంటువుల మాట దేవుల డెరుంగు. ఇది నేటి స్థితి. ఈనాటి సాకర్యము లానాడు లేవు. అంతయును ధారణా శక్తిపై నాధారపడిన మన పూర్వుల కృషికి తగినట్లుగా ఆనాటి నిఘంటు గ్రంథరచన సాగినది.

ప్రయోగమూలమైనవ్యాకరణమువలన మాత్ర ప్రక్రియాపద్ధతులద్వారా వ్యవహార సిద్ధములైన పదములే విక్కుడుగా నిఘంటువుల కెక్కినవన్న అతిశయోక్తికాదు. ఆయా కాలీన శిష్యులొక వ్యవహార సిద్ధములైన పదములకు నిఘంటువులే శరణ్యము.

అన్నిభాషలవలె మామూలుభాషగాని దేవవాణి పుట్టుకు సాక్షాదక్షరపరబ్రహ్మజన్యమైనట్టిది.

ఇందులకు స్వరప్రస్థానముగల వేదవాణియందలి స్వరఅక్షరాది గణన స్మరింపఁదగినది.

మరియు అనంతసంకేతనియమునగు ఆయా సామయికమానవ మనస్సభావ ధర్మకర్మవిరిక్తిత భావ పరంపరకు వాగ్రూపమైన రచన ముఖ్యానపరమై తప్పనిసరిగా కావలసియుండి నిర్మితమైన పద జాలము విపులముగా నిర్మితమైయున్నది.

అట్టి నామములకు లింగములు తప్పనిసరి. కాన నిఘంటువుల కృత్యము ముఖ్యముగా నామలింగమశాసనము.

ప్రయోగరూఢముకాని లింగములను పదము లకు యోజించి వల్కుట యోగ్యముకానివని. అట్లు కొన్ని నిఘంటువులు నామలింగములకు సమప్రధాన్య మిచ్చి వ్రాసినవి కలవు. కొన్ని నిఘంటువు లట్లు గాక లింగనిర్ణయమే పనిగా దలంచి వ్రాసిన నిఘంటువులలో ఈ క్రింద నుదహరించిన లింగ నిర్ణయ నిఘంటు వొక్కటి.

వాగర్థస్వరూపమైన అనాదిదంపతీకృత్య మైన ఈ లోకవ్యవహారములో అనాదిభాషయైన గీర్వాణి సౌందర్య మనన్యము. అపూర్వము. అట్టి గీర్వాణిని స్వాయతీకరించుకొనుటకై ప్రాచీనవిద్వాంసు లెన్నియో మార్గాంతరములను కనుగొన్నారు. అందులో నిఘంటుమార్గము సులభము.

ఒకొక క్షరనిఘంటువు వాయొద్ద లింగ నిర్ణయ నిఘంటువనుపేర జీర్ణతాళప్రతములలోని దానిని ఇందుల కొక యుదాహరణముగా విచ్చుచున్నాను. ఇందు లేఖకప్రమాదములు కొన్నితావుల గాన్నించుచున్నవి. ప్రాజ్ఞులు పరిచించి చదువుకొనగల రని వ్రాసెడి.

‘సుఖ దుఃఖ ముఖాని నపుంసకే!

నఖం పున్నపుంసకయోః

గంగాపగా నిమ్మగా స్త్రియః

అంగ శృంగ ఇష్టపీకోపకంఠాని నపుంసకే

థకారంతాని ధకారంతాని నపుంసకాని

దండపిండకరందాని నపుంసకే

అండ షండ భండ తండ సిదాని నపుంసకే

క్రీడా చూడా శుండా స్త్రియాం

వ్రీడా స్త్రీ నపుంసకయోః

అషాఢః పుంసి

క్షవణారుణగుణిరణఫణబాణ

భ్రూణవర్ణః పుంసి,

చరణప్రవణవారణతోరణ రణ

క్షణవర్ణాని నస్త్రీయాం

ఊర్ణా స్మృణా వృష్ణా

ఘోణా మృణా ధారణా ధీరణ

విషణ్ణ క్షేపణ హర్షణ

వారణ వేదనార్థకారణా స్త్రియాం!

ఫణం ద్వయోః

గృహస్మాణో నపుంసకం

వారణకారణేన, అంత దంత పాత వాత

సంవర్తనర్త ముహూర్త గర్త

శుద్ధాంత వృంత వృత్తాంతాః పుంసి,

అంతే స్త్రియాం!

చింతేత్వాది తత్ప్రత్యయాంతాః!

వార్తాచింతా ముక్తా ముస్తా సీకతా సితా

సహితాస్త్రియాం

క్షేమాదేధారం(ర్)నపుంసకే

వాం చేచ్ఛా ప్రభా స్త్రియాం

పింధం నపుంసకే

పూజా గంజాగుంజాస్త్రియాం

సుప్రజాస్సకారంతాః పుంసి

ధ్వజబీజ(గి)గుంజాని నపుంసకే

ఝంఝాస్త్రియాం

సంయుక్త ఇకారంతాః పుంసి

సంజ్ఞావజ్ఞా ప్రతిజ్ఞాయాం!

‘రేఫ తకారంతాః పుంసి.

ఘటా జటా సటా సనాస్ఫుట

ధటాచ్ఛటా చేష్టాస్త్రియాం

కుంభారేఘ ఘటః పుంసి

వోకట కుట లతాట కవాట కష్టరోష్ఠాని నపుంసకే,

సకారంతంచ నపుంసకం.

ప్రాణాపానవ్యానోదాన

సమాన సంవన్త ఫేనసంతాన

మానాభిమావాః పుంసి,

(ఇక్కడి కిది ఖింతము.)

మరొక ప్రతమునః— 5—వ పేజీలో

గకారంతాః,.....సకారంతాః స్త్రియాం

అసిరర్చి భాన సకారంతా స్త్రియాం.

అర్చిస్తపుంసకయేవ! పుష్పవాచక సుమనో

స్సకారా జతాకసః సకారంతాః స్త్రియాం

బహుత్వాచ్చ
అమృరోశబ్దస్య ఏకవచనమితి
ఉష్ణిగుపావహకా హకారంతాః స్త్రియాం
యుష్మద్దస్మచ్చబౌద్ధ కతిశబ్దశ్చ క్రియావ
(దవ్యయం) తిమలింగేషు సమానరూపం
బహ్వర్థనాచకా బహువచనా శ్యేవ
ద్విసంఖ్యా వాచకా ద్వివచనాన్యేవ
విశేషణస్య విశేష్యలింగం వక్తవ్యం
ఇతి స్త్రీ లింగాస్సమాప్తాః।'
అథపుంలింగా ఉచ్యంతే
పురుషవాచకాః పుంసి
మిత్రజ్ఞోపత్యాని నపుంసకే,
సూర్యనాచకమిత్రశబ్దః ంసి
ప్రజాస్త్రియాం

దేవాసుర స్వర్గర్షి కిన్నర వానర పాషాణ వాయు
ఖడ్గ సాగర తటాక విహగ వత్సర మాన సిహృది మృగ
మీన మను రాంకన శర కిరణ శిఖర బిందు ప్రవాహ
మహిష వృషభ గోష్ఠ మౌళంగ భృంగ భుజం గాంగ
వంగాదిదేశకాలప్రళయ వరాటాధిప రస మేఘ మార్గ
నర్మయాగ వట వంక శోభ ప్రవాళ శంఖ కరాభిలాష
పరిభవ పరీవాద వర్ణ హస్త స్తన కంఠ వక్త్ర
దంతాధరార్థనాచకాః పుంసి

దైవ త్రివిష్టవ నాయకాగణి నపుంసకే,
దైవతం.....స్వాదేదైవతాపదం
వివర్తనైకపదీ స్త్రియాం।
సోమపా సురపాలిపా ఆకారంతాః పుంసి
ఓషధి శరధి శంకాస్త్రియాం।

ఊరు చరు జరాయు నాయు పశు ప్రాంశు
పరశు సింధు హోతు కారు క్రోష్ట తాల్పూషు జన్మ్య
మన్మ్య మృత్యు వేద్యేంద్రన అకారంతాః పుంసి।

ఇష్ట్యచ్ ప్రవ్యయాంతాః
భ్రాజిష్ణు రోచిష్ణు ఇత్యాదయః పుంసి।
అశుచ్ ప్రవ్యయాంతాః దయాళు కృపాళు
రిత్యాదయః పుంసి।
రేణుసింధ్యాదయః।
సింధుశబ్దస్య నదీవాచకత్వా దుభయలింగం
అనవః పుంసి-

భూమ్యేవముత్పంతాః పుంసి।
దారు జతు వస్తూని నపుంసకే
వాస్తవః। పుంసపుంసకయోః
ఉచ్ఛ్రవత్యయవాచకా వివక్షుర్జ్విహీర్షుః
ముముక్షుర్జ్విర్హంసు రిత్యాదయః పుంసి
ఖలపూః కాండలూః పదభూయం
భూఃప్రతిభువః ఊకారంతాః పుంసి।
ఋకారంతాః పితృ భ్రాతృ
భ్రాతృదయః పుంసి।
ఇత్యజంతాః।

'కకారాదిక్షకారంతక్రమేణ వక్ష్యతే,
కవర్గాంతాః పుంసి।

ఉపత్యకా మల్లికా లిపికా దీర్ఘికా తారకా
జాలికా మిహికా జవనికా కర్ణికా దీఘికా లంకోల్కా
కాటికా శలాటీ కానేకా కారికా కాళికాః స్త్రియాం।
ఉల్కు కాంశుక శూక శుల్క అగారికా లిలక
మృశాలికా వేకాత్రికాని నపుంసకే
విలుంక వంక నిష్క వత్తిక పుస్తక...
కటకాని నపుంసకే. పుంసివ.'

మరొకవ్రతమున:-

'...భక్తికేతాస్త్రియాం బహుప్రహీ సమాన
శ్చేదీకారంతాభవంతి యథా। సుందరాంగి సుగ్రాతి
కాతోదరి వీరవస్త్రనిశ్చిన్నరకంఠి బింభోష్ణి సుదతి
సుగ్రాతి సుందరి రూపద్వయమస్తి,

చంద్రముఖి పద్మాక్షి సుకేత్యాదయః

తేషా మంగ గాత్ర సూత్రోక్తయా

మీకారంతజ్వం

ఇతరేషాం అంగవాచకశబ్దానాం

స్త్రీ త్యేప్యాకారంతత్వమేవ

చాయదేహ ఉన్నతకుచా కంబుగ్రివా బింబాధరా

శిఖరిదశనా సువదనా ఆయతనేత్రా నిలాలకేత్యాదయః

రుక్స్సప్తస్యగ్వచకాశ్చకారంతాస్త్రియాం।

బుక్స్సప్తక్స్త్రిగ్విషజో జకారంతా స్త్రియాం।

సంవదాపద్విపధ్యరద్యత్సనింత్ కక్షత్వరిషదో

దకారంతా స్త్రియాం।

అవిశబ్దః పకారంత స్త్రియాం |
 బహుత్వేచ |
 అనుష్టుప్ కకుభే భకారంతా స్త్రియాం |
 ధూఃఖాఃగీర్వారో రేఫంతాస్త్రియాం |
 వాలశబ్దో నపుంసకయేవ |
 చలశబ్దస్త్రిపులింగేషు రూపభేదః |
 సర్వనామ శబ్దశ్చ |
 దివ్ శబ్దో వకారంత స్త్రియాం |
 ...ట్ ప్రాప్యట్ ద్విట్ త్పద్విసృషః |
 షకారంతాస్త్రియాం |

మరొక ప్రతము:—

‘అనడ్వారత్వ మృద్గోధుక మితరుట్ రాషేట్
 పృతనాషేట్ శబ్దా హకారంతాఃపుంసి |
 సుదివ్ శబ్దో వకారంతః పుంసి |
 కిమిదం శబ్దో మకారంతా త్రిషు |
 బ్రహ్మ వర్తమా రాజా మూర్ధారకనోకారంతాః
 పుంసి |

అశ్వయుగ్ బుత్విక్ బలిభుక్ యజ్జభుక్
 భిషగ్విణిక్ తనుత్యక్ సంరాడ్విరాజో బకారంతాఃపుంసి |

వేదవిత్ నూనవాత్ క్రవ్యాద్విపాత్ త్రిపాత్
 పృతుష్టౌ త్తటభిషజ త్కలుషభిత్వానన దుదకా
 రాంతాః త్రిషు |

యుష్మ దస్మచ్చబ్దౌ దకారంతా త్రిషు |
 అగ్నిమద్దమదౌ దకారంతా పుంసి |
 జంముక్ తిర్యక్ ప్రత్యక్ దర్శశ్చ పుంసి |
 శతృమత్ పత్ తప్త్రయాంతా వకారంతాః
 పుంసి |

యజన్ తవన్ వరన్ ఇత్యాదయః శతృవచ్యయా |
 నీతిమాన్ బుద్ధిమాన్ ధీమాన్ తీర్షా
 చక్షుషా స్వాని నపుంసకే |

పురుదంశశబ్దః పకారంతః పుంసి పురు దంశ
 ప్రశ్నాషకా విష కల్మష కిల్బిషాణి నపుంసకే |
 ఆశింసా హింసా జిహంసా పిపాసా విసంసా
 వసా భిష్నసస్మా చికిత్సా కుత్సా స్త్రియాం |
 తరసదినకీకనకారానఘాన సాధ్వన యవసాని

నపుంసకే | వసా స్త్రియాం |
 ఊహపోహ స్పృహ గర్హా గుహస్వాహ స్త్రియాం |
 లోహ బర్హ గృహ గోహాని నపుంసకే |
 దేహ స్త్రియాం |
 గృహఃపుంసచ భూమ్ని |
 అనేహస్సకారంతాః పుంసి |
 అనేహ నిశశబ్దస్య ప్రథమై కవచనస్య
 విసర్జనీయోవాస్తి |
 షకారంతః పుంసి |
 అపేక్షా ద్రాక్షా రక్షా వీక్షా దీక్షా దిదృక్షా
 బుభుక్షా వేక్షా జిగృక్షా స్త్రియాం |
 రూక్షా వరోక్షాంతరిక్ష మందాక్షాణి నపుంసకే |
 వీక్షా ర్దిద్యూతాంగభాక్షతన్తు పుంసి |
 ...ల్లానవాచిరక్షశబ్దఃపుంసి |
 అకారాది షకారానుక్రమ స్పృమాప్తః ||

మరొక భిలప్రతము.

‘సమాశ్చంద్రమా స్పకారంతాః పుంసి |
 యకారంతాః పుంసి |

దయా గయా మృగయా ఛాయా మాయా
 క్రియా ఉపకార్యా సంధ్యా శయ్యా సవిభ్యా భిభ్యా ఆభ్యా
 విద్యాఽయోధ్యావస్యావత్స్యాకామ్యా కత్వా స్త్రియాం |

ధ్యాయ త్రయ కిసలయ శైలేయ అంగడియ్య
 కాశేయ ససేయ సస్య హర్యభయేంద్రియాణి
 నపుంసకే |

అంధకారోఽస్త్రియాం లకారంతాః పుంసి |

తాంజూల దళ మృణాల జాల దుకూల చేల
 చౌల చంఛల చవల ఛల బల ఫాల పటల పాతాళ
 చక్రవాళ పల్వల శూల నీల వకుళ మలాని
 నస్త్రియాం |

శాలా మాలా దోలా లీలా ఆవిలా లా కలా

మలా హాలాపాల స్త్రీ వాచకకలా స్త్రియాం |

జ్వాలానిలా ధ్వయోః |

అంగుళీః పుంసి |

దూర్యా శేవా గ్రీవా ఖట్వాసితా స్త్రియాం |

అజగవద్వపద్వంద్వ విశ్వ చైష్ణవ మంగళ...
.....చ్యూతాః భగవాన్ దంతవాన్ ధనవా
నిత్యాదయః|

తవత్ ప్రచ్యూతాః|
జక్షత్ జాగ్రత్ వకాసత్ది...వృధత్
బిభ్రత్ తకారాంతాః పుంసి|
జక్షత్యాదీనాం సమాగమోక్తాః|

‘నిపాసం నపుంసకం
ప్రమాణం హోమానిచ
విమానం పున్నపుంసకయోః|
దమునా నకారాంతాః పుంసి|
యమునాస్త్రియాం|
పరార్థాంతాః పుంసి|

అనూపాంతరీవ ప్రతీత సమీప విష్టవ పాప
కూప్యాడంపశగవ తల్ప శష్ప దీప విటవ మంటవ
చాపా స్త్రియాం|

కృపానుకృపాప్రతపాక్షపాజపాసిపాస్త్రియాం|
మంత్రోచ్చారణే జప శబ్దః పుంసి|

లల్పశాలే నపుంసకే|
అంబా బాడబా స్త్రియాం|
బింబః నపుంసయోః|

బింబం వంచ నపుంసకం|
నభా శోభా రంభా ప్రతిభా స్త్రియాం
మాన తతో నభసౌ సరౌకారాంతాః పుంసి|

అమా వామ మధ్యమ లలామాని నపుంసకే,
సద్మ క్షేమ క్షామ హేమ ధర్మాణి నస్త్రియాం|

వత్సర వాచకముః స్త్రియాం బహుత్వేచ|

పుమానితి సకారాంతాః పుంసి|.....
...మాసవా. ఖిలము.’

అమర నిఘంటుకర్తయగు ■ మరసింహుడే
మరొక శబ్దమంబరీకోశ మనువానిని చేసినట్లు
నాయొద్దగల తాళవ్రతములలో కొన్ని ఖిలవ్రతముల
వలన తెలియచుచున్నది. అద్వానికి అనేకార్థ
ధ్వనిమంజరి యను నామాంతరము గలదు. అమర
సింహుడు వరాహమిహిరచార్యుడు మొదలగువారు

పెక్కు గంధములను వ్రాసియున్నట్లు తెలియుచున్నమా
పేరుకు అమరమే మిగిలినది. ఈ నిఘంటువును
శ్రీహర్షకవి ఖండించి ఈతని కీర్తికి శీలవ
గల్గించిననూ ఇది నేటికీ వాసిచెడక తాణగంచి
యున్నది. వరాహమిహిరుని సమాస సహిత నేటికీ
కానరాలేదు. అది యిట్లుండనీ.

శబ్దములకు నానార్థములు దేవభాషలో
నున్నట్లు మరే భాషలోనూ గాన్పించవు.

మంత్రకాస్త్రసరణినిబట్టి విచారించగా
ఒక యక్షరమునకు 360 అర్థములున్నట్లు
శ్రీ లలితాసహస్రనామభాష్యకర్త శ్రీ భాస్కరరాయల
వారు అందు వ్రాసియున్నారు. భగవత్పతంజలిమహర్షి
మహాభాష్యమున పన్నీశాహ్నికమున ‘సర్వ శబ్దా
స్పర్శార్థ వాచకాః తదపియోగి దృశా వాస్మద్దృశాః’
అని వచించియున్నారు. కాన ఈ దేవభాషకు ఇందలి
పదజాలకమునకు వాక్య నిర్మితికి తత్పదవాక్య
ప్రయోగకర్తయొక్క మహానుభావతకూడా కొంత
కారణముగా మనము అర్థనిర్ణయము పట్టువ
గ్రహించవలసియున్నది.

శ్రీమద్రామాయణాది మహాకావ్యముల యొక్క
పావిత్ర్య మిట్టి విషయములలో నాలోచించవలసి
యున్నది. అర్థములకేక భ్వనులకు కూడా
నిఘంటువు లున్నభాష విశ్వమానవప్రపంచములలో
గీర్వాణి యొక్కటియే.

అమరనిఘంటుకేశము అను నిఘంటువు
అమరమును పోలియున్నది. కర్త అమరసింహుడే. ఈ
యమరసింహుడను విద్వాంసుడు విక్రమార్క
సభాలంకారముణాలలో నొక్కడని ‘ధన్వంతరిక్షవణకా
మరసింహ’ అను నొక విద్వల్లోక ప్రసిద్ధములొనున్న
శ్లోకమువలన నీతడు విక్రమార్కుని ఆస్థాన
మండలి సవముణాలతో నొక్కడని నిర్ధారించు
కొన్నాము. ఆ విక్రమార్కు డెవ్వడను చర్చ
మరొక్కటి యున్నది. ఆ చర్చ ఇచటి వ్యాస
విస్తృతి కారణముగా దలంచి వదలివేయుచున్నాను.

ఇక నీ యమరసింహుని దేశమేది యనుట
అనిరాదితాంశము. ఇప్పటి ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని అనంత
పురంజిల్లాకు చెందిన అమరాపురమే ఈ యమర

సింహాని యూరుగా వా యూరివారు తలంచు చున్నారు. అందులకు కొన్ని బీర్లశిధిల జైన వనతులను ఆయాప్రాచీన తీర్థంకరుల విగ్రహములను మనకు చూపుచున్నారు. ఆయాప్రాచీన చరిత్రాంశములను చూచి యదియొక ప్రాచీనజైనపుణ్యస్థలమని నిర్ణయించవచ్చును. అందుల కావంతయూ సందియములేదు. ఇక్కడ ఈ పరిసరములలో నేటికిని జైన మతస్థులు పెక్కురున్నారు. శిధిలములుకాక నిలిచిన జైనతీర్థంకరులయూ ■ కుంగల జైనసిద్ధులయూ ప్రతిమలు నేటికిని ఘమారు ముప్పది నలువది విగ్రహము లీ యూరిలో నొక జైనదేవాలయములో నున్నవి. ఊరికి తూర్పుననూ ఉత్తరమునను కొన్ని శిధిల జైనాలయములు లెక్కకు మిక్కిలి.

కల్యాణదుర్గమునకు సుమారిరువది మైళ్ళ దూరములోనున్న హేమావతియను నేటి చిన్నపల్లె యొకపుడు కుంతల రాజధానిగా వాసిగాంచినదని ఇక్కడ ప్రచారములోనున్న విషయము. అయ్యది జైన మతస్థులకును శివాలయములకును కాణాచిగా యున్నదనుటకు అక్కడి యపూర్వ శిల్పశోభిత విశాల దేవాలయములే సాక్షి. అందొక్కటి రెండు దేవాలయములు మాత్రము నేటికిని తమ పూర్వపు శోభావైభవమును వేసోళ్ళ చాటుచున్నవి. ఇది కోటి లింగ క్షేత్రములు. నేటికిని త్రవ్విన కొలది శివ లింగములు ఈ చోట దొరకుచున్నవి.

అట్లే ఈ మడకశిర తాలూకా ప్రాచీన చరిత్రకు నిలయమై యన్వేషణకు నోచుకొనకున్నది. మరియూ నీ జిల్లాలోగల గుత్తితాలూకాలోని (కొన కొండల్ల, గుంతకల్లనకు ఘమారు 4 మైళ్ళలో యున్న గ్రామము), ఇది జైనులకు నిలయమై యుండినది. జైనమత గ్రంథములలో పరమప్రామాణ్యమైన సమయసారమును గ్రంథమును రచించిన కుందకుందాచార్యులను జైనసిద్ధు డీయూరివాడే. అతని పేరనే ఈయూరు పూర్వకాలమున కుందకుందగా యుండి రాను రాను కొందకుందియై నేడు కొనకుండల్లగా పిలువబడుచున్నది. అచ్చటలనేకములగు జైనమతములు యంత్రములు రాతిపై చెక్కిన బొమ్మలు గుళ్ళు శిథిలావశేషములు నిలిచి యున్నవి.

అక్కడ జైన సిద్ధులు భద్రముగా భూస్థాపితము చేసిన కొన్ని రహిషధనుల నిక్షేపములుండగా ఆయా పాలముల రైతులు వానిని త్రవ్వి ఉపయోగ మెరుంగక పారవేసినట్లు ■ యూరి పెద్దలవలన వినియున్నాను.

అట్లే ఈ గుత్తితాలూకాలోని ఉర్వకొండకు దగ్గరగానున్న నేటి బూదిగేవి పూర్వము బుద్ధగిని యొకటి. పూర్వపు బౌద్ధ మతస్థుల పుణ్య క్షేత్రము. అక్కడికి దగ్గరగాయున్న యొక కొండకు భూతమాలకొండయను పేరు నేటికిని రూఢముగా యున్నది. అక్కడ కొన్ని వింతలున్నవని లోకులనుచుందురు. ఈ భూతమాల శబ్దార్థ విచారణకు కొన్ని గ్రామీణకథ లున్నవిగాని వ్యాసవిస్తరభీతిలో వదలి ప్రకృత మనునరించెద.

ఇట్లు ప్రాచీనచరిత్ర కాలవాలమైన ఈ జిల్లాలోగల అమరాపురము అమరసింహాని యూరేల కారాదని తలంచుచున్నాను. చారిత్రకు లీ విషయమును పరిశోధించి నిర్ణయించుటగాక.

ఇంతకన్న అమరసింహా డి ప్రాంతమువాడని నిర్ణయించుటకు నా కిప్పటికి ప్రబలనిదర్శనములు దొరకలేదు.

అమరకోశమును స్వనామాంకితముగా వ్రాసిన వాడొక్క యమరసింహాడేకాదు, ధనంజయుడూ, హలాయుధుడూ అను నిర్వురు కావించు చున్నారు. ఆయా నిఘంటుకర్తలను గూర్చి మరొక తూరి విచారించవచ్చునని ప్రకృత మీ సుప్రసిద్ధుల జైన అమరసింహాని గూర్చి యే కొంత చర్చింతము.

అమరకోశము అగ్నిపురాణమునుండి ఈతఁడు తస్కరించెనని యొక ప్రవాదమున్నది. ఆ వాదములను కూడ విస్తరభీతితోవదలి ఈ యనేకార్థధ్వనిమంజరి (శబ్దమంజరి కోశము)ను గూర్చి కొంచెము వివరింతును.

ఈ కోశము ముద్రితమైనదను మాటయే గాని నా కుపలబ్ధము కాలేదు. ముద్రితమై యుండిన చాల సంతోషింతును.

నా యొద్దగల తాళపత్రములనుండి భిలములు శిఖరోదిత పరబ్రహ్మ స్తవ మేల కారాదు? ఇప్పుడా పోగా మిగిలిన భాగముల నీ క్రింద వ్రాయుచున్నాను. విషయ ముప్రస్తుతము.

ప్రారంభము

శుద్ధవర్ణ మనేకారం
శుద్ధముక్తి కవకాకి కం.
కిం కుర్వంతిచ విద్వాంసో
యద్విదానం దివానిశం.
శబ్దాంబోధిర్యతోనంతః
కృతో వ్యవదోష్యయః
స్వస్వామవా గనంతశ్చ
తస్మైవాగాత్మనే నమః.

ఇది మంగళాచరణము. విషయ వివరణ శ్లోకములు.

సరస్వత్యాః ప్రసాదేన
కవి బృందే త్రయత్పదం
ప్రసిద్ధ మప్రసిద్ధంవా
తత్ప్రమాణంచ సాధు (భిః) వః
లింగ స్వరూప భేదేన
జ్ఞేయం స్త్రీ పుం సపుంసకం
సమాప్య త్యాగ్యతంత్రాణి
వక్ష్యేహం శబ్ద మంజరీం.

నాందితో వాగ్రూప పరమాత్మకు సమస్కార రూపమంగళాచరణముతో ప్రారంభము చూడగా జిన సమయరీతిగా గాన్పించదు. మరియు 'సరస్వత్యాః ప్రసాదేన' అనుటయూ అట్టిదిగనే యున్నది. అమర సింహాని జైనుడని లోకులనుచున్నారు. అమరములో మంగళాచరణమున

యస్యజ్ఞానదయాసింధో
రగాధస్యానఘగుణాః
శేవ్యతామక్షయోధీరా
స్సశియైచామృతాయతః.

అను శ్లోకమునకు జినసమయాల మతానురూప నాందియని తలంచుచున్నాడు. ఇయ్యది శ్రుతి

ఈ పై కోశ ప్రారంభమునకును అమరకోశ ప్రారంభమునకును ఇసుమంత పోలికలుకూడ కాన్పించు చున్నవి. ఇందులో ప్రారంభము శివశబ్దముతో జరుగు చున్నది చూడుడు.

శివ శ్శర్వ శ్శివ శుక్లః
శివః కిం శివో వసుః,
శివా ధాత్రీ శివా క్రోషీః
శివా శ్రేయ శ్శివా స్సుషో,
గౌరీ ప్రియాదేవి గౌరీ
దేవి గోరోచనీ మతా,
గౌరిసార్థం ప్రియాస్తారాః
స్త్రీ గౌరీ తోహ మృణ్మయాః.

ఈ నిఘంటు ప్రారంభము వాగర్థస్వరూపు లైన శివపార్వతీనామములతో వారంభమగుట చూడ జైనుల గ్రంథముగా దోషదు.

అమరములో ప్రారంభము, స్వరవ్యయం స్వర్గ నాక త్రిదివేత్యాదులతో స్వర్గవర్గతో ప్రారంభము. ఇచ్చట తద్భిన్నముగా యుండుటొక్కవిశేషము.

హరిశబ్దమునకు

హరి రింద్రో హరి ర్భానుః
హరి ర్విష్ణుః ర్హరి ర్మరుత్,
హరి ర్భేకో హరి ర్భహ్మః
హరి న్నిహ్మో హరి ర్భూమః
హరి రంశు ర్హరి ర్స్సోమో
హరిః కీరో హరి ర్భమః
హరి శ్శక్తికో హరి ర్స్సర్వో
హరి ర్స్సర్వో హరిః స్మృతిః.

మధు శబ్దమునకు

మధుమధ్యం మధుక్ష్మాదం
మధు శ్చైత్రో మధుర్ముదుః
మధుః ద్రవ్య విశేషశ్చ
మధు ర్భాహవసన్మృతః

ఇష్టకాదిచయో హరో
హరో ముక్తగుణస్మృతః
హరో మానవశేషశ్చ
హరో రజత క్షేత్రయోః |

* * *

అత్మాభావో మనోభావో
భావ స్సత్య కళారుచిః |
భావః పూజ్యతమే శ్చక్రే
సశబ్దో భావ యిష్యతే.

* * *

కుఢాకంఠాసమాఖ్యతా
కుఢాస్యో త్కరికంబళః
కుఢః కుశః కలః
ప్రాత స్నాయ ద్విజః కుఢః

కుశో కోశే తరేచ్ఛాగే
కంబళే సలిలేంబరే
రౌహిత్రే ఖడ్గ పాత్రేచ
కుతవశ్యా త్రురతే ||

* * *

గోజాఞ్వాజీవశౌ భూమా
గిరిరశ్మజలేక్షణి
స్వర్గమాతరి వజ్రేగ్నౌ
(సుసేను) హ్వయ(రే) ధ్వనిః

శ్రీ ర్యశ స్తవ సౌభాగ్యే
జ్ఞానేహంతే మహిమ్నిచ.
సూర్యే సంజ్ఞా విశేషేచ
మృగాంకేచ భటస్మృతః ||

* * *

వర్జన్యో రాజ్ఞి నిర్వాణే
వ్యవహరరీ భరరీ
ముఖేదాలే జిగీషాచ
దేవ కిన్నర కుష్మిని.

మంచేసోష్మలే పద్మే
కుంజరాంగే కరేదివి
ద్వీపే తీర్థే నిమిత్తేచ
విశిషే పుష్కరధ్వనిః.

* * *

మూర్ధ్ని చిత్రే జలేకాయే
సుఖే బ్రహ్మణీ మారుతే
కామే కాలే సువర్ణేచ
శబ్దేపి ద్రవిణేధ్వనిః.

* * *

జీవనేగ్నరవా ధర్మే
తపస్విని తురంగమే
నితే పక్షి విశేషేచ
హంస శబ్దో హరౌపిచ.

* * *

రసోజలం రసోహర్షో
రసశృంగార రూపకః |
రసశ్చైవాది నిర్వాసః
పారదోపి రసోవిషం |
క్షీరే పుష్కరసే తోయే
మందే మధ్యేఽమృతేఽస్పృజి |
సప్తస్వరేషు కీలాం
ప్రవదంతి మనీషిణః ||

* * *

పిషేష్ట మలేచ మాంసేచ
కంబళే కోమలే స్తనే |
శరేక్ష(సే)యే బలే ప్రాణే
పలలం పరిచక్షతే ||

* * *

హయే పుచ్ఛే ధ్వజే పుండ్రే
శైలే పుంసి గుణాధికే |
విషే ధామ్ని విభూషాయాం
లలామా వృత్తమ స్మృతః ||

* * *

వశ్యు
 వసుస్త్విష్టాన వాసవః |
 వసురత్నంవసురదన్యం
 వసుతోష్ఠాదశాదయః |
 అక్షరాణి స్మృతా—
యః |
 శుక్లోవర్ణోరున్దోవామ
 పాండవేష్యునాస్మృతః |
 అద్భుతశ్చ తృణ జ్యోతిః
 అర్జునః క దృమః ||
 * * *

వ్రణస్యా చ్ఛానణే.....
 పట్టభూర్జహితాకరః |
 పరదీప్తో విధిః పట్టః
 పట్టస్యా దధి వామనః ||
 * * *

బలిః పూజోపహారస్యైత్
 బలి ర్దానవపుంగవః |
 బలి(శ్రీ) స్త్రీమద్యభాగేన
 బలి ర్వేశ్యా జరా మృతిః ||
 * * *

రంధ్రం వస్త్రం వినా మధ్యే
 వ్యవహార తాత్మని.....
 బహిర్యోగేనకాశేన
 విశేష్యే వ్యజనేతరం ||
 * * *

అరిష్ట గృహమిత్యుక్తాన్
 అరిష్ట వృషభాసురః |
 కాక నింతో వ్యరిష్టౌచ
 అరిష్టం క్షేమ విహితం ||
 * * *

ఇంద్రియం కంబళం జ్ఞేయం
 కంబళో రోమజః పటః

కంబళస్సౌన్న వాసన్నః
 కంబళో నమితస్మృతః |
 మండలం వర్తులం ప్రోక్తం
 సమ్మర్దం మండలం మతం |
 మండలం భూమి భాగశ్చ
 నుండల స్వరసో మతః ||
 * * *
 కుంతలః కేశవర్యాయః
 కుంతలో దేశవాచకః |
 కుంతల స్మృతధారశ్చ
 కుంతహస్తశ్చ కుంతలః ||
 * * *

మణిర్లింగాగ్రహౌ భాగౌ
 మణిఃప్రోక్తో భగవ్యజం |
 మణిఃకూర్ప(ర్ప) మణేస్సంధిః
 పద్మరాగాదికో మణిః ||
 * * *

తంత్రం శాస్త్రం కులం తంత్రం
 తంత్రం పవనసాధనః(కః)
 నేత్రం వస్త్రవిశేషస్యైత్
 నేత్రం చక్షు రుదాహృతం |
 పరివర్తిగుణో నేత్రం
 నేత్రం కస్తూరికామృగః ||

ఇట్లు కొంత గ్రంథము గడచినవీరియట
 నున్న వక్కణము తీరిది.
 'ఇత్యమరసింహ కృతౌ అనేకార్థధ్వని
 మంజర్యాం ప్రథమః పరిచ్ఛేదః.'

మొత్త మిరువది చిన్నతాళపత్రముల చివర
 కొన్ని ఖిలపత్రములలో భట్టపాలాయుధ విరచితమైన
 అభిధానరత్నమాలయును నిఘంటువులోని కొన్ని శ్లోక
 ములు క్రిమిదిష్టములుకానివట్టున వెతికిన దొరక
 గలవు.
 ఈ నిఘంటువాజ్ఞయము అంతయూ

చక్కగా పరిశోధించి పరిష్కరించి ముద్రించవలసి
యననర మెంతేని గలదు.

వ్యాసనిష్ఠరభీతిచే మిగిలిన ఘమారు 100
శ్లోకముల నిల్వవాయమానితిని. మచ్చునకు నేను
పైన వ్రాసిన శ్లోకములందలి అనేకార్థముల తీరును
విద్వాంసు లూహింతురుగాక. పై శ్లోకములలోని
యనేకార్థములు మన ఇప్పటి నిఘంటువులలో
మృగ్యములు. బృహస్పినిఘంటువులలో కూడా ఇందలి
యర్థములు అరుదే యనుటలో ఆశ్చర్యములేదు.
నానార్థనిఘంటువులు పెక్కులు నేడు మనకు లభ్య
ములు కాకున్నవి. విద్వాంసులు ఆలోచింతురు.
మల్లివాధసూరికాలముననున్న నిఘంటువులలో
పెక్కులు నేడునుపలబ్ధములు.

గీర్వాణభాష యభివృద్ధి సర్వభాషాభివృద్ధిగా
తలంచవచ్చును.

నేడు నవ్యవిజ్ఞాన శాస్త్రీయ రాజకీయాది
సమస్తరంగములందుగల యాంగ్లాది వైదేశికభాషా
పదములస్థానే నూత్న పదముల నేర్పాటు చేయుట
కీ నిఘంటువులు కొంగుబంగారమువంటివి.

ఇప్పటికే వ్యాసము పెరిగినది. అయిననూ
తాంత్రిక నిఘంటువులలో కొన్ని శ్లోకముల నుదా
హరించి ఈ వ్యాసమును విరమించుచున్నాను. మాతృకా
బీజ ఏకాక్షరాది నిఘంటువులు పోయినవిపోగా మనకు
కొన్ని నేటికిని నిలిచియున్నవి. అయ్యేవానికి తదుద్ధార
ప్రక్రియానుసారముగా కావలసిన యర్థముగల వస్తు
వుల కుద్ధారకమును చొప్పున నానునిర్దేశ్యము
చేయవచ్చును.

మరియును వేదవాఙ్మయమునకు సువిశాల
నిఘంటువులు లేవు. అట్లే షడ్దర్శనముల కనలే
లేవు. ఆయుర్వేద నిఘంటువులున్ననూ పరిపూర్ణములు
కావు. ఆయాశాస్త్రీయముల అనంతపారిభాషికపద
మండితములై అల్పమేధస్కులకు దురవగాహ్యమగుటచే
మొత్తము దేవనాణికే అపచారముగా దురవగాహ్యభాష
యను నప్రపథ తోకముతో వివరింపబడుచున్నది.

ఆయా కారివి శ్లేష నిభాష సులభ
భాషలలో నతిలలితసులభము. శాస్త్రీయవిషయములలో
మత్తిర్లులు కాగోరువారికి ఆయాపరిభాషలు
బోధ కాకున్నచో అయిపిండమువంటి భాష కూడా
నయియున్నది. విశ్వభాషలకెల్ల జనయ్యుతియైన
గీర్వాణి 'అణోరణీయా న్మహతో మహీ' అని
చెప్పబడు పరమాత్మవలె అయ్యేవారికి ఆయాశక్తికి
తగినట్టి అర్థము లొసంగి ధన్యులను జేయునదై
యున్నది.

ఇష్టార్థసాధనాపటియసియగు నమరవాణి
కల్పభూజమునలె మనదై యుండగా నేడు శాఖోప
శాఖలుగా వెల్లివిరిసిన నవ్యవిజ్ఞానాది సమస్త
శాస్త్రీయపదరాసికి మారుగా వాడదగు మన భాషా
పదములను నిర్మించుటకు చింతయే?

నిలకో ఈ విషయమునుగూర్చి విద్వాంసులు
పైత మూరకున్నారు. అపారమైన యనేక నిఘంటు
వులు మనకున్నవి. వానినిగూర్చి పర్యాయాలోచన చేయు
మనీషుట ఒకచో కూర్చొని సులభ లలిత నిజార్థ
యుక్తపదములను ప్రాబలముచే నిర్మించి తోకమున
ప్రచారమగుటకు యత్నించవలె నంతయే.

మంత్రాభిధానప్రకారాంతర మంత్రాభిధాన ఏకా
క్షరబీజవర్ణవరదాతంత్రోక్త మాతృకామంత్రార్థ ప్రకా
రాంతర బీజవర్ణ ఏకాక్షర నిఘంటువులు లెక్కకు
మిక్కిలి గలవు. అందులో మచ్చునకు 2-3
శ్లోకముల నీ క్రింద నుదాహరించుచు నీ వ్యాసము
నిప్పటికి విరమించుచున్నాఁడ.

ఏకాక్షర నిఘంటువున

కం శిరో జల మాఖ్యాతం

కం సుఖంచ ప్రకీర్తితం

పృథివ్యాం కుస్సమాఖ్యాతా

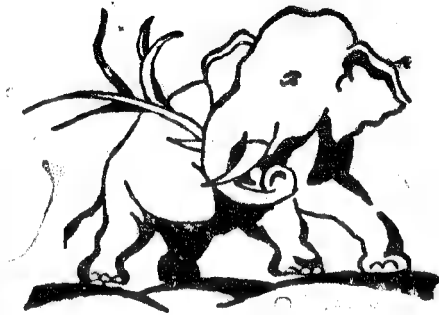
కుత్సాయాం కుః ప్రకీర్తితః

ఖం స్వర్గేన సమాఖ్యాతం
 ఖం సర్వేన ప్రకీర్తితం
 తథా శ్వభేన ఖం ప్రాహుః
 ఖం శూన్యేన ప్రకీర్తితం
 గో గణపతిరుద్దిష్టో
 గో గంధర్వః ప్రకీర్తితః
 గం గీతం గావ గాధాస్యాత్
 గౌ రేను గౌ స్పరస్వతీ
 గౌ రాత్రితాపి సముద్దిష్టా
 వృధివ్యాం గౌః ప్రకీర్తితం

హే ఘంటాయాం సమాఖ్యాతః
 కింకిణీ సూ ప్రకీర్తితః
 ఉపమా మా సమాఖ్యాతా
 కుస్వరే ఘః ప్రకీర్తితః
 హసనే సూ సమాఖ్యాతా
 గంధనే ఘః ప్రకీర్తితః
 జకారో బైరవః ఖ్యాతో
 జకారో విషయే స్మృతః.

ఇత్యాద్యనంతసంకేతములు లెక్కకు మిక్కిలి

గలవు.

చోడవరం శిలాశాసనము

శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి

మొదటి ప్రక్క

1. శుభమస్తు! శాకే శైల!
2. ముని వ్యయేందు స!
3. హితే (వర్షే) యువే కా!
4. తిక్తే! (బుక్షేచాంబు) మయే చ!
5. తు ద్దక్ దివసే వారేచ భా!
6. మే శుభే! రాజేంద్రచోళ!
7. భూనరేంద్ర పతినా చో!
8. డావరాఖ్యం పురం! దా!
9. క్షారామ పురీశ్వరాయ!

రెండవ ప్రక్క

10. విభవో భీమేశ్వరాయా!
11. ప్రితం! శ్రీ శ్రీ జేయును!
12. ప్రోలాచార్య లిఖితం॥

శాకే శైల ముని వ్యయేందు సహితే—

(వర్షే) యువే కాత్తిక్తే!

(బుక్షేచాంబు) మయే చతుర్దక్ దివసే—

వారేచ భౌమే శుభే!

రాజేంద్ర¹ చోళ భూనరేంద్ర పతినా—

చోడావరాఖ్యం పురం!

డాక్షారామపురీశ్వరాయ విభవో

భీమేశ్వరాయాప్రితం॥

ప్రోలాచార్య లిఖితం. శ్రీ శ్రీ జేయును.

1. చందోభంగము. మగణ, సగణములకు మాలాగా తగణ, రగణ ప్రయోగమయ్యెను. అనగా గురు, లఘువులు తారుమా అయ్యెను.

శాసన స్థలము

తూర్పు గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురము
తాలూకాలో రామచంద్రపురమున కుత్తరమున 5 కి. మీ. రల్ల దూరమున 'చోడవరము' అను గ్రామము కలదు. ఆ గ్రామమందు అగస్తేశ్వర (శివా) అయమున యొక శిలాఫలకముపై (స్తంభము) ఈ శాసనమున్నది.

(గ్రామ పరిస్థితి

పూర్వ మొకప్పుడు మహావైభవోపేతమై నేటికి రెండువంతులు క్షీణించి యొకవంతుమాత్రమే నిలిచియున్న పురాతనగ్రామమని ఆయూరి పాటి మట్టిదిబ్బలు, పురాతనపుటిండ్ల తీరులు, గ్రామకంఠ వైశాల్యమును చెప్పుకొనవచ్చును. ఆయూరి శివాలయ, విష్ణ్వాలయములు రెండును గలవు. శివాలయము శైలి ల్యావనం నొందుటచే 4, 5 సం. క్రితమే పునర్నిర్మాణము గావించిరి. అందుచే పూర్వపుటాలయము తాలూకు గణపతి, దుంకిగణపతి విగ్రహములు, పెద్ద పెద్ద గోడకట్టు తాళ్ళను, శిలా స్తంభములును వడియున్నవి. ఆ లయందే నేలబడియున్న యొక నంది శిలాస్తంభముపై నీ శాసనము లిఖింప బడియున్నది. స్తంభము ఎత్తు 1½ మీ. దానిపై శిఖాగ్రమున 15-25 సెం. మీ. పరిమితి గలిగి పరుండియున్న నందిశ్వరుడు గలడు. ■ నందిశ్వరునకు దిగువ భాగమునగల 32×80 సెం. మీ. పరిమితిగల (మీదు భాగమున) రెండు వైపులను 9+3=12 సంకులలో నీ శాసనమంతయు లిఖింప బడినది. అయితే నందిశ్వరునకు దిగువ భాగమున అనగా రెండవవైపునగల ఆఖరు 3 సంకులకును పైన ఎడమను (అర్ధచంద్రుడు) చంద్రరేఖయు, సూర్యుడును గలరు. ఆ శాసన స్తంభమును పునః ప్రతిష్ఠాపజేయుట గ్రామ శ్రేయోవాయకమన వారండుకు సమ్మతించిరి.

విష్ణ్వాలయము

ఇది సుమారు రెండు తరముల క్రింద పునరుద్ధరింపబడినది. దాని కెదురుగ నొక పురాతనశిలామండపము గలదు. 16 స్తంభములు గలవు. పూర్తిగా జీర్ణావస్థలోనుండి

దరిజేర నీలుగాకున్నది. మధ్య మధ్య మండప దూలములు విలుగు జూపుటచే శిలాస్తంభముల బోటుగ నిల్చిరి. ఇందున్న స్తంభములన్నియు యొకేరీతిగ నుండక భిన్నరీతుల ఫలకములు చెక్కబడి యుండుటయు ఆ చెంతను చాల తాళ్ళు (పురాతనాలయమునకు జెందినవి) బడియుండుటయుజూడ ఆ శిలామండప మెంత వైభవమంది నేటి కీ దైన్య స్థితినిందినదో గోచరించుటచే గన్నీ రొలకైనది.

ఒక వింత

ఆలయ సోమనూత్రమున (స్వామివారి అభిషేక జల బహిర్ద్యోతమున) ఒకే తాటిచే మలుప బడిన మకరముఖము గలదు. అయితే ఆ మకరమునకు వెనుకవైపున (పైభాగమున) సింహముఖములో మణియొక సింహముఖమును, లోపలి భాగము నాగనర్పమునందు వేరొక నాగనర్పమును శిల్పి కల్పించినాడు. దీని యర్థము ఎంత విచారించినను అగమ శిల్పి, తాత్పర్యములచే నరియైన సమాధానము కుదురు పడ లేదు. సోమనూత్రముల మకరముపై గోముఖము, సింహముఖము, గజముఖము, వరాహముఖముల నేదైన యొకటి గంచుట సహజము. అయితే కోరుకొండ లక్ష్మీనరసింహస్వామివారి ఆలయసోమనూత్రమున నాగనర్పమున్నది. హన్మంతా భీమేశ్వర మాణిక్యంబా గర్భాలయ సోమనూత్రమునందు మకరముఖముపై జాగమున నాగనర్పము గలదు. సోమేశ్వరమున సోమేశ్వరాలయ పృష్ఠభాగమునగల 'కుమారస్వామి ఆలయము' అని చెప్పబడుచున్న గర్భాలయ సోమనూత్రమున మకరముఖము లోపలి భాగమున నాగనర్పము గలదు. చోడవరపు శ్రీ అగస్తేశ్వరస్వామివారి గర్భాలయ సోమనూత్రమున మకరముఖము లోపలను సర్పముఖము (ఒక్కటే) కలదు. అయితే ఆ యూరనేగల విష్ణ్వాలయ గర్భాలయ సోమనూత్రమునగల మకరముఖము పైభాగము సింహముఖమునందు వేరొక సింహముఖమును, ఆ మకరముఖము లోపలి వైపున నాగనర్పమున వేరొక నాగనర్పమును శిల్పి నిర్మించుట చాల ఆశ్చర్య మొదలవించినది. ఇట్టి దెబ్బలను గొనరాదు. సోమనూత్రము మకరముఖమున యశోనందలకును, సింహ

ముఖము శత్రువిజయమునకు; నాగసర్పము ఆరోగ్యమునకు నిర్మింపవలసినట్లు ఆగమశాస్త్రములందు గానవచ్చుచున్నది. అయితే ఒక్కదానికొక్కటే చెప్పబడియుండ ఇట్లే యొక్క సోమసూత్రమునందే మకరములు, దానికనుబంధముగ రెండు సింహములు, రెండు నాగసర్పములు గల్పించుట వింతయై సామాన్యల బుద్ధి కమవుగానిదై యున్నది. కావున ఈ సమస్యను ఆగమశాస్త్రజ్ఞులును, ఆలయ నిర్మాణ స్థాపకులు మాత్రమే వెల్లడింపదగినదై యున్నది.

శాసన పరిస్థితి

ఏనిమిది శతాబ్దములకు పూర్వము (గోడ కట్టు) మలవలపు తాతిపై చెక్కిబడి యుండుట చేతను, శాసనపుటలను గుర్తింపక ఆలయ పునర్నిర్మాణ కాలమున నేలపాలు చేయుటచేతను కొన్ని అక్షరభాగములు చెడి కానరాకున్నవి. నునుపుగల కాలుతాయి గాకుండుటచే ప్రతిబింబము తీయననువు గాకున్నది.

శాసన లిపి

ఈ శాసనము 12 వ శతాబ్దిది యగుటచే నాకాలపు ఎడలుపల్లి పునర్వత్త తామ్రశాసనపు లిపినే బోలయున్నది. లేఖకుడు ఓపికతో చక్కగానే లిఖించెను. అయితే శాసనపు తాయి నల్లతాయి కాకుండుటచేతను, ఈ మధ్య నేలపాలై యుండుట చేతను పామరులు, పాతేళ్ల తాపిడిచే అక్షరములు అరిగి కొన్నిచోట్ల గుర్తింపరాకున్నవి. శాసన లేఖకుడు పోలాచార్యుడు.

భాష

శాసనమంతయు సంస్కృతభాషయే. ఒకే యొక్క శార్వాల విక్రీడిత వృత్తము. ఒకేయొక్క చోటునమాత్రము గురువు, లఘువులు వ్యత్యంతమై చందోభంగము సంభవించినది.

విషయము

'శాలివాహన శకము. 1077 (క్రీ. శ. 1077+78=1155) యువవామ సంవత్సర

కార్తిక శుద్ధ చతుర్థి (వాగచతుర్థి) జయ (మంగళ) వారమున పూర్వాషాఢా నక్షత్రమందు రాజేంద్రచోడభూనర్మేంద్రవతివలన దక్కరామ పురిశ్శ్రుదైన విభవభీమేశ్వరున కర్పింపబడినది.'

గమనింపబడవలసిన విషయములు

1. కాలనిర్ణయమున సంఖ్యా నిరూపణము: 'శాకే శైల ముని వ్యయేందు సహిత' 1077. శౌన్యమునకు 'వ్యయ' మనుపద మునయోగింపబడినది. అయితే సంఖ్యా సంజ్ఞా నిరూపణమున 'అకాశం, గగనం, శూన్యం, అంతరిక్షం, మరుత్పథం' అని కలదు. అందువలన శూన్యసంఖ్యకు 'గగన' పర్యాయ పదముల వాడుట సహజము. ఇందట్లుగాక 'అర్థస్యపగమే వ్యయః' అను వైఘంటికారామన్యాయమున శూన్యసంఖ్యకు 'వ్యయం' అను పదమును వాడుట విశేషాంశముగ నున్నది.

2. దాత; దానస్థల సంబంధ నిర్ణయము

'రాజేంద్ర చోడ భూనర్మేంద్రవతి' అని యున్నది. ఈ శాసన కాలము శా. శ. 1077 అనగా క్రీ. శ. 1077+78=1155 సం. అయినది. అప్పటి వేంగీదేశ పరిస్థితులు బూర్తిగా గమనించి, పాలిత ప్రదేశ, పాలక ప్రభువుల నిర్ణయించినగాని నిస్సంశయముగా నీ దానకర్తను నిర్ణయింప నలవి గాకున్నది.

వేంగీ దేశ ప్రభువులుగా చాళుక్యవంశమున

1. మొదటి కుళోత్తుంగ చోళదేవుడు 2 రెండవ కుళోత్తుంగ చోళదేవుడును గలరు. వీరిర్వరకు తోడు వెలనాటి చోడవంశమున 3. వెలనాటి కుళోత్తుంగ చోళదేవుడును కొనపాహయవంశమున నాక 4. రాజేంద్రచోడరాజునుగూడ గలరు. ఈ నల్వరు ఇంచుమించుగ నొక్కశతాబ్దములోని వారలే. ఈ కాలమంతయు వేంగీ దేశము తఱచుగా నరాజకమై పలుతడవులు పాలనాధికారము పలుపుర చేతులబడి సరియైన ప్రదేశములు—పాలనాధికారుల నిర్ణయించుట కనేకావరోధములు గాన్పించుచున్నవి. దానికి తోడుగ ఏ రాజేంద్రచోడుడు ఏ కారణమున ఏ సమయమున ఈ దాన మొసంగనో నిర్ణయించుటకు తగిన విష

యుములిం దుదాపారింపబడలేదు. తామకాననముల నట్టివి సంపూర్ణముగ లభించును. శ్రీనాథ మహాకవి భీమేశ్వర పురాణమున

క॥ పర మాశించును భీమే

శ్వరు ననుమతిజేసి చోడవంశాభరణం.

డరికాలుడు, కరికాలుడు

ధరణీధరపత్నిమనసు - ధైన్యము నందన్॥

అని యున్నది. అందుచే ఈ చోడవంశాభరణంండగు అరికాలుడును, కరికాలుడును అనబడిన రాజెవ్వరు? అతని కేయే బిరుదము లున్నవి? అని పరిశీలించవలసి యున్నది.

తూర్పుచాళుక్య వంశాభరణంండగు 'రాజ రాజ సరేంద్రుని' తరువాత అతని కుమారుడగు రాజేంద్రచోడుడు క్రీ. శ. 1070-1118 వఱకునుగల సుమారు ఏబది వత్సరముల కాలమును వేంగీదేశము నేలినట్లు చెప్పబడుచున్నను ఆతడు తన తండ్రి కాలముననే తన మాతామహుల యింట జేరి నట్లును, కొంతకాలము యువరాజుగనుండి ఆమాతా మహుని యనంతరము ఆ చోడరాజ్యమునకు రాజౌట చేతనే ఆతనికి 'కుళోత్తుంగ చోళదేవుడు' అను పేరు కలిగెనని తెలియుచున్నది. అతని కనేక బిరుదములు గలవు. అందు రాజకేసరివర్మ, రాజనారాయణ, చోళ నారాయణ, కరికాలచోళ, బిరుదరాజభయంకర, అభయ, జయధర, చక్రవర్తి, త్రిభువనచక్రవర్తి మొదలగునవి యున్నట్లును విశదమగుచున్నది. కావున మొదటి కుళోత్తుంగచోళదేవుడే కరికాల చోళుడు అను బిరుదము గల్గియుండుటచేతను, ఆతని నిజనామము 'రాజేంద్రచోడు' డగుటచేతను సార్వకనాముడైన రాజరాజ సరేంద్ర తనయుడగు కుళోత్తుంగచోళదేవుడే - ఈ 'రాజేంద్ర చోడుడు' అని నిశ్చయింపవలసి వచ్చును. కాని ఆతని పాలనా కాలము క్రీ. శ. 1070-1115 వఱకును వేంగీదేశ ప్రభువుగను క్రీ. శ. 1135 వఱకును చోళదేశ ప్రభువుగను, యుండెను. ఆతని జీవితా నంతరమున 20 సం॥ల కుగాని యీ శాసనము సంభ వించనందున ఈ రాజేంద్రచోడుడు ఈ దానకర్త కాడని ధ్రువపడుచున్నది. కావున ఈ శాసనకర్తయగు

రాజేంద్రచోడభూపరేంద్రునియును శ్రీనాథ మహా కవి యుదాహృత అరికాల, కరికాలులును ఎవ్వరని పరిశీలించవలసియున్నది.

చాళుక్య వంశాభరణంండగు రాజరాజసరేంద్రుని ఏకైక పుత్రుడగు రాజేంద్రచోడుడు చాళుక్యవంశమును, వేంగీ దేశమును విడి మాతామహునింట నిలిచిపోయి చోడులగలసి కుళోత్తుంగచోళదేవుడని పేరొంది

తిరిగి వేంగీదేశ పాలనకు నిల్వకుండుటయు, చాళుక్య వంశమును వెలిగించి చోడవంశ మును స్వీకరించుటచేతను, వేంగీదేశమున (తూర్పు) చాళుక్య వంశముంతటితో యంతరించెనని చెప్పవలసి వచ్చినది. అందువల్లనే కాబోలును రాజరాజ-కుళో త్తుంగదేవుల చరిత్రమునే సత్యవాగ్ధురీణులును, విశ్వశ్రేయాలనైన కవిపుంగవులును లోకవిహితము గాని నైష్యమును అన్యూపదేశమున సత్యమును వెల్ల డింప, రాజరాజ సరేంద్రుని రాజరాజగను, పట్టపు రాణియైన అన్నంగదేవిని రత్నాంగిగాను, వార్ధక్య మున రాజరాజసరేంద్రుడు పెండ్లియాడిన రేమిల దేవిని చిత్రాంగిగాను, సకలసద్గుణ గరిష్ఠుడైన రాజేంద్రచోడ కుమారుని సారంగధరునిగాను గావించి సారంగధర ప్రబంధమును గావించిరని తోచుచున్నది. ఆ రాజేంద్రచోడునితోనే చాళుక్యవంశము ముగిస్తే చోడవంశాభివృద్ధి నొందెనని సూచించుట కొఱకై సారంగధరుడు రాజరాజసరేంద్రునిచే శిక్షింపబడి (కరవరణఖండనమును అంగిదవ్యము) తిరిగి యోగి పుంగవు ననుగ్రహమును పూరింపబడినవాడై సిద్దుల గల సెననియు సంతతో రాజరాజవంశమంతరించెననియు చక్కని మదుపులతోను, మళుపులతోను సత్యమును వెల్లడించిరని తోచుచున్నది. దీని సారాంశము పెద్దలు చారిత్రక సత్య రసగ్రహణపాఠీణులచే పరి శీలించబడదగినదియైనది. రాజేంద్రచోడుడును ఈ కుళోత్తుంగచోడచక్రవర్తి అట్లు వేంగీదేశమును విడిచి తన మాతామహుడేశముగు చోడదేశమును చేరియుండుటచే తన సైత్యకర్తావ్యయగు వేంగీదేశమును తన తండ్రియగు రాజరాజసరేంద్రుడు గణించిన తోడనే అతని సవతి తమ్ముడును తన పిన తండ్రియగు విజయాదిత్యుడు (తన తండ్రికి ఆజనాంతకత్తువైయుండుటచే) వాక

మించెను. అయినను రాజేంద్రచోడుడు మిన్నకుండి చోడదేశముందే నిలిచిపోయెను. అయితే ఈ అదను జామకొన్న పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియగు ఆఱవ విక్రమాదిత్యుడు విజయాదిత్యుని తఱిమివేసి వేంగి రాజ్య మాక్రమింప, శత్రుకృత తిరస్కార మోహలేక చోడదేశమునుండి రాజేంద్రచోడచక్రవర్తి దండెత్తివచ్చి పశ్చిమ చాళుక్య చక్రవర్తియగు ఆఱవ విక్రమాదిత్యు డిత్యు నోడించి తిరిగి వేంగిని పశవలదుకొని దయాళువై తిరిగి తన పిఠండ్రినే రాజప్రతినిధిగా నొనర్చి తిరిగి చోడదేశమునకు వెడలిపోయెనుకాని వేంగియందు నిలువలేదు. ఆ విజయాదిత్యుడు క్రీ. శ. 1070-1077 ను, ఆ తరువాత రాజేంద్రచోడుని కుమారులగు రాజరాజు 1077-1078; వీర చోడుడును విష్ణువర్ధనుడు 1078-1084; రాజరాజచోడగంగు 1084-1088; విక్రమ చోడుడు 1089-1118 వఱకును రాజప్రతి నిధులై జననాథుగారి రాజధానిగా వేంగిని పరి పాలించిరి. ఆ సమయమున రాజరాజు చోడమండల ప్రభువుగా కుళోత్తుంగచోడుడనుపేర పాలించెను.

ఆ సమయమున కోనదేశమును (గోదావరి డెల్టా ప్రదేశము, రెండేజుల నడిమి విషయము) హైహయవంశరాజులు వేంగివిషయ సామంతరాజులై పాలించిరి. అందు ముమ్మిడి భీమరాజు మొదటి వాడై రాజేంద్రచోడుని సామంతుడయ్యెను.

ఆ వంశమున ముమ్మిడి భీమరాజు మనుమడును? రాజపతేని పుత్రుడును అగు రాజేంద్రచోడు డనువాడు ఇంచుమించుగ నీ దానకాలమున కోనమండల మేలినలులు గన్పించుచున్నది. అయితే కోనదేశమును పరిపాలించిన రాజు లందరకును వారి నామముల ముందు 'కోన'శబ్దమును సంధానమై గానవచ్చును. అట్టి 'కోన'పద మీ రాజేంద్రునకు లేనందువల్లము; కోనమండలమేగాని కొడువగల (సాగర విషయము కడలి విషయమునగు) సాగరతీరస్థ వేంగిదేశము అతని ఏలుబడిని లేకుండుటను, ఏ విధముగ జూచి నను అప్పుడు సాగరతీరస్థ వేంగిని పరిపాలించిన బేట విజయాదిత్య వంశజులకును కోనహైహయ వంశరాజులకును సంబంధబాంధవ్యము బున్నట్లు గాన రాకుండుటచేతను ఈ చోడవరగ్రామదాన శాసనకర్త

బిరుదులును గానరాని ఈ కోనహైహయ రాజేంద్ర చోడుడు కాడని నిర్ధారణ యగుచున్నది.

అట్టితఱి ఈ కోనహైహయ రాజేంద్ర చోడ రాజు మనుమడును, బేటరాజు కుమారుడునగు మనుమ రాజేంద్రచోడరాజు నుమారు 50 సం॥ దాటిన వ్యత్యాసము గలిగియుండుటచేతను, ఈ హైహయబడిన కారణములే అతనికిని యొప్పియుండుట చేతను ఈ కోనహైహయమనుమరాజేంద్రచోడ రాజును ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్త కానేరడని ధ్రువ పడుచున్నది.

ఇక వెలనాటి చోడవంశమున రెండవ గొం రాజు కుమారుడు వీరరాజేంద్రచోడు డొకడు ఆ కాలము నందు గానవచ్చుచున్నాడు గావున వానినిగూర్చి పరి శీలించుము.

విక్రమచోడుడు 1118 వఱకును వేంగి రాజ్యమును రాజప్రతినిధిగా పరిపాలించి ఆ పిదప చోడదేశమున తన తండ్రియగు రాజేంద్రచోడ కుళోత్తుంగచోడచక్రవర్తి గలించుటచే తానారాజ్యమును పాలింప వేంగిని విడిచి వెళ్లిపోయెను. అప్పుట 1118-1135 వఱకును త్యాగసముద్రుడన్న బిఱుదుతో చోడచక్రవర్తియై పాలించెను.

1118 సం॥ తాను వేంగిని విడిచి వెళ్లు నప్పుడు తనకుమాఱుగ సామంతరాజుల వేగిదేశమున నియమించెను. అందు రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రియగు విమలాదిత్యుని కాలము మండియు వెలనాటి చోడులు సేనానాయకులై సన్నిహితంబై వారి దయకు పాత్రులై మాండలికసామంతులై వేంగిలో కొంత ప్రదేశమును గుంటూరు మండలమును పాలించెడివారు. అందు కుడ్యముని మనుమ డగు గొంకరాజు విమలాదిత్యుని మనుమడుగు రాజేంద్రచోడ కుళోత్తుంగ చక్రవర్తికి మాండలిక సామంతుడై ఆంధ్ర మండలమున గొంతభాగము పాలించెను. అట్లే వెలనాటి గొంకరాజు పుత్రుడైన కుళోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుని చాళుక్య విక్రమచోడ చక్రవర్తి పెంచుకొని పదునాఱవేల గ్రామ పరిమితి గల వేంగిరాజ్యభాగమునకు మాత్రము రాజప్రతినిధిగా నియమించెను. అతడి దానకాలమగు 1155 కు

చాల పూర్వము (1118) వాడగుటచేతను అతడు చతుర్ముఖులబాతుడైయుండి కరికాలాది విరుదులు లేనివాడౌటచేతను, అప్పటి కి సాగరతీరవేంగీప్రమును బాలించిన బేట విజయాదిత్య వంశీయులతో వెట్టి బాంధవ్యము శత్రుత్వ, మిత్రత్వములు గాన రాకుండుటచేతను ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్త ఈ వెలనాటిగొంకరాజపుత్రుడైన కులోత్తుంగరాజేంద్రుడు కాడనుట స్పష్టము.

అట్లే వెలనాటి రెండవ గొంకరాజునకు సబ్బాంబికకు జనించిన వీరరాజేంద్రచోడుడును సైవారివలెనే వెలనాటివంశమువాడైయుండి నాటి సాగరతీరవేంగీదేశపరిపాలకులైన బేటవిజయాదిత్య వంశీశులతో నెట్టి సంబంధబాంధవ్యములు గాని శత్రుత్వ మిత్రత్వములుగాని లేక యున్నవాడగుటచే ఈ చోడవరశిలాశాసన కాలమునకు పూర్వము 1138 కి పూర్వమున వేంగీదేశపశ్చిమస్థాంత మగు గుంటూరుమండలము (పట్టపాసదేశము)ను పాలించినవాడగుటచేతను ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్త ఈ వెలనాటి వీరరాజేంద్రచోడుడును కాడని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇక చాళుక్యచోడవంశీయుడగు విక్రమచోడుని కుమారుడగు రెండవ కులోత్తుంగచోడ చక్రవర్తి 1143-1145 వఱకును పాలించెను. ఈతనికిని మొదటి కులోత్తుంగ చక్రవర్తికినెలను రాజేంద్రుని విరుదము లున్నట్లు గానవచ్చుచున్నది. అందు మూలమునను ఈ శాసనకాలమగు 1155 నాటి కాలిడు పాలించుచున్నట్లును గానవచ్చుటచే ఈ చాళుక్యచోడ ద్వితీయ కులోత్తుంగ రాజేంద్రుడే ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్తయని ధ్రువమగుచున్నది.

అయితే ఇంకొక సందేహము గలదు. ఈ రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడ చక్రవర్తి కాంచి పురము రాజధానిగా చోడదేశమును పాలించెనేగాని వేంగీదేశమున లేడు. ఈతని కాలమున ఈతని వేంగీ సామంతరాజులు క్రమక్రమముగా స్వతంత్రులై వానిని లెక్కింపగ ఎవరిరాజ్యమును వారే ఏలుకొన్నట్లు గాన వచ్చుచున్నది. అట్టి తఱి బేట విజయాదిత్య వంశజుల పాలనలోగల ఈ చోడవరము నాతడెట్లు

ఎందులకు దానశాసనము గవింపగల్గెనో యోజింప నలసియున్నది.

అయితే ఇక్కడ కొంతవరకును పూర్వ విషయముల బరిశీలించవలసియున్నది.

విక్రమచోడుడు 1118 సం॥ వేంగీదేశమును విడచి తన తండ్రి మాతామహర్షితమైన చోడదేశమును బాలించుటకు బోయియుండెను. ఆ సమయమున పూర్వమునుండియు తమ పూర్వచాళుక్యరాజుల సేనానాయకులై నమ్మినబంట్లై వ్యవహరించివారి దయ సహించి దవ దసాలుగా మాండలిక సామంతులు గాను క్రమక్రమముగా సామంత ప్రభువులుగాను వ్యవహరించిన వెలనాటి చోడ వంశీయుడగు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రుని వేంగీ దేశమునకు (గుంటూరుప్రాంత మనబడు నాటవేల గ్రామము లకు) రాజప్రతినిధిగా నియమించెను అయితే ఈ యదనున పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియగు అజన విక్రమాదిత్యుడు దండెత్తినప్పి వేంగీరాజ్య మ్రాక మించి ఈ వెలనాటి కులోత్తుంగ రాజేంద్రుని తనకు రాజప్రతినిధిగా నియమించెను. అట్లు అడు చాళుక్య చోడ విక్రమచోడుని వీడి పశ్చిమ చాళుక్య అజన విక్రమాదిత్యునికి సామంతుడగు 1120-1124 వఱకు పాలించెను. కాని ఇంతలో విక్రమచోడుడు దండెత్తినప్పి పశ్చిమ చాళుక్య అజన విక్రమాదిత్యుని పాఱుదోలి వేంగీని వశపఱచుకొని తనకు నమ్మకమైన సామంతులకు రాజ్య వదానముచేసి తిరిగి చోడదేశము చేరెను. అయ్యదియే విక్రమచోడుడు వేంగీదేశము విడచివెళ్లుటతోడనే వేంగీదేశ మునకు స్థిరమగు ప్రభువుగాని ప్థిరమగు ప్రభుత్వముగానిలేక వేంగీదేశసుంతుల్య అరాజకమయ్యెను. ఆ సమయముందే అనేకమంది సామంత ప్రభువులు అదను జూచుకొని స్వతంత్ర రాజ్యముల నెలకొల్పి కొనిరి.

927 సం. చాళుక్య అమ్మరాజ విష్ణువర్ధన పుత్రుడగు బేటి విజయాదిత్యుడు 8 వెలలు మ్రాతమే రాజ్యమేలెను. కాని నిత్యమును యుద్ధ మల్లయువరాజ విక్రమాదిత్య మార్తాండా తాళ పాదులగు దాయాదుల యుద్ధముల తాకిడి కోర్పులేక

రాజ్యభ్రష్టుడై పరాయనమయ్యెను. అప్పటినుండియు ఆ కుటుంబమువారు కాలానుసారముగ పరిసరప్రాంత రాజ్యములవద్ద సేనానాయకులై పొరుషవంతులై కాలము గడిపిరి.

బేట విజయాదిత్యుని కొడుకు ఉత్తమ చాళుక్య భిరుదాంకితుడగు సత్యాశయుడు గాంగ వంశజురాలైన గౌరదేవిని వివాహమయ్యెను. ఆతని కుమారుడు విజయాదిత్యుడు సూర్యవంశజురాలైన విజయదేవిని వివాహమాడెను. ఈ విజయాదిత్యుని ద్వితీయ పుత్రుడైన మల్లవదేవుడు సాగర విషయాధి పతియైన హైహయవంశ బ్రాహ్మణరాజు కుమార్తె యగు చందలదేవిని బెండ్లియాడెను. ఈ మల్లవదేవుని కుమారుడగు విజయాదిత్యుడు అరదవాడ రాజపుత్ర యగు లక్ష్మీదేవిని బెండ్లియాడెను ఆతడు (నిధిజలధి వియచ్చంద్రగే) శా. శ. 1049+78=1127-28 సం. జననాథనగరమున పట్టాభిషిక్తుడైనట్లు ఎడఱుపల్లి పునర్దత్త తామశాసరీత్యా 1968 జనవరి భారతిలో ప్రకటించియున్నాను. నాటి నుండి శా. శ. 1124+78=1202 వఱకు బేట విజయాదిత్యరాజు లందరు జననాథ నగర రాజధానిగా సాగరతీరస్థ వేంగీరాజ్యమును పరిపాలించి యున్నారు. అందువలననే ఈ వంశమువారికి జననాథ నగరరాజులను నామము సార్థకమయ్యెను. అయితే శకలమనూనినాటి చామరగోట (శ్యామలగోట) రాజనారాయణస్వామి ఆలయశాసనములుబట్టి విజయా దిత్య కుమారుడైన మల్లవదేవుడు (విష్ణువర్ధ నుడు) శా. శ. 1067+78=1147 సం॥ నను; శా. శ. 1098+78=1176 సం॥ మఱి యొక మల్లవదేవుడను పట్టాభిషేక మందినట్లు గానవచ్చుచున్నది. అనగా

విజయాదిత్యుడు	1127-1147.
మల్లవదేవుడు	1147-1158.
విజయాదిత్యుడు	1158-1176.
నరేంద్రదేవుడు	1176-1202.
మల్లవదేవునివర్ధనుడు	1202-1228.

రాజ్య మేలిపట్లు గాన్పించుచున్నది.

ఏకమచోడుని కుమారుడు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడచక్రవర్తి 1158 వఱకును రాజ్యము చేసెను. ఈతనికిని మొదటి కులోత్తుంగ

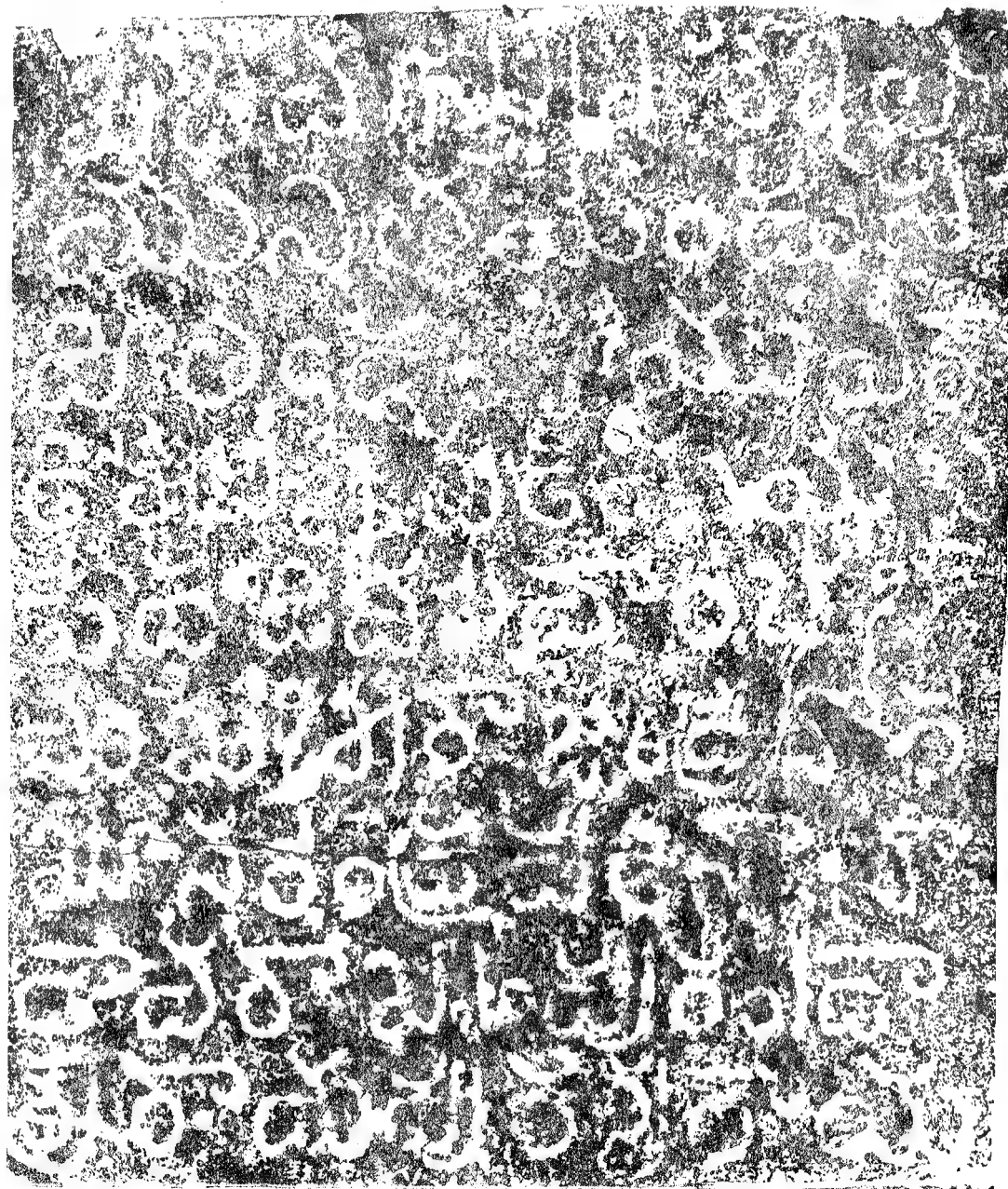
రాజేంద్ర చక్రవర్తివలెనే కరికాలచోడ, రాజేంద్ర చోడది భిరుదము లన్నట్లు గాన్పించుచున్నవి. ఈతని కాలమున తఱచు వేంగీదేశము తిరుగుబాట్లు యుద్ధములుసాల్పై తఱచు పశ్చిమ చాళుక్యుల దాడికి గురియగుచుండెను. అందువల్లనే ఆకాలమున చాల స్వతంత్ర రాజ్యములు సంభవిల్లివని. అందువలన 1147 సం. మల్లవదేవుడు క్రొత్తగా రాజగుటయు, చక్రవర్తియగు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడుడు చోడదేశమందుండటయు గమనించిన పశ్చిమ చాళుక్య ప్రభువు తిరిగి వేంగిపై దండెత్తి వచ్చియుండనపు. ఆ సమయమున తిరిగి చక్రవర్తి వేంగికి సన్నెన్యముగ వచ్చి ఆ పశ్చిమ చాళుక్య ప్రభువు నోడించి తఱచి తిరిగి ఈ వేంగిని బేట విజయాదిత్య మల్లవదేవునికి తిరిగి యిచ్చి యుండవచ్చును. వార్షక్యదశయందు గూడ తనకు శత్రువిజయము జేకూర్చిన యీ భీమనాయకుని దయారసమునకుబాతుడైన యీ రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడచక్రవర్తియే 'రాజేంద్రచోడ భూప నరేంద్రపతి' అని సామంతుడగు బేట విజయాదిత్య మల్లవ దేవునికి ఏలికయై ఆతని యేలు బడిలోమన్న యీ చోడవరము గ్రామము 1155. శా. శ. 1077 యవ కార్తిక శుద్ధ చవితి పూర్వాషాఢా నక్షత్రమున దాక్షారామ భీమేశ్వరునకు ధారపోసి యీ శిలాశాసనమునకు కారకడై యుండు ననుట నిశ్చయము.

అందువలననే ఆలయ సోమనూత్రమునందు మకరముపై వెనుకనున్న సింహముఖద్వయము శిల్పి నిల్పుటచే ఆ నాటి చక్రవర్తియగు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చక్రవర్తియు, ఆ నాటి సాగర తీరస్థ వేంగి విషయాధిపుడైన బేట విజయా దిత్యవంశ మల్లవదేవుడున్నగూడ, తమ శత్రు విజయసూచకముగ నట్లు సోమనూత్రమున సింహ ముఖద్వయమును నిల్పి కారకులైన గోచరించు చున్నది.

నా యోసిన కొలది విమర్శించి యీ శిలా శాసనము ప్రచురించితిని. ఇందుగల గుణముల స్వీకరించుచు దోషముల దెల్పి యభివృద్ధి కారకులగు శ్రీయోభిలాషులకు వినయ పూర్వక ప్రణవాభిధానము లర్పించుచున్నాను.

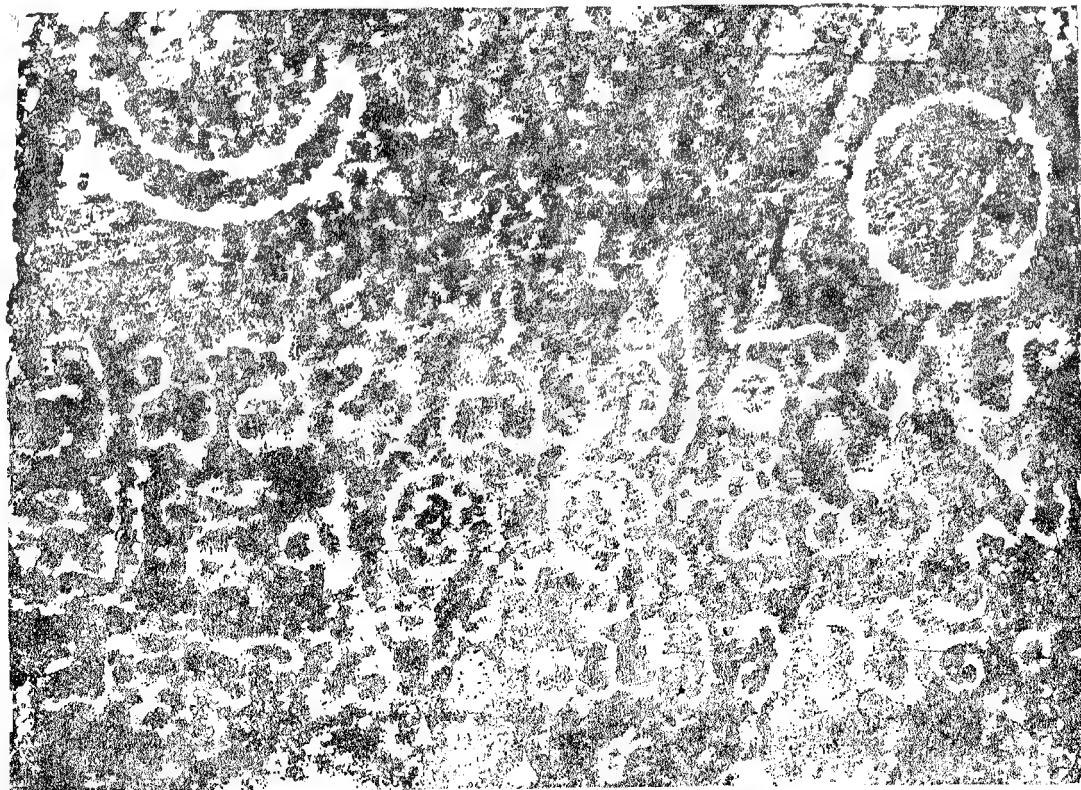
చోడవంశ శిలాశాసన ప్రతిబింబము

మొదటి ప్రక్క 9 పంక్తులు

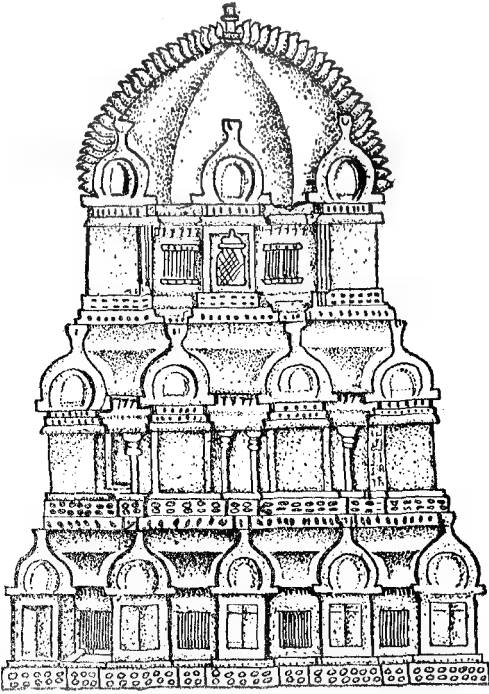
చోడవరం శిలాశాసనము

రెండవ ప్రక్క వివరములు

ప్రాచీన దేవాలయములు-నిర్మాణశైలి

శ్రీ బి. ఆర్. ప్రసాద్

1

ఆంధ్ర పథములోనున్న ప్రాచీన దేవాలయము లే కాలానికి చెందినవి? ఎవరి కాలములో నిర్మించబడెను? వాటి ఆకృతు లెట్టివి? ద్రావిడ వాస్తుపద్ధతికి వీటికిపున్న సంబంధబాంధవ్యము ఎట్టిది? ఈ అంశములపై ప్రస్తుత వ్యాసములో చర్చింపగోరుతున్నాను.

ఆంధ్రదేశములో ప్రప్రథముగ వాస్తుకల్పనకు పూనుకొనినది బౌద్ధులే. మన వాస్తుచరిత్ర గుంటు పల్లి గుహాలయములతో, ననగ క్రీస్తుకు పూర్వము 300 ఏండ్ల కాలమున ప్రారంభమయినది. ఇంచు మించుగ, ఆ కాలముననే అమరావతి, జగ్గయపేట,

భట్టిప్రోలులలో బౌద్ధమూలములు వెలసినవి. ఆంధ్రశిల్పకళాశైలికి అమరావతి శిల్పములు ప్రశిష్ట మయినవి. అమరావతి, జగ్గయపేట, ఘంటసాల శిల్పములో వివిధప్రాసాదాకృతులు మనకు కన్పట్టును. ఈ ఆకృతులకు తరువాత కాలములలోనున్న దేవాలయాకృతుల పరిణామములో సంబంధ మెట్టిదను విషయమును గురించి విపులముగా చర్చించవలసి యున్నది.

సాతవాహనుల శాసనములతో వైదిక మత ప్రసక్తి యున్నదిగాని, వారు నిర్మించిన దేవాలయము లేవియు సుపలభ్యము కాలేదు. వేల్పూరు శాసనములో 'మండప ప్రాసాద'మను దేవాలయము నిర్మింపబడి నట్లు పేర్కొనబడినది.¹ ఇది స్వామిభూతగ్రహక దేవాలయము. యమనీకి దేవాలయము ప్రపథముగ ఆంధ్రపథములో నున్నదనుటకు వేల్పూరు శాసనము ప్రబల నిదర్శనము. ఈ శాసనము రెండవ శతాబ్ది మొదటి భాగమునకు చెందినది. మండప ప్రాసాద మనగా విమానము (Super Structure) లేనటు వంటిది, బాహ్యమున గోడలు స్తంభములతోను, వాటి మధ్య క్షేత్రములను యిటుకలతోగాని, బండలతో గాని పేర్చబడినటువంటిది, గర్భగృహము గలిగినటు వంటిది అని చెప్పవచ్చును. ఈ మండపప్రాసాదములు సాతవాహనుల కాలమునుండి ఏడవ శతాబ్దివరకు యానదృఢరతముతో మిక్కిలి ప్రచారములో నుండెను. గుప్తులకాలములో ననగ బదు, ఆరు శతాబ్దిములలో ఖండహర్య (Cell) విమానాకృతిగ నొక నూతన మైన పోకడ చూపబెట్టెను. వైఖానస ఆగమములో ఖండహర్యమనగా గర్భగృహమునకు అర్రప్రమాణము

1. D. C. Sircar. Two Inscriptions from Guntur District; Epigraphica Indica Vol. XXXII-Pt II-P. 82-86.

గల్గి, సమీపాకృతి గలిగినటువంటిదని నిర్వచించబడినది.² మధ్య పడేశములోని నాచ్చదేవాలయము, బహోలునందలి లిడ్ ఛాస్ దేవాలయము (A. D. 600) ఈ ఆకృతికి ఉదాహరణలు. (మాడుడు చిత్రం. 1)

ఘంటసాల శిల్పము

ద్రావిడ వాస్తు పుట్టుపూర్వోత్తరాలకు ఈ శిల్పము ప్రసిద్ధమయినది. ఇందు విమానాకృతి ఊర్ధ్వచ్ఛందమున (Elevation) పాదమునందు (Wall) ఘనద్వారమును, (Blind Door) కపాతమును (Cornice), విమానమున కూటా (Square sectioned shrine model with octogonal sikhara) కృతులతో నొక హారముగ చేర్చి; ప్రతి తలం (Storey) ఎక్కువ తగ్గించుతూ, మకుట అష్టకోణాకారము (Octogonal) గల శిఖరమును చేర్చిరి. ఈ విమానము రెండు తలలతో కూడినది. ఈ ఆకృతి తదుపరి కాలములకు సమూహ అయినది. దక్షిణభారతములోనున్న దేవాలయములో సరిప్రాచీనమయినది బాదామి సమీపములోనున్న మహాకూటమను గ్రామములోనున్న మకుటేశ్వరాలయము. ఇది అచ్చట దొరికిన శాసనముతో (A. D. 602) లో నిర్మింపబడినట్లు పేర్కొనబడినది. విమానాకృతి, ఘంటసాల శిల్పమునందుగల విమానాకృతి నొక్కటే. ఘంటసాల శిల్పములోనున్న ఘనద్వారములు, వాతాయనములు చాళుక్యదేవాలయములలో బాగా పరిణతి వొందినవి. అటువంటి దేవాలయములు నాంధ్రప్రదేశ్ మున ఆ కాలములో నున్నవా అని సంశయము కలుగుట సహజము. ఈ శిల్ప సమకాలీన కాలములో నటువంటి రాజప్రాసాదములు, ఆలయములు నుండనచ్చునని వూహింపవచ్చును. కాని అన్నియు కాలగర్భమున కలిసిపోయినవి.

ఈ విమానాకృతిలో కూటాకృతులు కలిగిన హారమును గూర్చి పరిశీలించవలసిన అవసరమున్నది. కూట, కోష్ఠ, కొట్టము అను పదములు శిల్పశాస్త్రములోను, శాసనములలోను పేర్కొనబడినవి. అనాటి గృహములకు, పల్లెలకు కొట్ట యనుట వ్యవహారములో నుండేది. ఈ కొట్టము ఆకృతి ఇప్పటి ఏనాది చెంచుగుడిసెల ఆకారమే. కొట్టము, బోయ కొట్టము ప్రసక్తి చాళుక్య శాసనములలో కలదు.³

సంగం పాపాత్యములో కొట్టందేవాలయమున నర్మములో ప్రయోగించబడినది. కొట్టం కూటమయినదని మనము చెప్పవచ్చును.⁴ కోష్ఠం సంస్కృత పదమో మరి.

అమరావతి శిల్పములు

వలభి విమానాకృతి అమరావతి శిల్పములలో మనకు శాసనములు. మండసర్ (రాజస్థాన్) శాసనములో (A. D. 472-3) 'దీర్ఘవలభి' అను దేవాలయమును గూర్చిన ప్రసక్తి గలదు. పెక్కువాస్తు శాస్త్రములలో దీనిని గూర్చి పరిశోధించిన నిర్వచనము లేదు. ఇటీవల ఎం. ఎ. ధాకేగారు వలభి పుట్టుపూర్వోత్తరములను గూర్చి విపులముగా చర్చించిరి.⁵ ఆపరాధితప్రచ్ఛ అను వాస్తుశాస్త్రము ప్రకారము (1130-40 A. D.) 'వలభి' అయిత చ్ఛందముగను, భూము (Storey) లందు అమలసారకము లేనటువంటిది, -గణపష్టాకృతి (Apsidal) గల విమానము కలిగినటువంటిదని నిర్వచించబడినది. ఇటువంటి దేవాలయము ముఖ్యముగ పవిత్రమాతృకలకు,

2. ఈ శిల్పము ప్రస్తుతము పారిస్ లోనున్న మ్యూసీ గ్యూయేటు ప్రదర్శనశాలలో నున్నది. కాని దీని ప్రాముఖ్యమును గురించి ఎవరును చర్చించలేదు. D. Barret, 'Two Unpublished Sculptures from Andhra Desa, Arts Asiatique 1959. P. 249. శ్రీ M. A. Dhaky గారు తమ Principle Forms of Indian Temple అను గ్రంథములో చర్చించినట్లు తెలిసినారు. అది అచ్చులో నున్నది. వారికి నా కృతజ్ఞతలు.

3. Nellore District Inscriptions. P. 896.

4. Amita Ray, Villages, Towns and Secular Buildings in Ancient India, Calcutta. 1964.

ఇందులో illustrations ముఖ్యంగా చూడతగినవి.

N. Subrahmaniyam, Pre - Pallavan Index Madras. 1966. P. 334.

5. M. A. Dhaky.

దశావతారములకు ప్రతీకరమైనదిగా పేర్కొనబడెను. ఈ విమానాకారము సౌరాష్ట్ర, కళింగదేశములలో ఎక్కువ ప్రాచల్యముతో నుండెను.

దాక్షిణ్యవాస్తువులో నిదియే శాలాకార విమానము క్రింద పరిగణింపబడెను. మన శిల్పులకు శాలాకారము మీద ఎంత అభిమానమో మన దేవాలయములను పరిశీలించిన విశదమగును. అనంతకాయ విష్ణువు, కామకోష్ఠి, సప్తమాతృకలకు ఈ దేవాలయాకారము సమ్మతమైనదని మన వాస్తుమత కారుల చెప్పుదురు. ఈ శాలాకృతి విమానమునకు నుదాహరణము మాహాలిపురములోనున్న భీమరథమే.

మరొక విమానాకృతి — సభాకారం

ప్రపథముగా సభాకారమును గూర్చి వాస్తు శాస్త్ర నిర్వచనములను, దేవాలయములతో సమన్వయించినది M. A. DHARY గారే. మయమతముతో సభాకారమును

సభా వా మండపాకార మాలికాకార మేనవా

వీతస్వామి శాలానామంగనం కారయే ద్భుధః॥
26/144-యిట్లు నిర్వచింపబడెను.

తాలచ్చందమున Elliptical ఆకారము, విమానము శాలాకారముతో గూడినటువంటిది సభాకార ప్రాసాదము. మొట్టమొదట ఈ ఆకృతిని జగ్గయ్యపేట బౌద్ధశిల్పములో చూడవచ్చును. ఈ ఆకృతికి ముఖ్యమైన ఉదాహరణము — చిదంబరము నందలి నటరాజ దేవాలయము, ఈ ఆకృతిగల విమానములు ఎక్కువ అష్టపరివారాలయములలో నొకటిగా నుండడము మనకు కీర్తియూరు మొదలగు దేవాలయములలో చూపబడును. అంధ్రదేశములో ఆలంపురము దగ్గర పాపనాశిలో నొక దేవాలయము ఈ ఆకృతికి చెందినది యున్నది. ఇది పదవ శతాబ్దికి చెందినది. కాని ఈ ఆకృతికి అంతగా స్థలములు దోహదమవ్వలేదు.

2

ఇంతవరకు మనము ద్రావిడ వాస్తుశైలిలో గల ప్రధాన విమానాకృతుల ఆధారములను గురించి

తెలుసుకొన్నాము. ఇక యిక్ష్వాకు చరిత్రాధ్యాయములో సాధించిన ప్రగతి ఎటువంటిదో పరికించెదము. విజయపురి యందు డాక్టర్ ఆర్. నుబ్రహ్మణ్యంగారి పర్యవేక్షణక్రింద జరిగిన త్రవ్వకాలలో పెక్కు దేవాలయములు వెలుగు చూసినవి. వీనిలో పుష్పభద్రస్వామి, కార్తికేయ దేవాలయములు ముఖ్యమైనటువంటివి. పుష్పభద్రస్వామి దేవాలయము? గజపృష్ఠాకృతిగల (apsidal) తాలచ్చందము (Plan), గోడలు స్తంభములతోను, వానిమధ్య క్షేత్రములు యిటుకలతోను నిర్మింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. అధిష్ఠానము (Socle) అప్పటికి లేదు. విమానము శాలాకారమో, గజపృష్ఠాకృతిగల విమానమో అయివుండవచ్చును. ముందు ధ్వజస్తంభము గలదు. ప్రాకారముతో గూడియున్నది. సర్వాంగములతో నలరారు నటువంటిదైన ఈ దేవాలయము విహువులుని 16 వ రాజ్య సంవత్సరము అనగా A. D. 342 న నిర్మింపబడినది. కృష్ణానదీతీరములో నాలుగు మండప ప్రాసాదములు ఛంద-శక్తి-కుమార-అనగా సర్వదేవ-లేక శివ మరియు కార్తికేయులకు ప్రతిష్ఠ చేయబడెను. ఇచ్చటే సుందరమైన కార్తికేయ విగ్రహముగూడ దొరికినది. పరివారాలయములు చతురస్ర, అష్టకోణ, గజపృష్ఠాకృతిగల తాలచ్చందమును గలిగియున్నవి. పై అంశములను పరిశీలించిన నాల్గవ శతాబ్దినాటికే దేవాలయ తాలచ్చందమున నెంతో అభివృద్ధిపొంది, ప్లూంగములతో నలరారు చున్నదని విశదమగును.

ఇక్ష్వాకుల తర్వాత ఆనందగోత్రుల నాడు ప్రసిద్ధికెక్కిన గజపృష్ఠాకృతి దేవాలయము — చేజెర్ల కపోధేశ్వరాలయము. గర్భగృహములో పాలరాతి శివలింగము. గోడలు యిటుకలతో (15" × 9" × 3") కట్టబడినటువంటిదైనై ఈ దేవాలయమును 'తెర్'లోనున్న దేవాలయముతోను, (నాల్గవ శతాబ్ది), గుంటుపల్లిలోని చైత్యాలయముతోను పోల్చవచ్చును.

6. మయమతం. Ed. టి. గణపతిశాస్త్రి, ట్రవేండం. 1929.

7. Indian Archaeology-A Review-Ed. A. Ghosh, 1957 58.

3

ఇక పల్లవులు, విష్ణు కుండినుల కాలములో ఆంధ్రదేశములోనున్న దేవాలయములేవి ఇప్పుడు లేవు. పల్లవుల శాసనములలో కందుకూరునందు విష్ణు దేవాలయమును, నారాయణదేవాలయము దాలూర నందున విష్ణు గోపవర్మ, బుద్ధవర్మల రాజ్యకాలములలో నిర్మింపబడినట్లు తెలియుచున్నది.⁸ ఇక విష్ణు కుండి నుల శాసనములలో సోమగిరిశ్రావణ దేవాలయమును గూర్చిన ప్రసక్తి గలదు.⁹ కాని విష్ణు కుండినుల వాస్తుకళకు మకుటాయమానములు విజయవాడలో నున్న అక్కన్న-మాదన్న గుహలు, మొగల్ రాజపురము, ఉండవల్లి లయనములే.

లయనమును (Cave-Temple) సమరాంగణ స్థూతధారుడు ఇట్లు నిర్వచించెను.¹⁰ ఏమానము లేనటువంటిది, నిర్వాహకమైనటువంటిది, ప్రదక్షణ పథము, వాతాయనముతో నొప్పునది లయనము.

లయనము దేవాలయ వాస్తులో

నొక ప్రక్రియ

యావద్ధారతములోనున్న 1100 లయనము లలో 900 బౌద్ధమునకు, 200 జైనమునకు, 100 వైదిక మతమునకు చెందినవి. బౌద్ధులకు లయనములన్న ఎంత ప్రీతికరమో పైన ఇచ్చిన సంఖ్యలను గమనించిన విదితమగును. జనపదముల నుండి దూరముగా, సుందరమైనటువంటి కొండ చరియలలో, జలపాతములకు సమీపమున బౌద్ధులు తమ లయనములను తొల్పిరి. అజంతా లయనము ఈ ప్రకృతిరామణీయకళకు నొక ప్రశిష్ట ఉదాహరణము.

విష్ణు కుండినులు తమ లయనములను కృష్ణా నది తీరమున నున్నటువంటి కొండచరియలలో తొల్పిరి. అక్కన్న-మాదన్న, మొగల్ రాజపురము, ఉండ వల్లి లయనములు విష్ణు కుండినుల వాస్తుకళకు మకుటాయమానములు. తాలచ్చందమున, ఆరవ, ఏడవ శతాబ్దములనాటి దక్కనుసంప్రదాయమును అనుస

రించుచూ, తమ లయనములకు వారు రూపకల్పన చేసిరి. ఈ లయనములను గురించి కీ. శే. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు తమ వ్యాసములో సుదీర్ఘముగా చర్చించిరి.¹¹ ఆంధ్రశైలికి చెందినటువంటి ముఖ్య మయిన ఈ లయనములలో కన్పట్టు అంశములను కొంత వివరింతును. స్తంభాకృతి చతురస్రముగను, మధ్యభాగ మున అష్టకోణముగను, తరంగసౌతిక (Capital)లతో నొప్పుచున్నది. ఈ స్తంభాకృతి వాటాక, చాళుక్య సంప్రదాయమునకు చెందినదికాని, పల్లవుల సంప్ర దాయమునకు పోలికలు లేవు. కొన్ని స్తంభములలో పూర్ణమటములను చెక్కిరి. ఇది ఆంధ్ర సంప్ర దాయమునకు చెందినదే. కపోతము నాసికాకారములతో (Gable) నలరారుచున్నది. ఈ నాసికాకారము చాలా విశాలముగను, కడువిస్తృతిగల్గి, గాంధర్వముఖము లతో గూడినట్టిది. పల్లవుల నాసికాకారము పొడవు గను, మధ్యభాగము చాల కుదించినట్లుగను నుండును. గాంధర్వముఖములు లేనటువంటిదిటనందున, విష్ణు కుండినుల నాసికాకారము ఒక విశిష్టతానూచకమగును. కపోత ఉపరీభాగమున గజ వ్యాల సింహపట్టిక ఆంధ్ర శైలికి మరొక సూచిక. పల్లవ సంప్రదాయ ములో గజ వ్యాల సింహపట్టికలు చాల దగ్గరదగ్గరగా నుండి ఒకేవైపునకు పోవుచున్నట్లు కల్పన చేయ డము మఱిచిలిపురపు రథములలో కానవస్తుంది. కాని ఆంధ్రశైలిలో ఈ గజ, వ్యాల, సింహములు రెండు వైపులనుండి ముఖముఖిగనుండి మధ్యలో కలియుట

8. D. C. Sircar. Early Pallavas.

9. Dr. R. Subramanyam, The Tundi Copperplate Grant of Visnukundian King Vikramendra Varma, Hyderabad 1962. P. 25.

10. Stell a Kramrish. Hindu Temple Vol. I. P. 168:

11. తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వము. మూడవ సంపుటి. P. 199.

ఒక విశేషము. అలాగే శివ-నటరాజమూర్తివి ఉవరి భాగములో చెక్కడము ఆంధ్రశైలికి ముఖమయిన అంశము. చాళుక్య లయనములలో ఈ లక్షణము కానరాదు. మరివల్లన లయనములలోను. ఇక శిల్ప శైలి: పొడుగైన కాయములు, నన్నని ఆకారములు గల్గినటువంటి ఆకృతులు, యజ్ఞోపవీతము ఛాతీ మీదనుంచి ఎడమ మోచేతిమీదనుండి ధరించుట ఒక విశేషము. శిల్పమునందు వివిధఘనములను ఎంతో నేర్పుగా సమన్వయించి ఒక విశిష్టమయిన లయను, శిల్పులు సాధించిరి. ఈ శైలి సూచికలు ద్వారాపాలకులందు, అర్జునారీశ్వర, కార్తికేయ శిల్పముల యందు కానవచ్చుచున్నది.

పైన ఉదహరించిన విశిష్టమయిన సూచికల వలన ఈ లయనములు విష్ణు కుండినులనని నిర్ధారించవచ్చును. శిల్ప, వాస్తు లక్షణములు ఏడవ శతాబ్ది మొదటి భాగమునకు చెందినవి. అలాంటప్పుడు విష్ణు కుండిన (మూడవ) మాధవవర్మ ఆదరణముతో అనగా A. D. 576-623 సంవత్సర కాలములో నిని వెలసినట్లు నిర్ధారించవచ్చును.¹²

12. Dr. R. Subramanyam Op. cit.

M. Rama Rao, Vishnukundin coins in the A. p. Govt Museum PP. 19-32.

వేదుల వేదన

శ్రీ జి. రాఘవోహనరావు

క్రొత్త కవిత బయలుదేరిన తరువాత దాని కొక పేరు పెట్టి అందరిని ఒప్పించటం సాహసంతో కూడినపని. అందరిచేత ఒప్పించినా కవితపైన వ్యాఖ్యలు విమర్శలు తప్పవు. భావకవిత్వం ప్రారంభమైన రోజుల్లో దాన్ని కొందరు నవ్యకవిత్వమన్నారు. మరికొందరు పెద్దమనుషులు నవ్యకవిత్వ మేమిటి? కవిత్వంలో అంత నవ్యత ఏదీందా అంటూ హేళన చేశారు. హేళన, దూషణ చేసినవారికి నవ్యకవిత్వం నంగతి తెలియక కాదు. వారు కేవలం ప్రాచీన కవితపైన ఉంటే మక్కువకొద్దీ నవ్యకవిత్వంలోని నవ్యత్వం గుర్తించినా గుర్తించలేనట్లుగా కాన్పించారు. కవితలో వచ్చిన నూతనత్వాన్ని సహృదయంతో స్వీకరించి పరిశీలించటం వారి మనసు ఒప్పుకోలేదు. అయితే ఈ విధంగా అనేవారి మాటలు వింటున్నప్పుడు ఆంగ్ల విమర్శకుల మాటలు గుర్తుకు వస్తాయి. 'A poet in our times is a semi-barbarian in a civilized community. He lives in the days that are past. His ideas, thoughts, feelings association are all with barbarous manners, obsolete customs and exploded superstitions. The march of his intellect is like that of a crab backward'1. ఈ నవ్యకవిత్వాన్ని భాష క్రొత్తా, భావం క్రొత్తా, ఛందస్సు క్రొత్తా అని నడిబజారులో నిలబెట్టి అడిగారు. వారిడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానాలు కవిత్వంలోనే లభిస్తాయి. పెద్దల మాటలేమిగాని నవకవిత్వంలో కోరినంత సవత కాన్పిస్తుంది. భాష, భావం, ఛందస్సు, రీతులలో నవీనకాలానుగుణమైన మార్పులు తెచ్చారు. ఇట్టి మార్పులకు మూలకారకులు ఆంగ్ల కవులనే చెప్పాలి. తెలుగు భావకవులపైన రకరకాలైన ప్రభావాలు తలెత్తాయి. ఆంగ్ల కవుల ప్రభావమే భావకవులకు

రావబాటు నిర్మించింది. ఆంగ్ల కవులు 'had a deep interest in nature not as a center of beautiful scenes but as an informing and spiritual influence on life'2. పాతనిరు (వహిస్తూఉంటే క్రొత్తనిరువచ్చి కలుస్తుంది. అలాగే కవితలో క్రొత్తదనం రాగానే కవిత ప్రాత క్రొత్తల మేలుకలయికగా స్థిరపడుతుంది. ఆ కవుల భావాభివ్యక్తికి భావకవిత్వమే అభిమాన విశేషమైంది కవిత వారి జీవితాని కాలంబంధప్రాయమై నిలిచింది. కవులు తమ అనుభవ ప్రపంచం నుండి ముత్యానరాల నేరుకొని లోకాని కందించారు. భావ కవుల కవిత సాహిత్యానికి వినూతనత్వాన్ని కల్పించి తియ్యని కలలు కనునట్లు చేసింది. అంతేగాక కవులు కవితాజగత్తుకే కళాప్రాభవాన్ని కమనీయంగా తీర్చి ఉదాత్తత చేకూర్చారు.

యూరప్ లో ప్రారంభమైన Romantic Rivival కవులను భావనా ప్రపంచంలో ముంచి లేవనెత్తింది. ఆంగ్ల కవులైన వర్డ్స్ వర్త్, బైరన్, కాలర్ జిడ్జ్ మున్నగువారు కవితాలోకంలో అడుగిడటంతో కవిత్వంలో నూతనశకం ఆరంభమయ్యింది.

'With Wordsworth such sensations have a moral value, and often associated with simple and human objects. With Byron they arise from the exotic pursuit of some mood or adventure, which man has seldom known before. With Coleridge they lead to the dream territories of Xandu.'

1. History of literary criticism—William K. Wimsot.

2. A. short history of English Literature—I. Evans.

క్రొత్తరీతులు కవితలో ప్రవేశించాయి. ఆయా రీతులవల్ల ఆంగ్ల సాహిత్యంలోవలె తెలుగు సాహిత్యంలో Fresh vision కాన్పించింది. దానిచేత కవిత మార్పముగా తయారయ్యింది. కవిత్యంలో వచ్చిన నవ్యతకు రాజకీయాలు చిత్రివట్టాయి. భారతదేశం బానిసంగా తయారై బ్రతుకుబంగారంగాక అస్థిరమైంది. అన్నింటియందు వ్యక్తిత్వం పోయింది. గుండెలకు తుపాకులు గురిపెట్టి మూతులు బిగియకట్టారు. భారతీయుడు నానాహింసల పాలైనాడు. మహానాయకులు నడుంకట్టి రంగంలో ప్రవేశించి ప్రాణాలను త్యజప్రాయంగా దేశంకోసం సమర్పించారు. సంస్కరణలని చెప్పి జాతిని మోసగించి, దేశంలో ప్రముఖంగాఉండే ప్రాతినిధ్యం లేకుండాచేసి, బ్రిటిషువారు తమ పబ్లిం గడుపుకొన్నారు. స్వాతంత్ర్యం కోసం మనుషుల్లో ఆలాటం పెరిగింది.

కాలం తరువాత కాలంవచ్చి పరిస్థితులను మార్చింది. గ్రుడ్డిలో మెల్లగా పరిస్థితులు సానుకూలమై కొంత ఊరట కలిగింది. దేశంలో ఏర్పడిన పరిస్థితులు భావకవుల పైన జాగా ప్రసరించాయి. ఈ పరిస్థితులకు పూర్వం కొన్ని పరిస్థితుల ప్రభావం ఉన్నప్పటికీ దానికొక కార్యరూపం రాలేదు. తరువాత అవి కార్యరూపం పొంది క్రమమైన పంథాలో అడుగుపెట్టాయి. రాయప్రోలు కంకణధారణతో కవిత్యంలో విస్లవాత్మకమైన మార్పులు వచ్చాయి. 'ఏ దేశమేగినా ఎందుకాలిడిగినా' అనే గీతం ఆంధ్రదేశాన్ని అణచణపు కదిలించి రగిలించి ఉత్సాహాన్ని, ఆవేశాన్ని అందించింది. కవులు కేవలం దేశభక్తి పూరితాలైన గీతాలను మాత్రమేగాక జీవితంలో సంభవించిన మధుర ఘటనలు స్మృతికి తెచ్చుకొని వదేవదే గీతాల్లో వాపోయారు. ప్రేమే ఈ జగత్సృష్టికి కారణభూతమన్న సిద్ధాంతం ప్రబలి దానికి ప్రాధానం ఏర్పడింది. భావకవులు పేర్కొన్న ప్రేమకు ప్లేట్ చెప్పిన ఆదర్శవాదం జోడించి క్రొత్త శృంగారం తెచ్చారు. అది అమలిన శృంగారంగా పేర్కొన్నారు. అమలిన శృంగారమో మలినశృంగారమోగాని నాయ

కుడు నాయకమందు ప్రణమిల్లి జీవితాన్ని తర్పణ చేశాడు. ఒక్కోక్షణంలో కవి రాధగామారి బృందావననందుకికొరుని కొఱకు యమయాతనలు అనుభవించాడు. భావకవులెంతసేపు చెప్పినా ప్రేయసి వలపులకు క్రొత్తదనం లేకపోయారు. వారి బాధ చెప్పి చెప్పి లోకాన్ని విసిగించారు. ప్రేయసిచుట్టూ గుడికట్టి కన్నీటి జల్లులు వెదజల్లారు. ఈ లోకపు బాధలకు తట్టుకోలేక అనంత ప్రపంచం వైపుకు మునుగు చేసికొని పరుగెత్తారు. ప్రేయసులు వారి పాలిట ఎండమావులు కల్పించి కన్నీరు పెట్టించారు. కన్నీరు ఆరకుండా వదేవదే తలచుకుంటూ ప్రేయరాని కొరకు క్షణం తీరిక లేకుండా నిరీక్షించారు.

ప్రణయతంత్రులవిశ్వవిషంది, శైల హృదయ నిర్హరం, వియోగసంయోగమురళి వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి. భావకవిత్య ప్రాబల్యంతో గౌతమీకోకిల హృదయం స్పందించింది. ఆ స్పందనలో వేదన పల్కింది. వేదనలో నాదాలు పల్కాయి. ఆ వేదన ఆర్ద్రహృదయంలోనివిరహాగ్ని ప్రణయజ్వాలలై నీలాంబుధాన రెక్కలార్చు చాతకవధూటికి జీవనానందగీతిక వేర్చి, వెలుగు దీపాన్ని రుచిమామ శలభకాంతకు ఆత్మార్పణాన్ని ప్రోత్సహించి, నీలమై పంగివాపోవు నింగివెలతకు ప్రణయ ప్రణామ నియతికి మార్గం చూపి, మధుప్రాసవేళ గొంతురాని పికలకు పాటలు చెప్పింది. ఇన్ని కారణాలచేతనే వేదుల వేదనలో కమ్మని భావమేదో కన్నీరై బిందింది. హృదయం శిథిలమైంది. కరగిన కన్నీరులో నృత్య గీతాలు నవ్వులేదు. లలనాజనతా కబిరి భరైక భూషి కలనంపై మోజు పోలేదు. నతీ మృదు భుజాంతర తల్ప కువోపగూహబిబ్బకంవైపు చూచే ఆలోచన అంతకన్నా లేదు. కాని అంధతమనస్సులు మూసిన నిశిధంలో సునురెక్కలుదాల్చి దయచూపు కరుణా కుక్ష దేవతకు వాకిలితెరిచి విధివైపు మాటి మాటికి నిరీక్షించింది. నిరీక్షణంలో నిర్వేదం పొంగింది. నిశాంధకారాలు వణకపోగాయి. కంఠమెత్తి అనురాగగీతి మాలికలుకూర్చి తీయగా ఆలపించారు. ఆ ఆలాపనవిలాపనే తెలుగుకవితకు నివాళిగా 'దీపావళి'ని సమర్పించింది.

దేవులవల్ల, వేదుల కవితలో ఒకే విధమైన వేదన కాన్పిస్తుంది. అది చూచి కొందరు అనుకరణగా భావిస్తారు. అది అనుకరణగాదు. వారిరువురి హృదయాలు ఏకముఖమైన సంఘటనలో ద్రవించాయి. ద్రవీకరణలో ఇరువురిది ఏకమార్గమైంది. అందుచేత వారిలో అనుకరణ ఉన్నట్లుగా గోచరిస్తుంది. ఇందులో ఎవ్వరిని ఎవ్వరూ అనుకరించక తమవ్యక్తిత్వం తాము ప్రదర్శించారు. కవితలో ఉన్న వ్యక్తిత్వం, భావనైతిత్వం, ఆదర్శాన్నిబట్టి అనుకరణమో ప్రభావమో నిర్ణయించుకొనవచ్చు. కృష్ణశాస్త్రి కవితలో అర్థంగాని భావగీతాలు మనసును వేదించి అదృశ్యంగా సౌందర్య తనస్సు సాక్షాత్కరించి ధ్వనిలో మాధుర్యంతోగిమూచి కవితాత్మ అంతర్లీనమై ఆవ్లాదాన్ని లాలిస్తుంది. వేదుల కవితలో ప్రతిక్షణం వేదన అలమటించి హృదయం ఆక్రందిస్తుంది. పేరూ ఊగులేని ప్రేయసిముందు నిలబడి వెచ్చని నిట్టూర్పులు కలిగించి మనసును కల్లోలనరుస్తుంది. అనేక విధాలైన పరిస్థితుల ప్రభావంచేత కవితలన్నీ ఒకే మూసలోంచి పోకపోసినట్లుగా ఆగుపిస్తాయి. దానిని బట్టి తొందరపడి ఒక నిర్ణయానికి రావటం సబబుకాదు.

వేదుల 'దీపావళి'లోని ఖండికలన్నింటిని దేశభక్తి, ప్రణయం, విషాదం అనే భాగాలుగా విడదీయవచ్చు. ఖండికలు ప్రధానంగా పై మూడు భాగాలలో యిమిడి ఉన్నాయి. మొత్తంమీద ఒక్కొక్క ఖండిక రసవత్కావ్యంగా భాసిస్తుంది.

మొదటి ఖండిక 'కాగడా' అనే గీతం వెనుక భారతదేశం దాగివుంది. అది దేశభక్తినివాటే జయగీతం. భారతీయుడు అంధకారంలో ముగ్ధిపాతూ దారిదిక్కులేకుండా ఉండిపోతున్నాడు. అంధకారాన్ని రూపుమాపి వెలుగును చూపించాలను తలంపుతో దేశభక్తులు ముందుకు వచ్చారు. తిలక్ పిలుపుతో మూలమన్న ముసలమ్మలకు సైతం ఆవేశం పెరిగి రంగంలో దూకారు. గాంధీగారు అహింసాసద్బోధిత ప్రాతిపదికతో సత్యాగ్రహ సమరాన్ని సాగించారు. జనావళికి దూరంలో ఆశాకిరణం

సాడమాసింది. వేదులపై అట్టి ఆశాకిరణం ప్రసరించి కాగడాను వెలిగించింది. అందులో కవియొక్క ఆదర్శం బయల్పడుతుంది. అధికారవాంఛతో మునిగి అర్హత్యప్రీతి మత్తులై భూమాతను భోగదాసిగా భావించి తన స్మయం చెందేవారికి, చెరసాలలో క్రుంగి కృశించిపోతున్న జీవికి, దారితప్పిన బాటసారికి, దారి గానని పేదగుండెకు కాగడాను చూపించి ప్రగతి పథంవైపునకు మార్గాన్ని ఏర్పరచి సామ్యవాదం దృష్టియందుంచుకొని తొడిమలూడిన 'మానవ బ్రతుకులకు' విముక్తి కలిగించమని వారి హృదయం ఆవేశంతో ముందుకు వచ్చింది. అంధకారంలో మానవు డెంతకాలం మనగలడు? అది ఆసాధ్యమైంది. ఆ కారణంగా కవి మెట్టవేదంతాన్ని పారద్రోలి క్రియాత్మకమైన ఘటనకు పూనుకొని అభ్యుదయనభాన్ని అందుకొని ఆరని ధ్రువజ్యోతిని వెలిగించమని ప్రోత్సహించారు. జ్యోతి వెలిగినప్పుడే సుప్రసిద్ధి నడకలు పూలకారుచిపుళ్లు పురిటి పొత్తిళ్లుగా మారి ముదిశిరం చిదిమినట్లుగా ఉంటుంది. గతము గతమే గతంలో మేలు జరిగిందిని చెప్పటానికి వీలులేదు. కేవలం గతంలో కూర్చుంటే భావిజీవితం కాన్పించదు. కనుక భావిజీవితాన్ని తేరిపారజూచి మార్గం నిర్మించాలి. అరణి మధించి అగ్ని రగిలించి మింటికి మంటికి అన్నింటికి కాగడా వెలిగించినగాని బ్రతుకుకు విముక్తి కలుగదు. వడిన బాధలు వడుతున్నప్పటికీ ఆ బాధల్లో ఏదో తీరిని కోరికోకాన్పించి ఆశలు రేపుతుంది. అట్టి ఆశలే కవిని ప్రోత్సహించి జీవనరాగాలు పలికించు జయగీతికలకు ప్రారంభోత్సవం చేస్తాయి.

వెలువడియే నాసేతుళితా

చలము నరవారి సమూహము

నీ ప్రభాతోత్సవ ముహూర్తము

నేడు జనయిత్రీ.....

అని జేగంటలు మ్రోగించారు. వేదధాత్రి, విజ్ఞానధాత్రి అయిన మనదేశం పేదలపాలిలు అన్నపూర్ణ, పదిమందికి పంచభక్ష్యసరమాన్నాలు పంచిపెట్టేవారికి ఈతిబాధలు ప్రాప్తిస్తాయి. కాని కాలంలో మార్పురాగానే పరిస్థితులు మారిపోయి నూతన జీవన రేఖలు దృఢమయ్యాయి.

పారతంత్ర్యంపోయి స్వాతంత్ర్యం లభించింది. ఆశలు నిరాశలుగాక ఆశాసాధాలు కూలిపోక తరతరాల బంధాలు విడిల్చి స్వాతంత్ర్యం సొంది అనుభవిస్తున్నందుకు అందరూ సంతోషించారు. ఆ సంతోషంలో వేదుల దేశముయొక్క మహాన్నతినీ పాడుకొని జయగీతాలు ఆలపించారు. అప్పటికి జాతీయోక్త వీరశౌర్యాల, పేదల భక్తి, సాధుల దీక్ష, వృద్ధుల పౌరుషాలకు వికాసరేఖలు వ్యాసించి, జీవితం ఆనంద పూర్ణమై నిండింది. కవి క్రాంతదర్శనుడుగాన దేశముయొక్క భవిష్యత్తు ముందు ఊహించి దిగంతముల కేతనము నాటాలని వాక్కుచ్చారు.

'Poetry is the record of the best and happiest moments of the happiest and best minds.' 'కవికి వాడియైన హృదయం ఉండాలి. అది లభిస్తేనేగాని తాను దానిని పూర్తిగా అనుభవించలేడు. అసలు తాను జీవితంలో జరిగిన మధుర సంఘటన లాధారం చేసుకొని సౌందర్య తపస్వీయై అన్వేషిస్తూ ఉంటాడు. మామూలు మానవులవలె తనకు దొరికినదానికి తృప్తిపడడు కవి. ఏదో తీరనికోరిక ఏదో ఉన్నతాశయం అతన్ని ముందు నిల్చి వ్రల్చిస్తూ ఉంటుంది. ప్రతిక్షణమూ కంటికి కాన్పించే సృష్టిలో తన ఆశయాలకూ, ఆదర్శాలకూ దప్పిక తీర్చే సౌందర్యనుభ లభించ నపుడు కవి ఒక భావనాప్రసంగాన్ని సృష్టించు కుంటాడు. ఆ ప్రసంగం వాస్తవ ప్రసంగంకంటె వాస్తవం. నిత్యనూతనం, సౌందర్యమయం. ఆ ప్రసంగానికి అధిదేవత స్త్రీ. ఆమె కామత్పస్తికి ఆధారమయ్యే వ్యక్తికాదు. ఆమె ప్రేమస్వరూపిణి, కళామయి, శక్తిరూపిణి, జీవనదేవత. ఆమె కటాక్ష దీప్తి సోకినకొద్దీ కవిహృదయంలో అమరగానం ఆరంభ మవుతుంది. అదే కావ్యసృష్టికి ఆరంభ క్షణము.'¹ వేదుల ఊహించుకొన్న స్త్రీ సౌందర్య నిలయమై శారీరకకళకులకతీతమై కళామూర్తిగా కన్నులముందు ప్రత్యక్షమై ఆనందం అందించక వేదనను అందిస్తుంది. ఆమెకు లౌకికవరమైన మాట లంటగట్టుక అలౌకికమూర్తిగా చిత్రించి జీవన దేవతకై వేదనను అనుభవించారు వేదుల. ప్రేయసిని పేరుపెట్టి పిలువక ప్రేయసీ, సఖీ, అస్తగిరివాసినీ,

స్వప్నరాజ్ఞీ, పారద్రూపవ్రవాసినీ, ప్రాణశాంతి గాయనీ, నిత్యపైరంద్రీ యని పిల్చుకొన్నారు. ఆ దేవతకొరకు హృదయం విప్పి అనురాగవాటాలు తెరచి నిరీక్షించారు. వీరి 'నిరీక్షణ' శండికలో ప్రయురాలికోసం వేచియున్న ప్రయుడు కన్పిస్తాడు. ఆ ప్రయుడు కురులనుడువ్వ పూలుముడిచి గొజ్జగిపూల లే మెరుంగుల వస్త్రం దాల్చి మేనున గంధమలముకొని కస్తూరి తిలకం నొసట దిద్ది సువర్ణభూషణాలధరించి ద్వారసవిధమున నిల్చి ప్రయురాలిరాకకు ఎదురుదూచాడు. ఆమె వస్తుం దని విచ్చినగురివెందపువ్వులు తెచ్చి మాలికలుగా గుచ్చి పాన్పుపై నలంకరించి అతిసుకుమారమైన ప్రయురాలి మేను కందునేమోయని తలంచి కమ్మని పుప్పొడి కోనివచ్చి పాన్పుపై వరచి సిద్ధంచేశాడు ప్రయుడు. ప్రాణములో ప్రాణమైయున్నను దర్శనం లభింపలేదు పదేపదే కనులరెప్పలు స్వప్నలోకంలో విహరించినా ఫలితం దక్కలేదు. కాని అనురాగ గీతికలు కంఠమెత్తి తీయగా పాడుకొనుటకు వీలు కలిగించలేని దుర్విధిని అడిపాసికోవటం ప్రారంభ మైంది. ఒకవేళ ఆమె రాదనుకొన్నప్పటికి అనురాగం ద్వారం మూయనీయదు. వేదుల ప్రణయ వేదన పరిమితి నతిక్రమించకుండా పలుపోకలు పోయింది. ఇట్టి సమయంలో 'ఎన్నోచేష్టలు చేయా లని వాటి కన్నంటికి చక్కని రూపాన్ని ఇచ్చి మనస్సును భోగింపజేసిక్ష్ణులని కుతూహలం కలుగు తుంది. కుతూహలం కుతూహలంగానే ఉండి పోయింది. కోరిక తీరలేదు. తీరినా తీరకపోయినా రూపాన్ని స్మృతికి తెచ్చుకొని కలలు పండించు కోవటంమాత్రం జరిగింది.

వేదుల అలంకారాలకు విముఖులై వాటిని వినర్జించమంటారు. అలంకారాలవల్ల కలిగే సౌందర్యం తాత్కాలికమైంది. సహజసౌందర్యం శాశ్వతమైంది. సహజసౌందర్యం అలౌకికానంద భూతికి చిహ్నం. అది స్పష్టం చేయటానికి

ముంగురులపై ని పూవులు ముడువ వలదు
వలదు తిలకమ్ము; కై సేత వలదు మేన

3. కళ్యాణకింకిణి వీరిక - వేదుల.

విడిన కబరిభరము ముడివేయ వలదు
కాల మిదిగాదు మన యలంకారములకు

అని తన ఉద్దేశాన్ని నిష్కర్షగా వివరించారు. తరతరాలుగా ప్రేమ పుత్రులకు దారినిపించే మూల నాథ్యగులను పరిహసించే పాదుసవంపానికి అలంకారాలన్నీ పారవేయాలట. మూఢ విశ్వాసశృంఖలాలను త్రొంది వలపుకొగిల పట్టువడిన ప్రీతి అణువు మాత్రంకూడ వదలకుండా జీవితాన నవజీవనంవిప్పి అనుభవింపజేస్తుంది. ఏ జీవియైన ఆత్మ కలితంగా ఉండాలి. ఆ విధంగా ఉన్నప్పుడు ఆత్మపరమాత్మయై అనందాన్ని కలిగిస్తుంది. ఆహ్లాదం శరీరము పుర్యవలన కాదునుమా, అదిమాత్రం మానసికానంద భూతి వల్లనే కలుగుతుంది. అట్టి అహ్లాదం

కోరికలనెల్ల మరచి, నా కొరకు నీవు
నీ కొరకు వేమ తొలివేగుదోకలలు
పులజతవోలె నీ సుధాపూరమందు
తేలిపోదము జన్మజన్మాల యాత్ర.

జన్మజన్మాల యాత్రచేసేది శాకికసామ్రాజ్యంలోగాక అశాకిక సామ్రాజ్యంలో చేయాలి. వారి యాత్ర ఆ సామ్రాజ్యానికి పాగించాలన్న కుతూహలం ద్యోతకమై ఐహికలోకసంహారంకోసం తాపత్రయం ఆ మాటలో రూపు దిద్దుకొని దివ్యత్వాన్ని పొందాలనే కాంక్ష తొంగిమాస్తుంది. కృష్ణశాస్త్ర దిగిరాను దిగిరాను దివినుండి భువికి అంటే వేదుల భువినుండి దివికే ప్రయాణం అంటారు. శాకిక ప్రపంచంలో లభించే అనందంకన్న అశాకిక ప్రపంచంలో లభించే అనందం మిన్న అందుచేతనే వేదుల దృష్టి అశాకికజగత్తుకు పరునించింది.

'ఓక్కక్షణమున' పండి వ్రాలిన పరిపైరు నుండినప్పు చిరుగాలి తరంగాలు హృదయాన్ని విరిచి వింతభావాలు కలిగింపజేసి మానసం అనందంలో పిండి వెనుతిరిగి చూచింది. హృదయం పులకరించింది. కరస్పర్శ హృదయనీలమమాలగనే ఆత్మ నాభునికొలుకు అన్వేషణ అరంభమై మనసును ఉద్దీపింపజేసింది. ఎవ్వరో ప్రేమసీమియులను మృదుల వనమాన పరిమిలోర్మికంకోడ బంధించారు.

ఆ సమాగమంలో వారిరువురు బాష్పకణాలతో పలుకరించుకొని ప్రకృతివైపు దృష్టి మరలించి ప్రేమ దేవత రేయింబవళ్ళ యిలాగే ఉండాలన్న ఆశ కలిగింది. వలచి విరిసి వాడిపోని వనవన ప్రేమ పులకి తానందవధాన తెలిమిబుట్టై తారలు బయలుదేరు నట్లుగా జీవనమంగరయ్యాత్రకై వారు పయనం పొగించారు. దినసంధ్యలుగా కూడియున్న ప్రేమ జంట జీవితంలో తొలిమాపు దూరమయింది. ఎంత ప్రయత్నించినా తనపై దేవతకు మక్కువ కలగలేదు. మక్కువకొరకు పరితాపం ఆధిక్యమయింది. పరితపిస్తే ప్రయోజనంలేదని భావించి పదాంతికాలపైన గుండెను ఫణంగా పెట్టినా, యావనహృదయ దళాలన్నీ కఠినపాదాలధూళిసోకకుండా పరదినప్పటికీ, విండుప్రాయంలోని తలపులన్నిటినికొని దండలుగా గుచ్చి మెడను నింపినప్పటికీ కరుణతొణికింప చేయలేదు. ప్రేమించుకొన్న ప్రేమసీమియులైనంత మాత్రాన ప్రణయసిద్ధి లభిస్తుందన్న నమ్మకం లేదు. జన్మసంతాధారపోసి తపస్సుచేసినా సిద్ధింపనిది ఆ ముగ్ధప్రణయం. ఆ ప్రణయం లభింపకపోయే సరికి పవిత్రమైన పాదాల నన్నిధి నిలిచే చనువైనా యిస్తే చాలువన్న కోరిక కలుగుతుంది. కోరికకు అంతంలేదు. ప్రణయానికి అంతూపాంతూ ఉండదు. కాంక్ష తీరలేదు. ప్రణయదేవతతో ఏకమై అనందానుభూతి అకాంక్షించాలనే ఆశమాత్రం మిగిలింది. ఆ ఆశ తీరేరకు శ్రావణమాసలక్ష్మి మేలిముసుగు వేసికొని భూమిని ధరించినా చూడాలని ఉండదు. ఆ దేవి కరుణాకటాక్షాలు ప్రాప్తించకపోతే ప్రణయ ప్రవాహంలో ప్రళయం సంభవించి పరితాపానికి హృదయాన్ని గురిచేయవలసివస్తుంది.

ప్రణయంలో హృదయం ఉయ్యాల లూగింది. ఈప్పిలాలు చెలరేగాయి. భక్తదనాలవేళ మనసు పొగి ఉవ్వెల్లారింది. పావనంగాతీరంచేరి జలాలమక్రేలి హృదయాన్నిస్పృశ్యం చేయాలని కలిగింది. వానకారునృత్యాన్ని చూచి మురిసి పసంతలక్ష్మి వచ్చి ఎదురుగా నిలబడి మనసును రంజించి జీవితాన్ని నందనవనంగా భాసింపచేయాలన్న కాంక్ష పెరిగింది. పెరిగిన కాంక్ష విగిగింది. ప్రణ

యంలో జీవితం ఫలితం పొందలేక దానికి తోడుగా బాధను వ్యధను భగవంతుడు సృష్టించాడు. విషాద జ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లి జీవితాన్ని సంకుచితపరచి మనసు విచారంతో కృంగింది. మహదానందం పొందలేదు. పెంపుడునెమలి పురివిప్పి అడలేదు. పరవశింపజేసిన పక్కతీ ఏదోతీరినబాధతో కృశించింది. పెంచుకోన్న ప్రేమ లేతమనసులో వెతను కలిగించి కన్ను తడియని మూకకోకాన మంచి సుందరదృశ్యాలను చూడ నీయక అవతలకు నెట్టింది. ఎదనిండా ప్రవాసవేదనా భాయలు నిండాయి. హృదయకళ్ళలనుండి ప్రాణ శక్తిని రగిల్చిన ప్రేమ మధురవేదనను మరచి పోకుండా చేసింది. పువ్వునంటే జీవితంలో వికాసం లోపించింది. వికాసముంటేనే వలపు వెదజల్లి ధాత్రి పైన ఆత్మప్రకాంతిని అనుభవించాలన్న విజిగీష బయలుదేరుతుంది. వెన్నెలలు నింపుకొన్న మూర్తిలో నీలిమబ్బుల మాటున దాగిన చందమామలా దాగిపోవా లని కల్గుటయేగాక అనిర్వచనీయమైన అనందాన్ని అందుకొని ఆతీతజీవితాన్ని వ్యక్తంచేయాలని ఉంటుంది. మానవుని ఆశకు పరిమితలేదు. ఎప్పుడూ ఏదో లోపం తన జీవితంలో కన్పిస్తూనే ఉంటుంది. లోపంనుండి విముక్తి పొందినగాని మనసు మల్లెల పందిరి నిర్మించదు. ఆశ నిరాశ అయినపుడు, కనరాని కల దూరమైనపుడు, కరుణాకటాక్షాలు లభించనప్పుడు జీవి ఆత్మప్రకాంతిని పొందలేక ఆమరణం దేవతకు ప్రేమగాయకుడుగానైనా ఉండా లని ఆశకు మరొక ఆశ చేర్చి పెంచుతుంది. భావ కవులు తమ ప్రియరాండ్రకు ఏ బాధ రాకూడదనే తలంపు. వారు విషాదంతో కృంగిపోవచ్చునుగాని ఆమె చెక్కుచెదరకుండా పూలవెన్నెలలరేల వైత్రస్యత్యో త్సవాలు సల్పుకొని సంతోషించాలి. వేడుల కూడ అట్టి భావాన్నే వ్యక్తం చేశారు. అందునా ఆ వలపుగైకు చిహ్నంగా తన జీవితాన్ని సమర్పించి మూర్తిలో ఐక్యమై ఇహలోకాని కలితమైన శక్తిలో లీనమై సంతతానందభరిత్రులు కావాలనేదే వేడుల తియ్యని కోరిక.

ప్రేమ అందుకోలేని జీవితం విషాదంతో నిండిపోతే మలయపవనాలు, మణులు మాణిక్యాలు, మయూర నృత్యాలు నచ్చవు. అవి కనుచూపుకు

దూరంగా ఉంచాలన్న కసి కలుగుతుంది. అంతేగాక రాలిన ప్రతిపువ్వు నిర్దీర్ఘంగా కన్పిస్తుంది. పొంగి వచ్చే భావాలు పులకరింతలై ఆమోదపామోదం పొందలేక ఆవేదనతో ఆక్రందిస్తాయి. వేడుల జీవనం జీవన దేవతకై నిల్చింది. ఆమె కటాక్షం పొందే వరకు ప్రేమదేవత చేసిన పనులన్నీ తలపుకు తెచ్చు కొని, తన తృప్తికై ప్రేమగీతులు లిఖించి, ఒక విషాదకావ్యంగా తీర్చాలని, దానిలో తన జీవితం పూర్తిగా ఉండాలనే ఉబలాటం ఏర్పడుతుంది. జీవిత సుధాకలశాన గరళం జనించింది. ప్రియురాలు అనంతపథానికి యాత్ర పొగించి దివ్యత్వాన్ని పొంది పరమాత్మరూపాన్ని సంతరించుకొన్నది. బ్రదుకెల్ల వేసరి నిస్సారమైంది. ఎదురుమాచి అలసి సొలసి పోయింది. అట్టి అన్యక్తమైన విషాదంలో వేదన వణకింది. వేడుల తాను వేదనను అనుభవిస్తున్నను

బ్రదుకుబ్రదుకెల్ల తీరునివలపు నింపి
వేచియుంటి నీ రాక కీ వేళ స్వామి

అనిపించింది. ఈ భువిపై నిలువలేక పరమాత్మను సాక్షాత్కరించుకొనుటకు ఉత్కంఠపడు భక్తుని వోలే వియోగాన్ని భరించలేక విలపించారు. వియోగంలో వలపుకురియుపువ్వులు వాడిపోయాయి. కనక వీకంపై నున్న హారతి కునికిపాట్లా వడింది. తమ్మిరేకుల సురటిసొంకం జారిపోయింది. బ్రదుకు శూన్యాలయమైంది. వలపునీడలు చిత్తాన అలముకొన కుండా జీవితంలో విరక్తి ప్రాప్తించింది. ఆ విరక్తిలో మబ్బులు ఊనులాడుకుంటున్నపుడు జీవితంలో అమృతాన్ని పోగొట్టుకున్నట్లు అనిపించింది. ఆ బాధకుతట్టుకోలేక చిట్టివలపులగూడు కూలి పోయిన పులుగు అడవులపట్టి తిరుగుటవలె ఉన్నదా బ్రతుకు. కనికరంలేని దుఃఖం వేదనల సెగలు పొగలు గ్రక్కి జీవిని మూల్యలు పెట్టించింది. కడుపుకాల్చి కాలమ్మయ్యపు కబళించటానికి పొంచి కూర్చుంది. వియోగజీవితానికి హద్దులేకపోతే జీవి నిరాశుడై హతమైపోతాడు. హతమైతే తన ప్రేమ కాంక్షలు ఎవ్వరికీ చెప్పాలి? వలపుతీసిపెరుగని రాతిగుండె లోకం నిప్పులు కురిపిస్తుంది. ఏమాట ఎవ్వరిలో ఎలా చెప్పాలనే సందేహం కలుగుతుంది. కనుకనే

శ్రీకలులపాలైన కలుషబ్రతుకుకు కొంతని చూపించి బాధలతిరాన్నిదాటి సుఖజీవనసాగరానికి మార్గం చూపించి వేదనను తగ్గించాలి. ఆ పుణ్యదినం వచ్చి నప్పుడే వేదనకు విముక్తి కలిగేది.

వియోగంవిముక్తివెందింది. వేదుల విరహబాష్ప తుషారాలు కురిపించి జీవ చైత్రప్రభాతవంశీరవంలో వియోగం విడివడింది. సునుసుమాన జీవన ప్రాత్ర నింపే ఆనందం కొదవతెమ్మెరలా చేరింది. ప్రతిమాట శుభగీతమై వెల్లివిరిసి భావియుగాన కళ్యాణవధం కన్పించి అనురాగం ప్రతిధ్వనింప జేసింది. ప్రతిధ్వనులలో ప్రభాతగీతికలు వచ్చి మనసు పరిమళించి తనువు పరవశించింది. శాంతిదేవత కడగంటిచూపులంది తొలివలపుమాధుర్యరుచులు జీవన కలశంలో నిండాయి. గగనంలో కోటి విజయ శంఖాలు వ్రోగాయి. అమృతసౌందర్యలక్ష్మి తాండ వింది లోకమోహినిగా సొడ్డాత్కరించి హృదయ పద్మదళాలను రాగరంజితం చేసింది. తా నింతవరకు వేదియున్నందుకు కళామూర్తి కటాక్షం కరుణ చూపింది. అదే జీవితాన్ని ఉన్నతంగా మార్చింది. విషాదానికి, వియోగానికి ప్రతిఫలంగా సంయోగాన్ని ప్రసాదించి అనుభూతికి అంతంలేకుండా చేసిం దా ట్లడంలో. సంయోగజీవితంలో సుధారసాలు చిలికింప టంతో వాయులీనమయ్యే రాగరేఖవలె ఆశాంతలు విర బూసి హృదయమందిరంలో బృందావన చందమామ దిర్ఘం కలిగింది. యమునాతటి మెరిసింది. మురళి స్వరం విసబడింది. ప్రవాసపాషాణజీవితంలో రాధా ప్రణయ ప్రారంభంతో పుణ్యఫలమాధుర్యాలు జనిం చాయి. చంద్రాతపంలోని మార్తవం, మృదుసమీరం లోని పరిమళం నలుదిక్కులవ్యాపించి నిర్వేదాన్ని క్షాళితం చేశాయి. ఆ మధురక్షణంలో ఉప్పొంగిన హృదయం మమతలు ప్రేమలు పెంచుకొని అనిర్వచ నియమైన ఆనందానికి అవధి లేకుండాపోయింది. అనుభూతిపరంపరావేశంలో

ప్రకృతి పులకింప యమునాప్రసవతి పొంగ భావము చిగుర్పం బిల్లనగ్రోవి నూది
పరవశన్ జేసి వన్ను గోపాలకృష్ణ
ప్రేమ తనివార నొక ముద్దు బెట్టుకొనుమ

అని వేదుల ప్రణయ పరమార్థ లక్ష్మ్యానికి జెన్నత్వం ఆపాదించి ఆత్మను అనంతతత్వానికి కొనిపోయి జీవైక్యానుభూతిని చూపించి ప్రణయలీలను చిత్రించారు. ఆ ఆనందవైభవంలో కనులెత్తి కని నంతనే కరగిపోయి, మాటలాడినంతనే మమతను కనుగొని, పాటపాడినంతనే పరవశమై వ్రాలి తీయని వలపులు ఉపాయనంగా నమర్చించి తన ఆధ్యాత్మిక తత్వాన్ని వివరించారు.

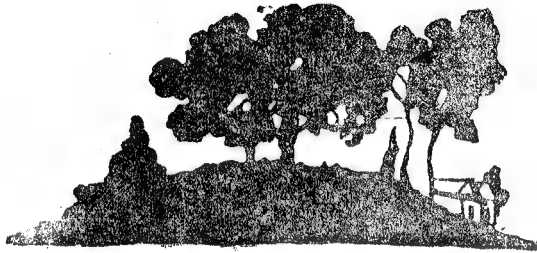
వేదుల వియోగ సంయోగంలో ఆత స్థగతమైన అనుభూతి వేదనతో నిండింది. తన మనోహరమూర్తి కనబడినట్లు కనబడి బృందావనంలో మాయమయింది. వేసారి వెదకి కన్నులముందు నిల్చుకొన్న నిత్య సైరంద్రీ వలపు లందిస్తూ వచ్చినట్లుగా వచ్చి మరలింది. తొంగిచూచివెల్లిన జీవితం చిగురువేయ లేని కొమ్మగా తయారై వనలేని పేదబ్రతుకుగా మారింది. భాగ్యం చేయి జారిపోయింది. తీయని తలపులు నిండకమునుపు, తేనెలసోనలు తీరకముందు ఈ జగత్తును వీడిపోవాలని కలిగి ఆ మూర్తిలో లీనమౌదామన్న కోరిక పుట్టింది. అట్టి జీవితం త్యాగమయం మాత్రమేగాక వేదనాభరితమైన పేద బ్రతుకుకు పువ్వుమి కలిగి పూం తరంగాలలో పొంగి పోపు సొలపు, గాలి యూర్పుల చిరుతరంగాల వలపు, చివురు జొంపాల వెచ్చని కౌగిలింత హృద యాన్ని నింపుతాము. అప్పుడే జీవియొక్క కోరిక తీరి మహదానందం పొందుతుంది.

‘దీపావళి’లో వెల్లడయిన భావాలు రంగారు పొంగారు రసతరంగాలు. అవి ఉత్సాహాన్ని ఆవేశాన్ని అందించక పరమార్థ ప్రాప్తికై జీవి తపించే తపస్సు, ఆ తపస్సులో సతమతమయ్యే జీవుని ఆవేదన, ఈ జడశరీరాన్ని ఆత్మకమించి అమరత్వం అనుభ వించే దివ్యత్వం, పాడుకోరికలకు పుట్టిల్లుగానున్న ఈ లోకాన్ని వదలి అనంతమైన సౌభాగ్యాన్ని ప్రసాదించే అమరలోక ప్రాప్తికొరకు ఆరాటం మొద లైనవి ప్రధానంగా గోచరిస్తాయి. భావకవితా రచనల్లో ‘దీపావళి’ రసవత్త్వావ్యంగ ప్రసంది పొందింది.

కవి సొందిన వేదనలో ప్రణయ పరిష్కం గం
కొరకు తపించి ఆనంద తన్మయావస్థలో
ప్రతివస్తువును తనచూపుతో పులకరింపజేసి, తన
మాటలో బాధాకర జీవితాన్ని ప్రతిబింబింప జేశారు.
క్షణికమైన ఆనందంతో తృప్తిచెందటం భావ్యం
గాదని తలంచి అలౌకికమూర్తిని అపవిత్రం చేయక
శాశ్వతమైన ఆనందం కొరకు పాదాలచేత ప్రణ
మిల్లారు. వేదుల వేదన నిర్వచింపలేని స్థితిని
దాటించి. తన పాదాలన్నీ విమల గౌతమీనవంతి
వివిక్త పులినాలకు చెప్పకొని ఊరటచెంది, భగ్గునీణ
చేతబుచ్చుకొని మౌనప్రేమబాష్పగీతాలుపాడి నదీ తరం
గాలను జోకొట్టారు. ముద్దుల మురళి

విడువకుండ గానంచేసి మధుమాసశోభలో గత
జీవిత స్మృతులు పూలతోటలో కోమల కుసుమ
మాలగా రాలిపోయి ప్రేమదాహాన్ని తీర్చుకొన్నాయి.

కృష్ణశాస్త్రి కవితకంటే వేదులకవిత వేదనా
భూయిష్ఠం. పదాలు ప్రణయంతో కలసి పర
మార్థంలో రూపు దిద్దుకొంటాయి. భావం,
భాష ఏకశ్రుతిలో కలసిమెలసి విమల విందు
చేస్తాయి. క్రుంగి కృశించిపోతున్నవేదన కంట
తడిపెట్టిస్తుంది. పద్యాలలో ఊగుతూగు జగిలిగువులు
సమాసంగా పట్టి సాగించి వ్యక్తమైన ప్రతిపదాన్ని
ఆవేదనతో అర్థంచేసి నిజమైన వేదనను అందిం
చిన వేదుల వేదన మరపురానిది.

కాలం పిరికిది

శ్రీ దాస

చీకటి రాత్రిని మింగిన రోజు
రాత్రి ధాత్రిని నిండిన రోజు
నక్షత్రాలు వత్తులు పెంచుకుంటో
భగ్గున మండుతున్న రోజు—
రోడ్లనిండా జనం
జనం వెంబడి జనం
పరుగు తీస్తున్నారు రోజుకుంటో
కాళ్ళు కదలక పోయినా
కాళ్ళిడ్చుకుంటో
కదలిపోతున్నారు రోప్పుకుంటూ.

తుపానులా గాలి వీస్తోంది
తుపాకిలా ధ్వనులు చేస్తోంది
చూశాను వెనుదిరిగి
చూపునంతా నిలిపి—
ప్రధానవీధి పట్టకుండా
పుండ్లు పడుతున్నా ఆగకుండా
వగర్చుకుంటో—
పరుగెత్తుతోంది కాలం.

మనిషిని కాలం తరుముతోందా ?
మనిషిని కాలం మసి చేస్తూందా !
మనసు 'నిలిపితే' జనం
'వెనుదిరిగితే' మనం
నిజం చంద్రుడిలా
నిలబడివుంది ముందు సాక్షిలా.

క్రళ్ళు చూడలేని భయంకరమైన ఒక నీడ !
 కారు చీకటిని సైతం గజగజలాడిస్తోంది ఆ నీడ
 పడుతోంది 'నిలువుగా' 'కాలం' కళ్ళవద్దనుండి
 కాలంకన్నా ఘోరంగా
 ఊహించలేనంత భయంకరంగా
 ఉరుకుతోంది కెరటంలా ఆ నీడ !!

కొలానివి పెద్దకళ్ళు
 వాటికి బలమైన సంకెళ్ళు
 ప్రతినిత్యం 'ముందు చూపు'
 పడుతోంది పెద్దదై నీడ.

అందుకే కాలం పరుగెత్తుతోంది
 అజిలో శత్రుహాయం పరుగెత్తినట్లు—
 ఎంత పరుగెత్తినా ఆ నీడ
 ఎదురుగానే వుంటున్నది
 అందుకే కాలం
 అగకుండా పరుగెత్తుతున్నది.

సమద్రంలా శ్వాస విడుస్తూ
 మేఘంలా చెమట కక్కుతూ
 పిచ్చెక్కిన ఉరుములా తిరుస్తూ
 పరుగెత్తుతూంటే మాత్రం కాలేం—
 వీళ్ళెందుకు పారిపోతున్నారో
 వీళ్ళకేమొచ్చిందో
 వీళ్ళదేం పోయిందో
 అర్థం కాలేదు నాకు.

ప్రాణమున్న ప్రతివాడికి
 ఉన్నాయి రెండు కళ్ళు
 జీవమున్న ప్రతివాడికి
 వుంటుంది విచక్షణగల మనస్సు
 కాలానికంటే.....కళ్ళున్నా

కాలం పీరికిది

‘ఆగి’ ‘వెనుదిరిగే’ గుణం లేదు
మనిషికి అన్నీ పున్నా
అతడెందుకు ‘ఆగడో’?
తన నీడను చూసి కాలం
పీరికిగా పరుగెత్తుతోందని.....
తను ‘నిలబడితే’
తననేం చేయలేదని
ఎందుకు గమనించడో? !
ఎందుకు ‘వెనుదిరుగడో’? !

‘వెనుదిరుగని మనిషికి’ కాలం
‘ప్రవాహం’గా మారింది
పీరికివాడైన మనిషిని కాలం
‘సర్పం’లా తరుముతోంది
అటే పరుగెత్తుతున్న వ్యక్తికి
అదే ‘వాహిని’లా తోచింది
రోప్పుతూన్న మనిషికి ‘కళ్ళు తిరిగి’
ఇదొక ‘చక్రమని’ భ్రమ కలిగింది
అందుకే—
తిరిగివ వీధి తిరుగుతూ
పరుగులెత్తటం తప్పడం లేద్దు మనిషికి.

కాలాన్ని చూసి ‘మనిషి’
తన నీడను చూసి ‘కాలం’
పరుగెత్తుతూనే పున్నారు యింకా
దాని కంతం వుండేట్టు లేదెంకా.

“ధృతి వీధుల నందుల్లో” పరుగెత్తే మీరు
ఆగి ఒకసారి వెనుదిరిగితే
ఆ ‘జనాన్ని’ ‘వదిలి’ ‘వెనుదిరిగితే’
నిజం మీకే తెలుస్తుంది
‘మాకు శత్రువుల్లేరని’ అనిపిస్తుంది.

19 శతాబ్దం రెండో భాగంలో ఆధునిక భాషాశాస్త్రం

డా. పి. ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యం

పంచామ్మిద్ శతాబ్దంలో మొదటిభాగంలో పండితులకి ధ్వనిసూత్రాల్లో నియమం ఉంటుందనే విషయం క్రమక్రమంగా ఎల్లా తెలిసినప్పటికీ పండిత వ్యాసంలో మాత్రం. ఆ తరువాత క్యూర్టియస్ (Curtius), స్లేషర్ (Schleicher), పిక్ (Pick) మొదలైన పండితులు కూడా యీ విషయాన్ని ఇంకా వృద్ధంగా గ్రహించారు. అయినా వీరు ముగ్గురూ కొన్ని ధ్వనిపరిణామాలు నియమబద్ధంగా ఉంటే మరికొన్ని ధ్వనిపరిణామాలు నియమరహితంగా ఉంటాయని నమ్మారు. కాని 1870 ప్రాంతంలో కొందరు పండితులు తమ పరిశోధనలవల్ల అన్ని ధ్వని పరిణామాలూ నియమబద్ధంగానే ఉంటాయని, నియమంలేని ధ్వనిపరిణామాలు ఉండవని గ్రహించి యీ విషయాన్ని చాటి చెప్పారు. ఈ విషయం వర్సించేముందు పై ముగ్గురు పండితులూ చేసిన కృషిని గురించి సంగ్రహంగా పరిశీలించాలి.

క్యూర్టియస్ (1820-85) జర్మనీ దేశ ముడు. ఈయన ఉపాధ్యాయుడు అవడంవల్ల తన బోధనలద్వారా తులనాత్మకభాషాశాస్త్రాన్ని చాల మందికి తెలియచేశారు. అంతేకాకుండా ఈయన 1864 లో జర్మానిక్ భాషలలో మొదటిసారిగా కూడా ఆ, ఇ, ఉ అనే మూడు అచ్చులే ఉండేవి అనే గ్రీమ్ సిద్ధాంతాన్ని సోపవత్తికగా ఖండించారు. లాటిన్ గ్రీకు భాషలలోకి మల్లే జర్మానిక్ భాషా కుటుంబంలో కూడా ఏ అనే అచ్చుకూడా ఉందని యీయన నిరూపించారు. గాథీక్ భాషలో ఏ ఇ గా మారుతుంది. గాథీక్ లో ఏ లేకపోవడంవల్ల జర్మానిక్ భాష లన్నింటిలోనూ ఏ లేదని గ్రీమ్ అపోహపడ్డారు. క్యూర్టియస్ కి

ముందు డెన్మార్క్ లో ఇ. జెస్సెన్ అనే ఆయన 1860 లోనే యీ విషయాన్ని కనుగొన్నారు. ఇంతతో సంస్కృతంలోనూ ఇరానియన్ లోనూ ఏ లేకపోయినా, అది మిగిలిన అన్ని భాషల్లోనూ ఉందని తేలిపోయింది. కాని సంస్కృతభాష మిగిలిన అన్ని భాషల కన్నా ప్రాచీనమైనదనే అపోహ పండితుల్లో ఉండడంవల్ల లాటిన్ ఎడ్—, సంస్కృతం అడ్— ‘తిను’ మొదలైన పదాల్లో అకారమే ప్రాచీనమైనదనీ, అది సంస్కృతంలోనూ, ఇరానియన్ లోనూ మార్పు పొందకుండా ఉంటే, మిగిలిన అన్ని ఇండో-యూరసియన్ భాషల్లోనూ ఏ గా మారిపోయిందనీ వారు అభిప్రాయపడేవారు. ధ్వని విషయం ఆధారంగా చేసుకొని వారు మూల ఇండో-యూరసియన్ భాష మొట్టమొదట ఇండో-ఇరానియన్, యూరపియన్—అనే రెండు శాఖలుగా విడివడిందని ప్రతిపాదించారు.

ఈ కాలంలో అందరి పండితులకన్నా ఇండో-యూరసియన్ భాషలలో ఎక్కువ కృషి చేసినవారు ఆగస్ట్ స్లేషర్ (1821-68). ఈయన 1. భాషల పరస్పర సంబంధం; 2. మూలభాషని పునర్నిర్మించే తులనాత్మక వద్దతి; 3. భాషల నిర్మాణాన్నిబట్టి విభజన—అనే మూడింటిలోనూ చాలా కృషి చేశారు. ఈయన భాషల జన్మ, పరిణామం, వివాశం అనేవి ప్రాబాల జన్మ పరిణామం, వివాశం వలెనే ఉంటాయని నమ్మారు. కాబట్టి సన్నిహితత్వం గల రెండు లేక అంతకన్న ఎక్కువ భాషల సోదరుల పంటివి కాబట్టి వాటికి సోదరభాషలనీ (Sister Languages), అట్టివాటికి మూలమైన భాషకి పితృభాష (Parent Language) లేక మూలభాష అని యీయన పేర్లు పెట్టారు. భాషల యొక్క

19 శతాబ్దం రెండోభాగంలో ఆధునిక భాషాశాస్త్రం

జన్మ, పరిణామ, వికాసాలు (ప్రాణుల జన్మ, పరిణామ, వికాసాల్ని పోలిఉంటాయని యీవాడు వివరము నమృతపోయినా, యిట్టి పదాల్ని మాత్రం అటు వంటి అర్థంలో కాకుండా పాఠేతికంగా యీ నాటికీ భాషాశాస్త్రజ్ఞులు వాడుతున్నారు. ఈయన తన 'ఇండో - యూరసియన్ భాషల తులనాత్మక వ్యాకరణం' అనే గ్రంథంలో (1861 - 62) మూలభాషనించి ఇండో - యూరసియన్ భాషలన్ని ఎల్లా పరిణామం చెందాయో సూచించడానికి ఒక పటం గీశారు. ఈ పటంలో మూలభాష అనే వృక్షం ఇండో - యూరసియన్ భాషలు అనే శాఖలుగా ఎలా విస్తరిల్లిందో నిరూపించారు. ఇటువంటి పటాన్ని 'భాష కుటుంబ వృక్షపటం' (Family Tree Diagram) అంటారు. ఇటువంటి పటం మూలంగా సోదరభాషల పరిణామక్రమాన్ని సూచించడంలో యీయనే ప్రథముడు. ఇటువంటి పటం సోదరభాషల పరిణామక్రమాన్ని పూర్తిగా సూచించదు. ఉదాహరణకి - ఇటువంటి పటంలో రెండు సోదరభాషలు రెండుశాఖలుగా సూచించబడతాయి.

■ రెండు సోదరభాషలూ ఒకనాడు హఠాత్తుగా విడిపోయి, ఆ తర్వాత వాటిమధ్యసంపర్కమే లేనట్లుగా యిటువంటి పటం సూచిస్తుంది. కాని ఒక భాష మొదట మాండలికాలుగా ఏర్పడి తరువాత కాలక్రమంగా ఆ మాండలికాలమధ్య భేదాలు వృద్ధి చెంది అవి రెండుభాషలుగా మారిపోతాయని మనకు తెలుసు. మాండలికాలు ఫలానా రోజు లేక నెల లేక సంవత్సరం భాషలుగా మారాయని ఎవ్వరూ చెప్పలేరు. ఇటువంటి మార్పు ఎవరికీ గోచరించకుండా చాలానెమ్మదిగా జరుగుతుంది. అలాగే ఒకే ప్రాంతంలో మాట్లాడే రెండుకాని అంతకన్న ఎక్కువకాని భాషలు పరస్పర ప్రభావానికి లోనౌతూ ఉంటాయనేదికూడా సత్యమే. ఈ విషయాల్ని భాషా కుటుంబ వృక్షపటం సూచించలేదు. అయినా సోదర భాషల పరస్పర సంబంధాన్ని, పరిణామాన్ని ఇది స్పష్టంగా సూచించడానికి ఉపయోగించడంవల్ల ఇటువంటి పటాల్ని భాషాశాస్త్రజ్ఞులు నేటికీ ఉపయోగిస్తున్నారు.

తులనాత్మక పద్ధతిలో మూలభాషలోని

పదాల్ని పునర్నిర్మించడం (Reconstruction) అనే విధానాన్ని మొదట ప్రవేశ పెట్టినదికూడా యీయనే. మూలభాషలో పదాల్ని పునర్నిర్మించడంలో చాలా ప్రయోజనాలు ఉన్నాయని యీయన చెప్పారు. వానిలో కొన్ని - ఒక మూలభాష పదాన్ని చూపిన వెంటనే దానిలో వర్ణాలు సోదరభాషల్లో ఎటువంటి మార్పులు పొందాయో వెంటనే తెలుసుకోవచ్చు. ఈ మూలభాషపదం అన్ని సోదరభాషలలో పదాలకంటే భిన్నంగా ఉంటుంది కాబట్టి ఏ సోదరభాషకూడా మిగిలినవాటికి మూల భాష కాదని తెలుస్తుంది. ఆ కాలంలో అన్ని ఇండో - యూరసియన్ భాషలకీ సంస్కృతం మూలభాష అనే అపోహ పండితుల్లో ఉండడంవల్ల అది తొలగించడానికి యీ పునర్నిర్మాణం ఉపయోగిస్తుందని 'షేషర్' చెప్పారు. ఇంతేకాకుండా సోదరభాషలలో అర్థవర్ణ సామ్యంగలపదాల్ని పోల్చి మూలభాషలోని వాటి పూర్వరూపాన్ని పునర్నిర్మించడానికి ప్రయత్నించడంవల్ల పరిశోధకుడు అట్టి పదాల్లోని ప్రతి వర్ణం చెందినమార్పుల్ని అతిశ్రద్ధతో పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. పునర్నిర్మించబడిన మూలభాష పదాలకి ముందు ఒక్కనక్షత్రం ఉంచే విధానంకూడా 'షేషర్' ఏర్పరిచిందే. ఈ నక్షత్రం గుర్తు ఇటు వంటి పదం తులనాత్మక పద్ధతిమూలంగా పునర్నిర్మింపబడిందేకాని దాని కేవల చారిత్రకాధారం లేదని తెలియచెయ్యడానికి ఉపయోగిస్తుంది. ఉదాహరణకి: లాటిన్ Equus, గ్రీక్ Hippo-s, సంస్కృతం అశ్వ-స్, అవెస్టా అస్స, ప్రాచీన అంగ్లం Eoh, పశ్చిమ తోఖేరియన్ యక్వె-వీటి అన్నింటికీ మూలరూపం * Ek!wo-s.

కాని 'షేషర్' ఈ పునర్నిర్మాణ పద్ధతిని చాలా ఎక్కువగా వహించి చెప్పిరి. ఎందువల్లనంటే యీయన యీ పద్ధతిని అనుసరించి మూలభాషలో వాక్యాలూ, కథలూ కూడా వ్రాయడం సాధ్యమవుతుందని అనుకున్నారు. ఇది ఎప్పటికీ సాధ్యంకాని పని. ఎందువల్లనంటే సోదరభాషలు వేరువేరుగా విడిపోయినతర్వాత వాటిలో పదాలు ఒకే విధంగా

ఉండవు. కొన్నిభాషల్లో ఒక అర్థాన్ని సూచించే పదం పాతపడిపోయి, దానిస్థానే వేరొక పదం సృష్టించబడటమో లేక వేరొకభాషనించి ఎరువు తెచ్చుకొనడమో జరుగుతూ ఉంటుంది. ఇటువంటి మార్పుల్లో సోదరభాషలు వేటికని వేరువేరు మార్గాలలో పోతూఉంటాయి. కాబట్టి మూల భాషలో అన్నిపదాలూ, ప్రత్యయాలూ, ఉపపదాలూ అన్నిసోదరభాషలలోనూ నిలిచిఉండవు. కాబట్టి వాక్య నిర్మాణానికి అవసరమయ్యే పదజాలం, ప్రత్యయాలూ అన్నీ పునర్నిర్మించడం సాధ్యంకాదు. కాబట్టి అర్థవర్ణ సామ్యంగల సోదరభాషలను వీలైనంతవరకూ పునర్నిర్మించి యీ పునర్నిర్మితరూపాల్ని సోదర భాషల్లోని సమానపదాల్లో కలిగిన మార్పుల్ని సూచించే సూత్రాలుగా పరిగణించడమే మనం చెయ్యగలిగిన పని. మనంపునర్నిర్మించినపదమే మూలభాషని మాట్లాడినవారువ్యవహరించినపదమూ అంటే దీనిని నిర్ణయించడం ఆ మూల భాషలో వ్రాసిన గ్రంథాలు దొరికితేగాని సాధ్యపడదు. అయితే మూల భాషలో గ్రంథాలు లభ్యమయ్యే రోమాన్స్ భాష కుటుంబంలోని భాషలలో సమానపదాలని ఆధారంగా చేసుకొని తులనాత్మకపద్ధతిద్వారా పునర్నిర్మించిన రూపాలు వాటి మూలభాష అయిన లాటిన్ భాషలో పదాలతో చాలావరకు సమానంగా ఉండడం వల్ల యీ పునర్నిర్మాణపద్ధతులు శాస్త్రీయమైనవి, విశ్వసనీయమైనవి అని తేలింది.

షేక్షర్ ఇన్ని విధాలుగా భాషాస్రాభివృద్ధికి తోడ్పడిన యాయన కృషిలో కొన్ని లోపాలుకూడా లేకపోలేదు. ఈయన అనంతంలో మిగిలిన వారికి మల్లే కొన్ని ధ్వని సూత్రాలకి అవపదాలుండవచ్చునని అనుకొన్నారు. ఉదాహరణకి : గాథీక్లోనూ లిథువేనియన్ లోనూ, 'పదకొండు, పన్నిండు'— ఈ సంఖ్యల రూపాలు ఇలా ఉంటాయి.

11

12

గాథీక్ ain-lif
లిథువేనియన్ vienuo-lika

twā-lif
dvy-lika

ఈ మాటల్లో మొదటి భాగం 'ఒకటి.

'రెండు'—అనే వాటికి సంబంధించినదనేది స్పష్టం' (సంస్కృతం-ఏక, ద్వి) ఇక మిగిలిన రెండో భాగం దేనికి సంబంధించినదనేది వివాదాస్పదం. ఇది గ్రీక్ deka, లాటిన్ decem, గాథీక్ taihun, లిథు వేనియన్ desim-t, సంస్కృతం దశ - 'పది'—వీటికి సంబంధించినదేనని బవ్ చెప్పారు. పదిని సూచించే యీ పదాలకి పై మాటల్లో రెండో భాగానికి వర్ణాల్లో ఏ మాత్రం సంబంధం లేదు. అయినా యీ బవ్ సిద్ధాంతాన్ని షేక్షర్ అంగీకరించడమే కాకుండా, కొన్ని ఇతరభాషలలో దశారం లకారంగా మారుతుంది కాబట్టి ఇది సరియైనదే అనికూడా సమర్థించారు. కాని ఒకవర్ణం పరిణామం భిన్నభాషల్లో భిన్నవిధాలుగా ఉంటుంది. కాబట్టి అదే భాషలో అరకమ్మైనమార్పు ఉందని చూపాలి గాని వేరొక భాషలో అటువంటి మార్పు ఉండడం వల్ల యీ భాషలో కూడా ఒకేఒక్క పదంలో అటు వంటి మార్పు ఉండవచ్చు అనకూడదు. రాన్స్కి కూడా ధ్వనిసూత్రాలు ఎంతంతగా ఉంటాయని తెలియకపోయినా ఆయన యీ పదాల్లో రెండోభాగం ప్రాచీన లెటా 'లిథు' Leita 'లిథు', లిథువేనియన్ Lik ti 'లిథు' అనేక్రియకి చెందినవని చెప్పారు. ఇదే దీనికి సరియైన చారిత్రక వివరణ. అంటే పై మాటల మొదటి అర్థం '(పదిని) విడిచిన ఒకటి (పదకొండు)', '(పదిని) విడిచిన రెండు (పన్నిండు)'—అని. ఈయన గ్రంథంలో స్వయంగా కనిపెట్టిన కొత్త విషయమేమీ లేనప్పటికీ, అప్పటి వరకూ ఇతరులు కనుగొన్న ధ్వనిసూత్రాల్ని స్పష్టంగా సోదాహరణంగా వివరించడంవల్ల ఆది చాలా వ్యాప్తి లోకి వచ్చింది. ఈయన కొన్ని సహేతుకంగాని సిద్ధాంతాల్ని కూడా అనుసరించారు. మూలభాష అనేది నిర్మాణంలో కూడా చాలా ప్రాచీనమైనదిగానూ, అంతకుముందు ఏమీ మార్పులు పొందనిదిగానూ పదనిర్మాణంలో భేదాలు లేనిదిగానూ అవపాదరహితం గానూ ఉంటుందని యాయన విశ్వాసం. ఈ విశ్వాసం వల్ల యాయన పునర్నిర్మించిన రూపాల్లో కొన్ని సహేతుకవాదానికి నిలవలేనివి అయ్యాయి. మూలభాష కూడా నిర్మాణంలో ఒక జీవద్భాషవంటిదే అని

అందులో కూడా మాండలికాలూ, అపవాద రూపాలూ ఉండడం సహజమే అని యీనాటి భాషాశాస్త్రవేత్తలు నమ్ముతారు. ఈయన తన పరిశోధనలో సంస్కృత భాషకి అధికప్రాధాన్యం ఇవ్వకుండా హేతువాదాన్ని అనుసరించి పరిశోధన సాగించినా కొన్నివిషయాలలో హేతువాదం విడిచిపెట్టి సంస్కృతభాషకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు. ఈయన సంస్కృతంలో ఎ, ఓ అనే ప్రాస్యాచ్ఛులు లేకపోవడంవల్ల మూలభాషలో కూడా అవి లేవని చెప్పడం దీని కొక మంచి ఉదాహరణ. సంస్కృతం, ఇరానియన్లు తప్ప మిగిలిన అన్ని ఇండో యూరోపియన్ భాషల్లోనూ ఎ, ఓ లు ఉన్నాయి. అవి సంస్కృతంలో అకారంతో కనిపిస్తాయని యీ భాషల్ని తరవాతవండితులు సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలించి నివరించారు. అలాగే సంస్కృతంలోనూ ఇరానియన్లోనూ ర కార ల కారాలకి భేదంలేకపోవడం వల్ల మూలభాషలోకూడా వీటికి భేదంలేదని యీయన నమ్మారు. కానీ తరవాత వారు మూలభాషలో రకార లకారాలు భిన్నస్థానాలపైపేతుకుంగా నిరూపించారు.

ఈకాలంలోనే అగ్నెస్టిక్ (1833-1916) మూలభాషలో పదాల్ని పునర్నిర్మించడానికి ప్రయత్నించారు. ఈయన వ్రాసిన ఇండో-యూరోపియన్ భాషల తులనాత్మక నిఘంటువు మొదట 1868 లో ముద్రించబడింది. ఇది రెండోసారి 1870-71 లోనూ, మూడోసారి 1874-76 లోనూ, నాలుగోసారి 1890 లోనూ ముద్రించబడింది. ఈయనకాలనాటి వరకూ పండితులు మూలఇండో - యూరోపియన్ భాష మొట్ట మొదట ఇండో-ఇరానియన్, యూరోపియన్ అనే రెండు భాగాలుగా విడిపోయిందని నమ్మే వారు. ఈ అపోహ ననుసరించి ఫిక్ తన నిఘంటువులో ఈ రెండు ప్రధాన భాగాల్లోనూ సమంగా ఉన్న పదాలనే మూల ఇండో-యూరోపియన్ భాషకు చెందినవిగా సూచించారు ఒక పదం యూరోపియన్ భాషలన్నింటిలోనూ ఉన్నా, అది ఇండో-ఇరానియన్ భాషల్లో లేకపోతే దానిని మూలభాషకి చెందినవిగా యీయన పరిగణించలేదు. కానీ మూల ఇండో-యూరోపియన్ భాష మొదట ఇండో-ఇరానియన్, యూరోపియన్ అనే భాగాలు విడిచినదం సత్యదూర

మని తరవాత తెలియడంవల్ల ఫిక్ అనుసరించిన యీ పద్ధతి నిర్దుష్టమైనది కాదు. ఫిక్ నిఘంటువుకన్న ఉత్తమమైన నిఘంటువుని అల్యోన్ వల్డే (Alois Walde) జూలియన్ పొకొర్నీ (Julius Pokorny) 1927 నించి 1932 వరకూ ప్రచురించారు. దీనిలో తరవాత జరిగిన పరిశోధనా ఫలితాల్ని ఆధారంగా చేసుకొని మార్పులు కూర్చులుచేసి జూలియన్ పొకొర్నీ మళ్ళీ 1947 నించి 1960 వరకూ ప్రచురించారు.

1870 నించి తులనాత్మక భాషా శాస్త్రంలో నవీన యుగం ప్రారంభమైందని చెప్పవచ్చు. అంత వరకు నియమం లేకుండా ఉన్నట్టు కనపడే ధ్వని పరిణామాల్లో అంతర్లీనమైయున్న నియమాల్ని యీ కాలంలో పండితులు క్రమక్రమంగా కనిపెట్టుటం ప్రారంభించారు. అంతేకాకుండా అంతవరకూ తెలిసిన ధ్వనిసూత్రాలకి అపవాదాలుగా కనపడే పదాల్లో మరొక ధ్వనిసూత్రం అంతర్లీనమై ఉన్నట్టుగాకూడా వారు కనిపెట్టారు. వీరిలో ఇటలీదేశస్యుడు ఆస్కొలి (Ascoli), డెన్మార్క్ దేశస్థులు విల్ హెల్మ్ థామ్సన్ (Vilhelm Thomsen), కారల్ వెర్నర్ (Karl Verner), ఫ్రాన్సు దేశస్యుడు ఫెర్డినాండ్ డె సస్యూర్ (Perdinaud de Saussure), జర్మనీ దేశస్యుడు కారల్ బ్రూగ్ మన్ (Karl Brugmann) ముఖ్యులు. ఆశ్చర్యకరమైన వీరి పరిశోధనలవల్ల ధ్వనిసూత్రాలకి విజమైన అపవాదాలు ఉండవని తేలింది. అందువల్ల వీరిలో ఒకరైన ఆగస్ట్ కెస్కియన్ (August Keskien) 1876 లో 'ధ్వనిసూత్రాలకి అపవాదాలు ఉండవు' అనే నినాదం స్పష్టించారు. కానీ వీరి యీ అభిప్రాయాన్ని కూర్చియన్ మొదలైన వృద్ధపండితులు తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. లీజ్ జిగ్ విశ్వవిద్యాలయంలో కూర్చియన్ కి వ్యతిరేకులైన యీ యువపండితుల్ని 'పాశాణిక యువ వ్యాకర్తలు (ఇంగ్లీషులో Neo-grammarians, జర్మన్ లో Junggrammatiker)' అని పిలిచేవారు. కానీ బ్రూగ్ మన్ ఈ పదమే తమ అందరికీ గౌరవ దాయకమని అనుకొని దీనినే వాడడం మొదలు పెట్టారు. దానితో 'ధ్వనిసూత్రాలకి అపవాదాలు

ఉండవు' అని నమ్మేవారివందరినీ ఈ పదంతో పిలవరిపాటి అయిపోయింది. ఆ కాలంలో కొందరు వృద్ధపండితులు ఈ సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకించినా ఇది భాషాపరిణామం నియమరహితమైనదిగాక కొన్నిసూత్రాలకి కట్టుబడిఉంటుందని చెప్పడం వల్ల దీనిని అనుసరించి సాగిన పరిశోధనలు శాస్త్రీయమూ, ఫలవంతమూ అయ్యాయి. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అధారంగా చేసుకోవడంవల్లనే భాషాశాస్త్రజ్ఞులు ఒకభృగినూత్రానికి రోజుదాని పదాలలో వేరొకభృగినూత్రం ప్రవర్తిస్తూ ఉందనో, లేక అవి వేరొక భాషనించి ఎరువు తెచ్చుకున్నవనో లేక మరొక కారణమో కనిపెట్టగలుగుతున్నారు. కాబట్టి యీ సిద్ధాంతం శాస్త్రీయమైన భాషాపరిశోధనకి ప్రాతిపదిక అని చెప్పవచ్చు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ఉండకపోతే భాషాశాస్త్రజ్ఞులకి భాషల నిర్మాణంలోనూ పరిణామంలోనూగల నియతి, క్రమబద్ధత తెలియకపోయేది. వారి పరిశోధన శాస్త్రీయంకాక యధేచ్ఛగా సాగిఉండేది. ఇంక పైన పేర్కొన్న శాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధనలు యీ సూత్రాన్ని కనుగొనడానికి ఎలా పోతుభూతా లయ్యాయో దిశాత్రంగా చూద్దాము.

1870 లో ఆస్కారి సంస్కృతంలో 'క' కార 'శ'కారాలు, మూలభాషలో వేరువేరు వర్గాలనంది పుట్టినవని కనుగొన్నారు. అంతవరకూ పండితులు మూలభాషలో 'క' వర్ణమే సంస్కృతంలో 'క' కార 'శ'కారాలుగా మారిందని అనుకొనేవారు. కాని ఆస్కారి సంస్కృతంలో 'క' కారం మూలభాషలో 'క,' 'క్వ' అనే రెండు వర్గాలనించి పుట్టినదనీ, సంస్కృతంలో 'శ'కారం మూలభాషలో

'క్' (K)

(తాలవ్యకృత 'క'కారం) కారంనించి పుట్టినదనీ నిరూపించారు. ఈ పరిణామాలకి ఉదాహరణలు :

(1) సంస్కృతం క్రవిష్ (పచ్చిమాంసం): లితువేనియన్ Kraujas; ప్రా...స్లావిక్ Kruvi 'రక్తం'

(2) సంస్కృతం—కిం; లాటిన్ - quis;

(3) సంస్కృతం—క్వన్='కుక్క'; అవెస్టా-న్వన్; లాటిన్ - canis.

(4) సంస్కృతం—శతం; అవెస్టా-సతం; లాటిన్—centum.

దీనితోబాటు ఈయన సంస్కృతంలో 'చ'కారంకూడా మూలభాషలో మరొక భృగిననుంచి పుట్టినదని అనుకొన్నారు. కాని ఊహ తప్పనీ, సంస్కృత 'చ'కారం ప్రాకృత సంస్కృతంలో (అంటే సంస్కృత భాష మనకి లభించే కాలానికి ముందున్న భాషాస్థితి) 'క' కారం ఏ, ఏ (ఇవి సంస్కృతంలో ఆ, అలుగా మారిపోయాయి) ఇ, ఈ, య—అనే వర్గాలముందు 'చ'గా మారడంవల్ల ఏర్పడిందనీ 1878 లో మొదట విలియం థామసన్, తరువాత వెర్నర్, తెగ్నర్, సమ్మార్, కాలిట్జ్, జోహాన్స్ స్మిత్ ఎవరికి వారు ప్రత్యేకంగా కనుగొన్నారు. దీనికి ఉదాహరణలు,

(1) సంస్కృతం—చ; గ్రీక్—తె; లాటిన్—que.

(2) సంస్కృతం—చత్వరః; లితువేనియన్—Keturi; లాటిన్—quattuor;

(3) సంస్కృతం — పంచ; లితువేనియన్—penki; గ్రీక్—పెంతె, లాటిన్—quinque.

అంతవరకూ సంస్కృతంలో మూలభాషలో వర్గాలు యథాతథంగానే ఉన్నాయి కాని మార్పు ఏమీచెందలేదని నమ్ముతూ ఉన్న పండితులకి యీ పరిశోధన దిగ్భ్రాంతి కలిగించింది. ఈ పరిశోధనవల్ల సంస్కృత 'చ'కారం మూలభాషలో 'క' 'క్వ'లనించి వచ్చిందని తేలడమేకాక సంస్కృతంలో కొన్ని పదాల్లో ఆ అలు మూలభాషలో ఏ ఏ ల నించి కూడా వచ్చాయని ప్రవృద్ధమైంది.

ఈ తాలవ్యకరణసూత్రాన్ని కనుగొనడానికి ముందు 1875 లో కార్ల్ వెర్నర్ 'మొదటి హత్ పరిణామానికి ఒక అవపాదం' అనే ప్రసిద్ధమైన న్యూన ప్రచురించారు. జర్మానిక్ భాషలలో మూల

భాషలో ప, త, కలు, ఫ (f), థ (o), క (x) లుగా మారతాయనే సూత్రం రాస్కె, గ్రీమ్లు కనుగొన్నట్లు ఇంతకుముందే చూశాం (చూడండి: భారతి, డిసెంబరు 1968). కాని వారే ఈ సూత్రానికి ఆ భాషలలో చాలా అపవాదాలున్నట్లు కూడా గుర్తించారు. వారు అపవాదాలుగా పరిగణించిన పదాల్లో ఇవి బ, ద, గ లుగా మారతాయి. ఈ భేదానికి నిజమైన కారణం కనుగొనడానికి వారిద్దరికీ కూడా సాధ్యపడలేదు. కాని పైన చెప్పిన వ్యాసంలో వెర్నర్ మూలభాషలో ఈ ధ్వనుల పక్కనున్న అచ్చులో ఉదాత్తానుదాత్త భేదమే ఈ భిన్నపరిణామాలకు కారణం అని సోదాహరణంగా నిరూపించారు. రాస్కె గ్రీమ్ల కాలానికి సంస్కృతభాషలో ఉదాత్తానుదాత్త భేదాన్ని గురించి పండితులకి అంతగా తెలియదు. కాని వెర్నర్ జర్మానిక్ భాషలలో మాటల్ని సంస్కృత పదాలతో పోల్చి చూడడంవల్ల మూలభాషలో ధాతువులో అచ్చు ఉదాత్తమైతే దానిముందుగాని తరువాతగాని ఉన్న ప, త, కలు, బ, ద, గలు గానూ, ఆ అచ్చు అనుదాత్తమైతే అవి ఫ (f), థ (o), క (x) లుగానూ జర్మానిక్ భాషలలో మారతాయని కనిపెట్టుకొన్నారు.

ఉదాహరణ :

సంస్కృతం - బ్రాతా	—	పితా
లాటిన్ - frater	—	pater
గాథిక్ - brodar	—	fadar
{ప్రాచీన } జర్మన్ } —brouder	—	fater

ఇండోయూరపీయన్ భాషలలో ఉదాత్తానుదాత్త భేదం సంస్కృతంలోనూ, గ్రీక్ లోనే మిగిలింది. మిగిలిన భాష లన్నింటిలోనూ ఈ భేదం నశించింది. కాని యీ భేదమే జర్మానిక్ భాషలలో స్పృహ భిన్న పరిణామాలకు కారణం అవడంవల్ల ఇది మూలజర్మానిక్ భాషాకాలం వరకూ ఉండేదని ఆ తరువాత నశించిందని ఊహించడం యుక్తి యుక్తం.

ఈ వెర్నర్ పరిశోధనవల్ల రాస్కె గ్రీమ్లు అపవాదాలని భ్రమించిన పదాలు నిజంగా అపవాదాలు

కావని, వాటిలో మరొక ధ్వని సూత్రం ప్రవర్తిస్తూ ఉందని పండితులకి తెలిసిపోయింది. దీనితో ధ్వని పరిణామం అనేది నియమరహితంగా యధేచ్ఛంగా సాగే మార్పు కాదని అది సూత్రబద్ధంగా ఉంటుందని, ధ్వనిసూత్రాలకు నిజమైన అపవాదాలుండవని స్పష్టమైంది. దీనివల్ల ఒక ధ్వనిసూత్రానికి అపవాదాలుగా కనపడే పదాల్లో మరొక కారణం ఏదో ఉంటుందని రూఢి అయింది. ఆ కారణం అన్వేషించే బాధ్యత కూడా పండితులపై పడి వారి పరిశోధనలకి శాస్త్రీయత, సమగ్రత సిద్ధించాయి.

ఆ తరువాత సంవత్సరం (1876) కార్ల్ బ్రూగ్ మన్ తమ వ్యాసంలో మూల ఇండో - యూరపీయన్ భాషలో న, మ, ర, ల-అనే ధ్వనులు అచ్చులుగా కూడా ఉండేవని ప్రతిపాదించారు. ర (బు), ల (౭) లు అచ్చులుగా సంస్కృతం లోనూ కొన్ని స్లావిక్ భాషలలోనూ ఉండటం ప్రసిద్ధమే. తులనాత్మక పరిశీలన దృష్ట్యా వీటికి తోడు న, మ లను కూడా అచ్చులుగా పరిగణించాలని బ్రూగ్ మన్ చేసిన సిద్ధాంతం పండితుల మున్నునల్ని అందుకుంది. సంస్కృతంలో బు, ౭ లు గుణరూపంలో అర్, అల్ లుగా ఉండటం అందరికీ తెలిసిందే. ఇటువంటి మార్పు మిగిలిన ఇండో - యూరపీయన్ భాషల్లో కూడా ఉంది. కాని యీ గుణరూపంలో వీటిముందు ఉండే అచ్చు ఒక్కొక్క భాషలో ఒక్కొక్కవిధంగా ఉండి నియమ రహితంగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. బ్రూగ్ మన్ కి ముందు ఎవ్వరూ ఈ అచ్చులలో వైవిధ్యానికి కారణం చెప్పలేక పోయారు. బ్రూగ్ మన్ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇటువంటి చోట్ల అచ్చులైన న, మ, ర, లలే పూర్వ రూపాలు గనక వాటి గుణరూపంలో వాటిముందు ఉండే అచ్చు తరువాత కాలంలో ఒక్కొక్క భాషలో ఒక్కొక్కవిధంగా మారిందని చెప్పవచ్చు. బ్రూగ్ మన్ సిద్ధాంతాన్ని చాలామంది సమకాలికులూ, తరువాత వారూ అమోదించినా, కూర్మియన్ వంటి వృద్ధ పండితులు సూత్రం తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. దీనికి కారణం అటువంటివారు 'మూలభాషలో పరిణామమే గాని వినాశం ఉండదు' అని ప్లేషర్ చెప్పిన సిద్ధాంతం

న్వీ నమ్రుడమే వీరికి నమ, ర, అ, ల, బ మూల భాషలోనే కొన్నిసందర్భాలలో అచ్చులుగా మారతాయి అని చెప్పడం 'నివాశం' అని తోచింది. బ్రూగ్మన్ వ్యాసం కూర్మియన్ సంపాదకుడుగ ఉన్న పత్రికలో తొమ్మిదో సంపుటిలో అచ్చయింది. ఈ తొమ్మిదో సంపుటికి బ్రూగ్మన్ కూడా సంపాదకుడు అయ్యారు. కాని ఇది అచ్చు అయ్యేటప్పుడు కూర్మియన్ ంకొక దేశంలో ఉండడంవల్ల అయర బ్రూగ్మన్ వ్యాసం చూడలేదు కాని అచ్చు అయిన తరువాత దాన్ని చూసి ఆ సంపుటి ప్రచురణ అయిన తాను బ్రూగ్మన్ వ్యాసం అచ్చు అయ్యేముందు చూడలేదు కాబట్టి అందులో అయిన ప్రతిపాదించిన విప్లవాత్మక సిద్ధాంతం పూర్తి బాధ్యత అయినదేనని వ్రాశారు. దీనివల్ల ఆ వ్యాపిన్ని గురించిన కూర్మియన్ అభిప్రాయం మనం తేలికగా ఊహించవచ్చు. ఈ పత్రిక తరువాత సంపుటి కూడా కూర్మియన్, బ్రూగ్మన్ పేరుతో వెలువడినా అందులో బ్రూగ్మన్ వ్యాసమేమీ లేదు. ఆ తరువాత కూర్మియన్ బ్రూగ్మన్ తో సంబంధం లేకుండా మరొక పత్రిక స్థాపించారు. బ్రూగ్మన్ తన స్నేహితుడైన ఓస్టాఫ్ (Osthoff) తో కలిసి మరొక పత్రిక 1878 లో స్థాపించారు. దీని మొదటి సంపుటి ఉపోద్ఘాతంలో యీయన తులనాత్మక భాషాశాస్త్రంలో పరిశోధన చేసేవారి నడకని ఊహానంపై ఆధారపడక తమకు లభించే విషయాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని శాస్త్రీయ పద్ధతులతో పరిశోధన సాగించమని ఉద్బోధించారు ఈ ఉపోద్ఘాతంలోనే యీయన 'ధ్వనిమూత్రాలకి అపవాదా బంధు' అనే మూత్రాన్ని కృతనిశ్చయంతో ప్రతిపాదించారు. కాని ఇదే అభిప్రాయాన్ని వెర్నర్ 1872 లో వ్రాసిన ఒక లేఖలో 'అపవాదంలేని మూత్రంలేదు' అనే ప్రాచీనమైన అభిప్రాయాన్ని 'మూత్రం లేని అపవాదంలేదు' అని మార్చాలని చెప్పడంతో వ్యక్తం చేశారు; 1875 లో షేరర్ (Scherer) 'ధ్వనిపరిణామాలు కొన్నిమూత్రాలకు లోబడి ప్రవర్తిస్తాయి; అవి అటువంటి వేరు మూత్రాలచేతనే బాధించబడతాయి' అని చెప్పడంతోనూ ఇదే అభిప్రాయం వ్యక్తమవుతోంది. 1876 లో రెస్కిన్ కూడా ఇదే అభిప్రాయం వ్యక్తం చేశాడు. కాని

1878 లో బ్రూగ్మన్ వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతంతోపే దీనికి విశేషవ్యాప్తివచ్చి దీనిని అనుసరించి పరిశోధన సాగించేవారందరికీ యువవ్యాకర్తలు అనే బిరుదు ఏర్పడింది.

ధ్వనిమూత్రాలకి అపవాదా బంధవనే నమ్మకంతో పరిశోధన సాగించేవారందరికీ ఒక ధ్వని మూత్రాన్ని కొన్నిపదాలు అనుసరించకుండా ఉన్నట్లుంటే దానికి కారణం అన్వేషించవలసివచ్చింది. ఈ అన్వేషణలో భాషాపరిణామక్రమంలో సత్యాలు కొన్ని వారికి గోచరించాయి. కొన్నిభాషలలో ధ్వని మూత్రాలకి లోబడని పదాలు అన్యభాషలనించి ఎరువు తెచ్చుకొన్నవిగా గుర్తించవచ్చు. ఉదాహరణకి : ఇంగ్లీషులో మూల ఇండ్లయూరపియన్ 'ద' కారం 'త' కారం (t) గా మారుతుంది; ఉదాహరణకి లాటిన్ dentalis : ఇంగ్లీషు tooth. దీనికితోడు ఇంగ్లీషులో dental, dentist అనే పదాలు కూడా ఉన్నాయి. ఇవి పై మూత్రానికి విరుద్ధంగా d తో ఉన్నా ఇవి ఆ మూత్రానికి అపవాదాలు కావు. ఎందుచేతనంటే పై ధ్వనిమూత్రం ఇంగ్లీషులో ప్రవర్తించి మానివేసిన తరువాత వీటిని లాటిన్ భాషలో నించి ఇంగ్లీషులోకి ఎరువు తెచ్చుకున్నారు. ఇట్లు ఒక పదం ఎరువు తెచ్చుకున్నప్పుడు గుర్తించడానికి నాగరికతలో కొన్ని ఇతర విషయాలు కూడా సహాయపడతాయి.

కొన్నిసందర్భాలలో ధ్వనిమూత్రాలకి లోబడని పదాలలో 'సామ్యత' (analogy) అనే పరిణామం ఏర్పడినట్లు గుర్తించవచ్చు. ఉదాహరణకి తెలుగులో 'కొను' అనే క్రియ తీసుకోవచ్చు. దీనికి తమిళ, మలయాళ, కన్నడ, కొడగు భాషల్లో సమానపదం క్వా (Dravidian Etymological Dictionary Entry 1788). మన తెలుగు శాసనాల్లో కొణి, కొణిరి ఇత్యాది పదాల్లో ణకారం ఉండడంవల్ల 'కొను'కి ప్రాచీనరూపం 'కొణ' అని చెప్పవచ్చు. కాని మిగిలిన ద్రావిడభాషల్లో ణకారం సర్వసాధారణంగా తెలుగులో లకారంగా మారుతుండేకాని సకారంగా మారదు, ఉదా. తమ. క కళి : తె. కల్లు (DED 1158). కాబట్టి కొనుభావులతో ప్రాచీన ణకారం ణ (తరువాత న) కారంగా మారడానికి

కారణం అవ్వేసిందా. మన తెలుగులో కొనుక్కి భూతకాలరూపాలు కొంటి-ని, కొంటి-మి మొదలైనవి. వీటిలో కొంటి- అనేది పైన చెప్పిన భాషలో కొండ- (కొక్కో భూతప్రాతిపదిక (Past stem) కి సమానమని ఊహించవచ్చు. తెలుగు తిను (భూ. ప్రా. తింటి-): త. మ. తిన్ (భూ. ప్రా. తిన్-)-ఇందులో *న్ తెలుగులో ంట్ గా మారడం నియమబద్ధమైన ధ్వనిసూత్రాన్ని అనుసరించినదే. ఇలాగే తెలుగు కను (భూ. ప్రా. కంటి-): త. మ. కాన్ (భూ. ప్రా. కంటి-)-ఇందులో *ంట్ తెలుగులో ంట్ గానే నిలిచింది. కాబట్టి మన తెలుగు భాషలో పూర్వకాలంలో కొక్ (భూ. ప్రా. కొంటి-) అనే దానితో శకారం శాసనాలకాలంలో ణకారంగా (తరువాత సకారంగా) అదేవిధమైన భూతప్రాతిపదికలుగల తిను, కను, విను మొదలైన క్రియల ప్రభావంవల్ల మారిందని చెప్పవచ్చు. ఇందువల్ల ఇందులో శకారం సకారంగా మారడం ధ్వని పరిణామంవల్లకాక సామ్యతవల్ల జరిగింది అని చెప్పవచ్చు. కాబట్టి ఇది ఏ ధ్వనిసూత్రానికి అసవాదం కాదు ఇటువంటి సామ్యతకి కొడగుభాషలో ఒక మంచి ఉదాహరణ ఉంది. తమిళ మలయాళభాషల్లో చురుక్ 'చుట్టుకొను', తెలుగు దోరలు-ఈ క్రియ కొడగులో తురుడ్ గా మారుతుంది (DED 2211). ఇతర భాషల్లో శకారం కొడగులో శకారంగానే ఉంటుందికాని ఉదాహరణ ఇంక ఏ పదంలోనూ మారదు. ఈ పదంలో ముట్టుకు 'డ'కారం రావడానికి కారణం ఈ క్రియకి ప్రేరణరూపం చూస్తే తెలుస్తుంది. దీని ప్రేరణరూపం త. మ. చురుట్టు; కొడగు తురుట్ -ఈ ప్రేరణరూపాల్లో ప్రతివర్ణం నియమబద్ధమైన ధ్వనిసూత్రాన్ని అనుసరించి మారిందే. ఈ భాషల్లో కొన్ని డకారంతో ధాతువుల ప్రేరణాప్రేరణరూపాలు ఇలా ఉన్నాయి: త. మ. ఆటు (ఆడు): ఆట్టు (ఆడించు): కొడగు అడ్-: అట్ - (DED 290); త. మ. కూటు (కూడు): కూట్టు (కూర్చు): కొడగు కూడ్:- కూట్ - (DED 1562) (వీటిలో మొదటిది అప్రేరణరూపం, రెండోది ప్రేరణరూపం). ఇటువంటివాటిలో అప్రేరణరూపంలో ట (డ), ప్రేరణరూపంలో ట్టు (ట) అన్నిభాషల్లోనూ సమానంగానే

ఉన్నాయి. కాబట్టి యీ ధాతువుల సామ్యప్రభావం వల్ల పూర్వకాలపు కొడగులో *తురుక్; తురుట్- ధాతువుతో శకారం స్థానంలో కొడగులో డకారం వచ్చిందని ఊహించవచ్చు (దానిడభాషల్లో సామ్యత వల్ల మారిన అప్రేరణరూపం ఉదాహరణలకి వేసు వ్రాసిన 'The Intransitive and Transitive Suffixes of Kui,' journal of the American Oriental Society, Volume 85 (1965), PP. 551-65 అనే వ్యాసం చూడవచ్చు.)

అన్నిభాషల్లోనూ ఈ సామ్యతలేనే పరిణామం ప్రభావం చాలా విస్తారమైనదని పరిశీలనవల్ల తెలిసింది. నిజానికి ధ్వనిపరిణామానికి తరువాత సామ్యతే భాషలు మార్పుచెందడానికి ప్రధానకారణమని యీ యువవ్యాకర్తల పరిశోధనలవల్ల తెలిసింది.

కొన్ని సందర్భాల్లో ఒక ధ్వనిసూత్రానికి అసవాదంగాకనిపించే పదాలు అసలు ఆ ధ్వని సూత్రంతో ఏమీ సంబంధమే లేనివని సూక్ష్మ పరిశీలన వల్ల తెలుతుంది. ఉదాహరణకి- మూలఇండోయూరసియన్ భాషలో అచ్చులమధ్య సకారం లాటిన్ లో ర గా మారుతుంది. ఉదా. లాటిన్ flos 'పువ్వు' (పంచమీ ఏక. వ. floris), genus 'జాతి' (పంచమీ ఏక. వ. generis). కాని misi 'పంపేను' causa 'కారణం' మొదలైన చాలా పదాల్లో అచ్చులమధ్య సకారం ఉంది. కాని ఈ పదాల చరిత్ర చూస్తే misi అనేది *missi (<*mitsi,) causa అనేది caussa వీటినిద్వై జన్మించాయని తెలుస్తుంది. అంటే పై ధ్వనిసూత్రం ప్రవర్తించిన కాలంలో యీ మాటల్లో సకారం ద్విరుక్తంగా ఉండడంవల్ల యీ మాటలు ఆ సూత్రంవల్ల మార్పు చెందలేదు. వీటిలో ద్విరుక్తసకారం పై ధ్వనిసూత్రం ప్రవర్తించడం మానినతరువాత సకారంగా మారి దప్పిచూడటం

యువ వ్యాకర్తల ఆభిప్రాయంలో ధ్వని పరిణామం అనేది ఒక భాషలో కేవలం ధ్వనులతోకలిగి పరిణామమే. ఈ పరిణామం ఒక భాషలో ఆ ధ్వనులు ఉన్న పదాలని అన్నింటినీ మారుస్తుందిగాని పదాల అర్థాన్నిబట్టి కొన్ని పదాన్ని మార్చి, కొన్నింటినీ మార్చకుండా ఉండదు. కాని ఒక ధ్వని మార్పు చెందుతోందని ఏ కాలంలోనూ భాషావ్యవహారాలకి ఎవ్వరికీ తెలియదు. కొంత కాలానికి తరువాత రెండూ

భిన్నకాలాల్లో ఉన్న ఒక భాషని పరిశీలించడంవల్ల అందులో ఏమే మార్పులు జరిగాయో భాషాశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పగలుగుతారు. కాని పైన చూపినట్లు భాషల్లో మార్పుకి ధ్వనిపరిణామమే కారణం. సామ్యత, ఎరువుతెచ్చుకోవడంవంటి ఇతర పరిణామాలుకూడా అన్ని కాలాల్లోనూ ఉంటూ ఉంటాయి. కాబట్టి యువవ్యాకర్తల సిద్ధాంతం మనం ఒక భాషలో ధ్వని పరిణామసూత్రాన్ని సూక్ష్మ ధృష్టితో పరిశోధించి కనుగొనడానికే కాకుండా ఒక భాషలో ఒకమార్పు పైన చెప్పిన మూడు కారణాల్లో దేనివల్ల కలిగింది అని నిశ్చయించడానికి కూడా ప్రాతిపదిక అవుతుంది. భాషాశాస్త్రానికి శాస్త్రీయత సిద్ధించడానికి యువవ్యాకర్తల సిద్ధాంతాన్ని పండితులు అనుసరించడమే కారణమని ఘంటాపథింగ్ చెప్పవచ్చు. ఈ యువ వ్యాకర్తల తరవాత యూ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి పరిశోధన సాగించి దీనిని ప్రచారం చేసినవారు అమెరికాలో లియోనార్డ్ బ్లామ్ ఫీల్డ్ (1887-1949). అమెరికాలో భాషాశాస్త్ర వృద్ధికి ముఖ్యంగా కారణభూతులైనవారిలో ఈయన ఒకరు. సీరికి ముందు దె సన్యూర్ ఫ్రాన్స్ లో ఇండో-యూరపీయన్ భాషల తులనాత్మక వ్యాకరణంలో పరిశోధన చెయ్యడమేకాకుండా భాషాశాస్త్రంలో ఒక కాలంలో భాషని వ్యాకరణమూలంగా పరిగణించడం అనే ప్రక్రియకూడా పునాదులు వేశారు. వీరిద్దరూ యువవ్యాకర్తల సిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా చేసుకున్న పరిశోధనలవల్ల తేల్చిచెప్పిన విషయాలు కొన్ని తరవాతలభించినభాషలద్వారా రుజువు అయ్యాయి. సన్యూర్ మూలఇండోయూరపీయన్ భాషలో అచ్చుల్ని గురించి 1879 లో వ్రాసిన గ్రంథంలో మూల ఇండో - యూరపీయన్ భాషలో మనకు దొరికే ఏ ఇండో - యూరపీయన్ భాషలోనూ మిగలని కొన్ని ధ్వనులు ఉండిఉండాలని ప్రతిపాదించారు. కాని సిద్ధాంతరీత్యా యూయన్ చెప్పిన యూ విషయాన్ని ఏదై ఏళ్లవరకూ ఎవరూ నమ్మలేదు. కాని ఆ తరవాత త్వకాలలో బోగ్జ్ - కోయా అనే ప్రాంతంలో హిటైటీ అనే భాష బయటపడింది. ఈ హిటైటీ భాష కూడా ఇండో-యూరపీయన్ భాషా కుటుంబానికి చెందినదే. సన్యూర్ ఏ పదాల్లో కొన్ని కొత్తవర్ణాలు ఉండి ఉండాలని ఊహించేరో అనే పదాల్లో హిటైటీలో కంఠమూలవర్ణాలు (laryngeals)

ఉవ్చాయని జెర్మీ కురితోవిచ్ 1927 లో ఎత్తిచూపాక సన్యూర్ అభిప్రాయం సరి అయినదని రుజువు అయింది. అలాగే బ్లామ్ ఫీల్డ్ మధ్యఅలాంక్వియన్ భాషల్లో (ఫాక్స్, ఒటివ్వా, మెనామిసి, క్రీ) కృషిచేసి వాటి మూలభాషలో ఆ భాషల్లో లేని ఒక సంయుక్తవర్ణం ఒకటి కొన్నిపదాల్లో ఉండిఉండాలని ఊహించారు. ఆ తరవాత క్రీ భాషలో ఒక మారుమూల మాండలికంలో ఆయన ఊహించిన సంయుక్త వర్ణానికి సమమైన ఒక సంయుక్తవర్ణం అటువంటి పదాల్లో నిలిచి ఉన్నట్లు ఆయనే కనుగొన్నారు. శాస్త్రీయ పరిశోధనలవల్ల ఊహించిన విషయాలు తరవాతదొరికిన భాషల ప్రత్యక్షసాక్ష్యంవల్ల ఋజువుకావడంవల్ల భాషాశాస్త్రజ్ఞులకి తాము అనుసరించే పద్ధతి సరి యైనది, శాస్త్రీయమైనది అని సమ్మతం కలిగింది.

బ్రాగ్మన్ మొదలైన యువవ్యాకర్తలు తులనాత్మకవ్యాకరణంలోనే పరిశోధనలు సాగించారు. అంటే వారు భాషలచరిత్రపై శ్రద్ధవహించినంతగా వాటి నిర్మాణమీద శ్రద్ధ చూపలేదు. భాషల చరిత్ర పత్రే వాటి నిర్మాణంకూడా శాస్త్రీయంగా పరిశీలించ వచ్చునని మొదట చెప్పినవారు దె సన్యూర్. కాని భాషల నిర్మాణాన్ని శాస్త్రీయంగా పరిశోధించడం ఆరంభించినది మొదట అమెరికాలోనే అని చెప్పవచ్చు. భాషల వర్ణనాత్మక పరిశీలన ప్రారంభించి, వర్ణనాత్మక వ్యాకరణనిర్మాణంలో మూలసూత్రాల్ని కనుగొన్న వారిలో ముఖ్యులు ప్రాంజ్ బాస్ (Pranz Boas) (1858-1942), ఎడ్వర్డ్ సపిర్ (Edward Sapir) (1884-1939), లియోనార్డ్ బ్లామ్ ఫీల్డ్ (Leonard Bloomfield) (1887-1949) ఈ కొంపు భాషాశాస్త్రజ్ఞులంతా వీరి శిష్యులు, అనుయాయులే.

పందొమ్మిదో శతాబ్దం రెండోభాగంలో వృద్ధి చెందిన ఇండో-యూరపీయన్ తులనాత్మక వ్యాకరణంలో శాస్త్రీయ పద్ధతులే ఈ ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో వర్ణనాత్మక వ్యాకరణ పద్ధతులకి మూలపీఠాలు అనడంలో సందేహంలేదు. అలాగే ఆ శాస్త్రీయ పద్ధతులే ఆధారంగా ఇప్పటి పండితులు ప్రపంచంలో మిగిలిన భాషాకుటుంబాల్లో కూడా తులనాత్మక వ్యాకరణ రచన సాగిస్తూ భాషాశాస్త్ర వృద్ధికి తోడ్పడుతున్నారు.

విష్ణు చతుష్టయము

విష్ణుచతువు లమర సమాధ్
విపుల వజ్రపు చికిలి చిదురలు!

విష్ణుచతువు తెల్లరంగుల
వెలుగు లల్లిన మణుల గుత్తులు!
విష్ణు చతువు లంబరాంబుధి
వెడల తఱచిన వెన్నముద్దలు!

అదియే భూతల మదియే సాగర
మదియే పర్వత మదియే శిఖరము
కవుల వర్ణన చేతనుం బలె
నదియే క్రొత్తలు మఱిల మున్నటి
వెల్ల రవి శశి రుచులు సోకగ
విష్ణు చతువు లరసి తాకగ!

హోరులు విష్ణుచతురుభయాంతర తార తతద్యుతల్ మనో
హారవిహారులై భువనమందున నింకిన రోగజాడ్య నీ
హారము సంహరించునవియై యన్యుతాతపలాస్యతాండవా
కారత దివ్య వైభవ వికాస నిశాదివముల్ రచించుతన్.

రాజిత చంద్రమః కిరణ రమ్య తుషార సుధా కృపా మహాః
భ్రాజిత చతుర్వక్త తఱి వ్రాల్చి, పవిత్ర రవి వ్రభాత తే
జోజగదేకచతువున సుప్రీతమశ్శటం జీల్చి విష్ణువున్
పూజలుసేయు మానవులభూమికి కల్గుత సర్వసౌఖ్యముల్.

ఆయత నీల పక్షముల నల్లన వ్రాల్చిన సంద్యలందు—మా
యాయమసాశకర్కశములై భ్రమలుపుతిలన్ తమోమయా
ధ్యాయము సాలెగూడువలె దారికినడ్డముగాగ, తజ్జిహం
సాయుధముల్ రవీందుల మహమ్ము లహంతల రూపునూపుతన్.

వీచిన గంధవాహమున వెన్నెల చూపులు గుండెంన్ సుధా
పేచన మాచరింప—రతి శిర్ష కిరీటమునందు పువ్వలై
పూచెడి మల్లె మొగ్గలు గుబుల్కొన—మన్మథుడేగు యాత్ర ను
జ్ఞుచెడి చంద్ర చతువున కూనాలు పూజలు సేయుగావుతన్.

దీపిత రోదసి మదనతీ మృదుచేల కృతావగమంతన :

శ్రీపరమైన జ్యోత్స్నల తచింహుచు—కావ్య సుధా వివంచికా
ప్రాపిత భారతీ నతికి ప్రభవమిచ్చు సుధాకరాక్షి శో
భావరిపూర్తి వందెడు విభావరు లిచ్చుత సౌభ్యవందికల్!

ఆరని ఆతపమ్ము—జనుషాంధులి చతుపువంటి హాశ్య సం
సారము వెజ్జ—పుణ్యజల సాదోదేఖల ప్రాప్త షేణ్య—మా
శారధి—సారధీకృతనిశాదినసాంగ విహంగి—విష్ణు చ
క్వారచితమ్ము వెల్తురుపగూహన మిచ్చుత మా యెడందకున్!

శకురసాలు నేత్రముల కీశ్వరకంఠవిషాగ్ని హర్షగా
దకులు తారకారథపతాకలు కావ్యకౌబుభుక్షకున్
భిక్షలు నూత్నదంపతులప్రేమసువర్ణముతాపు లిందురే
భాషి స్మితమ్ము లీ యెడద యంచుల మిగడ జిడ్డు కట్టుతన్.

దోషసిపీలికావృతము దుఃఖవిభావసరీరసాంతరు
ద్వోషమునైన పుట్టువంబు గొడ్డటిపెట్టగు జ్ఞానహేళి ప్ర
త్యాషమునందు లోకమున తూర్పుగునేడి, తదీయ చతురు
త్రేషిత తీవ్రవీక్ష చెలరేగు నిరాశల ధిక్కరించుతన్!

ఎన్ని యాగామి సారణు

లింకు నీ కాటాపగ

ఎన్ని పర్తమానాశగ

లిలిహాసవార్ధి నిందు

వెన్నని కనీనికల్ క్రొత్త

వెల్గుల మానికలు

అన్నినాళ్లు ప్రత్యగము

లై వెలుంగును గక!

రాగాలూ - రంగులూ

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు

‘రాగాలూ - రంగులూ

స్వరాలూ - స్వరూపాలూ

స్థాయిలూ - ఛాయలూ

గీతలూ - గీతికలూ

ఔనా కాదా ?

రంగులు రమణీయ పరిసే

స్వరాలు స్వరూపాలైతే

స్థాయిలు ఛాయలైతే

ఎందుకు కాదంటావ్

రూపం నాదం

సమానం కాదని.”

అని ఎవరైనా అంటే -

ఓహో ! నాదం ఎక్కడా ! రూపం ఎక్కడా !

నాదస్థాయిని రూపం ఎన్నటికీ అందుకోలేదు. అసలు ఈ రెంటికీ సమానత్వమూ సమస్థాయిూ ఎన్నటికీరాదు. పైగా ఇవి రెండూ ఎన్నో వైవిధ్యాలనూ వైరుధ్యాలనుకూడా కలిగిఉన్నాయి. అని అంటూ

‘శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి

వేత్తిగాన రసం ఫణిః’

అని అంటారు, రాగాల్ని ప్రేమించేవారు.

అంతేకాదు.

రూపం ఓ దానికి అనుకరణ, మది నాదం అలాకాదు గదా ! అనికూడా అంటారు మరి కొంత మంది.

అలానే రూపాభిమానులూ, సంగీత సాహిత్యాలు భావాలను భావాలుగానే మాపితే; శిల్పవిద్రాలు తమ తమ భావాలను రసమయ రూపాలలోకి, భావస్ఫూరక

మైనా, కనువిందైనా రంగులలోకి, మార్చి వాటిని మన ముందుంచుతున్నాయి అని అంటూ.

పైగా అవి మనలో అనేక క్రొత్త క్రొత్త భావాలను ప్రేరేపిస్తున్నాయి కూడా.

అంతేకాదు. అభౌతికతత్వంగల భావాలను అపార్థితత్వంలోకి మార్చటం చాలాతేలిక. కానీ సూక్ష్మతత్వంగల భావాలను పార్థితత్వంగల వదా రాలలోనికి మార్చి వ్యక్తంచేయటం మహాకష్టం అనికూడా అంటారు.

ఇలా నాదంమీదా రూపంమీదా ఎన్నో వైవిధ్యాలనూ, వైరుధ్యాలనూ లేపుకుంటూ లేపుకుంటూ పరిగెత్తుకు పోతున్నామేకానీ, రసతత్వంలో నాదమూ రూపమూ ఎలాఉన్నాయో పరిశీలించం ఓవేళ ఎవరైనా మతిమంతులు పరిశీలించినా; నాదంకన్నా రూపం ఎలా గొప్పదో చూడాలి. రూపంకన్నా నాదం ఎలాగొప్పదో చూడాలి ! అనే దృక్పథంతోనే రసతత్వాన్ని తిరగేస్తారేకానీ, సమన్వయ దృష్టితో ఆ రసతత్వాన్ని తిరగెయ్యరూ పరిశీలించరూ.

అందుకని రసతత్వం రోజురోజుకు ఇరుక్కై పోయి దానిలోని ప్రతిఅణువూ సర్వజన రంజితం కాలేకపోతోంది.

ఇలాంటి ద్వైధీభావన కొంతైనా తొలగితేనే కానీ రసతత్వంలో ఏకత్వం సిద్ధించదు.

ఈ ద్వైధీభావాలను రసతత్వంలోని రమణీయత ఓ కొలిక్కి తీసుకొస్తుంది. ఆలోచిస్తే, రసతత్వంలో ఏకత్వాన్ని సూచించే మరికొన్ని మార్గాలూ లేకపోలేదు.

ఆ మార్గాలలో ఒకటి రససాంకేతిక పరిశీలన

ఐనా ఎవరూ ఇలాంటి మార్గాలను గురించి అంతగా ఆలోచించరూ, వాని వెంటబడి పోరూ.

ఎందుకంటారా!

వారి ఆత్మవిశ్వాసం ఎక్కడ భావపరాజయాన్ని పొందుతుందోనన్న భయం కావచ్చు. అందుకే రస తత్వంలో ఏకత్వాన్ని సూచించే భావాలు కొంచెం బరితెగించిన భావాలుగా కనిపిస్తాయి వారికి.

పైకి అనకపోయినా న్యగతాలుగానైనా పలు క్కొంటూ ఉంటారు.

అదీగాక సర్వసాధారణంగా ప్రతికళాకారుడూ రసద్రవ్య కౌగిలితో తన కళను పొదిగి మిగిలిన కళలను కాస్త తప్పిద్దామని కొద్దోగొప్పో ప్రయత్నిస్తున్నే ఉంటాడు.

అది కూడదు—

ఎందుకంటారా!

రసద్రవ్యకు ఎన్నుకొనే స్వాతంత్ర్యమివ్వాలి. మన కళ అతని హృదయంలో పీఠం వేసుకొని కూర్చోవాలని ఏ కళాకారుడూ భ్రమించకూడదు.

ఓ వేళ అలా భ్రమించి ప్రయత్నించితే, పరిణామక్రమంలో అది తప్పక వీగిపోతుంది.

అసలు పరిణామం ఎప్పుడూ హడావుడిగా పోతూ ఉంటుంది. అప్పుడే అనేక వైరుధ్యాలూ నైవిధ్యాలూ పుట్టుకొస్తుంటాయి.

ఆ తరువాత సమన్వయ దృష్టి జనిస్తుంది. అది పరిణామం విడిచి పెట్టిన వైరుధ్యాలనూ నైవిధ్యాలనూ ఓ కొలిక్కి తీసుకొచ్చి, ఏకత్వాన్ని మన ముందుంచి, పరిణామంలో విలీనమౌతుంది.

తిరిగి పరిణామం హడావుడిగా ముందడుగేస్తుంది. దాని వెనకే సమన్వయం తన పనిని తాను చేసుకొంటూపోతుంది.

ఇలా విభిన్నత్వం నుంచి ఏకత్వమూ, ఏకత్వము నుంచి విభిన్నత్వమూ ఉదయిస్తూ, అస్తమిస్తూ పరిభ్రమిస్తూ ఉంటాయి.

అందుకే—

వైరుధ్యంలో ఏకత్వం అంతర్లీనంగా ప్రపహిస్తూ ఉంటుంది.

అలాంటి ఏకత్వాన్ని చూడాలనుకున్న ప్రయత్నంలోనే మనలో అనేక సంఘర్షణలు ప్రారంభమై, అవి ఎన్నో క్రొత్తక్రొత్త భావాలను కలిగిస్తూ ఉంటాయి.

ఇలాంటి ఏకత్వాన్ని చూడటానికి ముందుగా మనలో పరభావసహిష్ణుతా సహృదయతా ఉండాలి.

అసలు ఇలా ఆలోచిస్తూపోతుంటే ఈ ఏకత్వ విభిన్నత్వాల భేదమల్లా మన దృష్టిలోనూ, మన అభివ్యక్తిలోనూ ఉంటుందేమో మరి అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

ఇప్పటికే మనం పెంచుకుంటూవచ్చిన పాక్షిక దృష్టివలన రసతత్వంలో ఏకత్వం చిదిమివేయబడింది.

అలా చిదిమివేయటానికి ప్రయత్నించిన కళా సమీక్షలు ఆయా కళల్లో కొన్నికొన్ని గుణాలను ప్రస్ఫుటంచేసి మరొకొన్ని గుణాలను మరుగుపరిచాయి. కాస్త ప్రయత్నిస్తే, అలా మరుగైన లక్షణాలను సమన్వయదృష్టితో బయటకు తేవచ్చు.

ఈ సమన్వయదృష్టి కళల్లోగల పరస్పర విభేదాలను నిష్పక్షికంగా గుర్తించటంలోనే ఉంటుంది.

కానీ కొంతమంది అనవచ్చు ఇలాంటి సమన్వయ దృష్టిని రసతత్వంలో పెంచినందువల్ల లాభమేమిటి అని.

అసలు విభిన్నత్వంలోని సంఘర్షణలవల్లే ఎప్పటికప్పుడు రసతత్వం పెరుగుతూ ఉంటుంది.

కానీ ఆ సంఘర్షణలు వక్రించి రసతత్వంలోని మరోశాఖను చిన్నచూపు చూచే మార్గంలో పోకూడదుగదా మరి. అందుకనే అప్పుడప్పుడూ రసతత్వంలో సమన్వయదృష్టి ఏకత్వమూ అవసరమవుతూ ఉంటాయి.

దానివలన రసతత్వంలోని విభిన్నశాఖలను

ఆరాధించే రససిహసుల్లో సమరసభావం నెలకొల్పబడి వారిలోని వక్రకలక్షణాలు రూపుమాపి వారు ఒకరినొకరు ఇంకా ఉన్నతస్థాయిలో కళాత్మకంగా అవగతం చేసుకొనేస్థితికి వస్తారు.

అప్పుడు ఒకరి సాంకేతిక ప్రమాణాలనూ, రసభావాలనూ, మరొకరు ఇచ్చిపుచ్చుకుంటూ ఉంటారుకూడా. దానివలన రసతత్వం పటిష్ఠమై తనవైశాల్యాన్ని పెంచుకుంటూ పోతుంది.

కనుక ఇలాంటి ఏకత్వాన్ని అభిమానించి పెంచటానికి కొంతమంది రసోపాసకులైనా రస సమీక్షకులైనా తాము నిర్మించుకున్న సౌధాంతర్గత భావాల్లో నుంచి కాలుజయటపెట్టి ముందుకురావాలి.

అప్పుడే రసతత్వంలోని ఏకత్వాన్ని తాము చూడగలరూ ఇతరులకు చూపించగలరూ.

2

సర్వసాధారణంగా ఓ మధురమైన స్వరమూ మనమనస్సు సంతోషంగా చెందటంతో ఎంత ఆనందాన్ని పొందుతామో; అవి ఒకదాన్ని మరొకటి వీడిపోవటంలోనూ అంతే విస్పృహను పొందుతాం.

అలానే చక్కని రంగులూ మనదృష్టి ఓపారి కలిస్తే మనంమనం ఎంతో ఆనందాన్ని పొందుతాం. అవి ఒకదాన్ని మరొకటి వీడిపోతుంటే మనం గిలగిలలాడిపోతాం.

అందుకే బాబోలు అనేక ధ్వనులమధ్యా, అనేక రూపాలమధ్యా మనం ఉన్నా ఓ తీయని స్వరమూ, ఓ ఆందమైన రంగూ అమాంతం మనల్ని తమ వైపుకు త్రవ్వుకుంటాయి.

ఇలా కనువిందైన రంగులూ, వీనుల విందైన స్వరాలూ మన హృదయాల్ని రసశ్లాఘించేస్తూ, తీయని మాయని రసానుభూతులను కలిగిస్తున్నే ఉన్నాయి స్మరణార్హతకాలంనుంచీ.

మనను ఇలా తమలో కలుపుకునే ప్రకృతి అందాలూ, మైమరపించే మధురస్వరాలూ కాలవాహినిలో లీనమైపోతున్నాయి నిరంతరం.

అలా కాలంలో కరిగిపోయే తీయని స్వరాలను, కరిగిపోనియక వదిలపరచుకొన్నాం స్వరకల్పనలో. అలానే చెదిరిపోయే ఆకారాలనూ, కరిగిపోయే రంగులనూ చెరిగి పోనియకా కరిగిపోనియకా గీతలతోనూ రంగులలోనూ పొందుపరచుకొన్నాం.

కానీ స్వరాలు స్వరకారునికి పూర్వం ఉన్నవే. రూపాలూ రూపకారునికి పూర్వం ఉన్నవే కాకపోతే ఒకరు స్వరాలతో మధువును (సనివజేస్తే; మరొకరు చక్కదనాలతో రూపొందిస్తారూ రూపాలను.

అలా మనచుట్టూఉన్న స్వరాలలోని కలుపును తొలగించి కమనీయంగా రూపొందించటంలోనే వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది స్వరంలోని మాధుర్యం. అలానే ప్రతిరోజూ మనకన్నులనుండి బారిపోయే రంగులలోని గాఢతను తొలగించి వాటిని లలితంగా ఇంపుగా ప్రకాశవంతంగా రూపొందించటంలోనే వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది రంగులలోని సుందరత.

మనం ఇలా మధురసాధన చేస్తున్నాం ఏ నాటి నుంచో.

కనుకే శబ్దం కమనీయంగా గలగలమంటూ ప్రవహిస్తోంది; రూపం సొంపులను వెల్లివిరుస్తూ తన్మయత్వాన్ని కలిగిస్తోంది రసతత్వంలో. ఒకటి నాడగతమూ, మరొకటి రూపగతమూ. అందుకే మన ప్రాచీనులు 'నాదాధీన మతో జగత్' అనీ; 'సర్వం శబ్దమయం జగత్' అనీ అన్నారు.

అసలు రసతత్వంలోని మౌలికతను గురించి ఆలోచిస్తే, ప్రకృతిలోని రసవియతిని పైకి తీసుకొచ్చి చూపించేదే కళ అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

అంతేకాక ద్రవికరణా మధురభావనా రసావేశమూ రసవ్యాపకతా, ఏకకాలమందు ఓచోట కలుసుకున్నప్పుడే, కళా, కళాకారుడూ ఉదయిస్తున్నారు, అవే అవాలి.

అలా ఉదయించిన రసకృతులు, తిరిగి ఆవలి వారిలో కలిసి కరిగిపోతున్నప్పుడు రసద్రవ్య అవతరిస్తున్నాడు.

* * *

పోతే ఆకర్షణా ద్రవీకరణా విషయాంతో
రాగాలూ రంగులూ సమంగానే తూగుతాయి.

ఏడుస్తున్న పాపముందు పాట పాడితే నవ్వుతూ
కేరింతలు కొడుతుంది. ఆ పాట స్థానంలోనే మెరిసి
పోయే ఓ చక్కని రంగురంగుల ఆటబొమ్మను
ఉంచినా పాప నవ్వుతూ దాన్ని అందుకోబోతుంది.
ఓ వేళ పాట మానితే ఎలా ఏడుస్తుందో, పాప
ముందున్న రంగును తొలగించినా అలాగే గొల్లు
మంటుంది.

అందుకే పాపముందు కమ్మనిరాగాలనూ,
మెరిసిపోయే రంగులనూ ఉంచుతాం.

పసివారితోబాటు పశువులూ రాగాలకు ఎలా
ఆకర్షింపబడతాయో, అలానే రంగులవల్లా కీట
కాలు ఆకర్షింపబడతాయి. అందుకే వాసనలేని పూలు
నదరైన రంగులనూ, కొట్టవచ్చే రంగుల కూర్పు
లనూ కలిగిఉంటాయి.

కనుక ఆ విషయంలోనూ రాగాలూ రంగులూ
సమస్థాయిలోనే ఉంటాయి, అని అనాలి. రాగాలు
ఎలా ఆకర్షణీయమైనవో, రంగులూ అలానే ఆకర్ష
ణీయమైనవి అని చెప్పటం మాత్రమే జాతుంది ఇది.

ఇక పోతే రూపాలూ రంగులూ ప్రకృతికి
అనుకరణలు. రాగాలు అలా కాదుగదా ! అనే సందేహం
సామాన్యంగా మనకు కలుగుతుంది.

ఆలోచిస్తే ! అది నిజంగానే తోస్తుంది కూడా.

కొంచెం లోతుకుపోయి పరిశీలిస్తే, రాగాలూ
రంగులమీదరే జన్మనెత్తాయి.

రాగాలన్నీ కమ్మని స్వరాల కూర్పుగదా !
ఆ స్వరాలు వివిధ జంతుపక్షిస్వరాలకు ప్రతిబింబాలే
మరి. చీవే

శ్లో : పక్షం మయాలో పదతి

గావో బుష్పభ భాషిణః

అజావికంతు గాంధారం

క్రౌంచః కృణతి మధ్యమమ్.

శ్లో : పుష్పసాధారణే కాలే పికః

కూజతి పంచమయే

ధైవతం హేషతే వాణీ

నిషాదం బృంహతే గజః.

అని అన్నారు.

నెమరీ, ఎద్దు, మేకా, క్రౌంచపక్షి, వసంత
బుతువులోని కోయిలా, గు మూ, ఏనుగూ, వీని
స్వరాలే రాజగతుల్లోని స్వరాలు. కాకపోతే అవి
రసతత్వంలోకి రాగానే వాని రూపాలు కాస్త మారు
తాయి. కానీ వాని మాత్రుచ్ఛాయాలను అవి కలిగే
ఉంటాయి. రాగాలాపనలో శబ్దస్వరాలు వచ్చినప్పుడు
ఈ విషయాన్ని మనం కొంత గ్రహించవచ్చు.

కనుక రూపజగతుల్లోని రూపాలూ రంగులూ
ఎలా వస్తువులకు ప్రతికృతులో, అలానే రాజగతుల్లో
లోని స్వరాలూ నాదజగతుల్లోని స్వరాలకు అను
కృతులు.

కాకపోతే, రసరూపాలు రూపమయమూ,
రూపగతమూ ; స్వరాలు నాదమయమూ నాదగతమూ.
మొదటిది స్థూలమూ, రెండవది సూక్ష్మమూ.
అందుకనే స్వరాలు అనుకృతులుగా కనిపించవు
బాహ్యదృష్టిలో

ఇలా రాగాలూ రంగులూ ప్రకృతిలోని కమ
నీయతకూ రమణీయతకూ అనుకృతులూ ప్రతి
కృతులూ కనుకే అని అనేకరసాలను మనకు
అందిస్తూ, మన మనస్సుకు హాయిని ఆనందాన్ని
కలిగిస్తూ ఉన్నాయి.

అందుకే శ్రావ్యమైన ఒకేరాగం మనలను
మైమరపించి నిద్రపోవాలనిపించేలా చేస్తూంటే ;
ఆడంబరశాస్త్రమైన చల్లనితేతరంగులు మనలను
సమ్మోహనపరిచి సోలిపోవాలనిపించేలా చేస్తున్నాయి.

మరికొన్ని గతిప్రధానమైన రాగాలు మనలో
అవ్యక్త ఆవేదనలను రేపితే ; కొన్ని వెచ్చనిరంగులు
మనలో దాగిన ఉద్వేగాలను ఉద్దీపింపజేస్తుంటాయి.

ఇంకొన్ని కాంతిగల రేతరంగులు మన హృద
యాల్లో మధురమైన భావాలను కలిగిస్తూంటాయి.

అలానే కొన్నిమంద్రస్థాయిలోని రాగాలు మన హృదయాల్ని మధురంగా బరువెక్కిస్తుంటాయి.

3

ఇలాంటి రాగాలలోని రంగులలోని సాంకేతి కాంశాలను పరిశీలిస్తూ కాస్త ముందడుగువేస్తే -

నాదజగత్తులోని రాగాలు అనేక రమణీయతలను వ్యక్తపరుస్తుంటాయి అలాంటి రెండు రాగాలు ఒకదానితో మరొకటి సంయోగం చెందితే క్రొత్తరాగం అవతరించి మరో నూతన మధువును ఒలకబోస్తోంటుంది. అలానే రెండు రంగులు మిశ్రమమైతే మరో క్రొత్తరంగు అవతరించి కమనీయకాంతులను వెదజల్లుతూ ఉంటుంది.

ఇలాంటి రంగులు వివిధభావాలను వ్యక్తపరచటానికి ఎలా పసుపులనూ, ఎరుపులనూ, నీలాలనూ కలిగిఉన్నాయో, అలానే రాగాలూ షడ్జమ, మధ్యమ, నిషాదస్వరాలను కలిగిఉన్నాయి. కాకపోతే ఈ స్వరాలు కాస్త పరోక్షంలో ఉన్నాయి. అవే తగిన నిష్పత్తులలో రాగాలలో, సంయోగంచెంది ప్రవహిస్తోంటే, అవి స్పష్టమౌతూఉంటాయి. కనుక స్వరాలు తగిన నిష్పత్తులలో సంయోగం చెందటంవల్లనే భావస్ఫూర్తమైన రాగాలు జనిస్తున్నాయి.

అదేవిధంగా రంగులలోగల పసుపులూ, ఎరుపులూ, నీలాలూ వివిధనిష్పత్తులలో సంయోగం అవుతూ ఉండటంవలన అనేక సమ్మోహనకరమైన రంగులు జన్మిస్తూ, అనేక భావాలను మన ముందుంచుతున్నాయి.

కనుక నాదజగత్తులో విభిన్నమైన స్వరాల సంయోగంవల్ల అనంతమైన రాగాలూ, భావాలూ, రసాలూ ఎలా పుట్టుకొస్తున్నాయో; అలానే రకరకాల రంగుల కలయికవల్ల అనంతములైన రంగులూ, ఛాయలూ, భావాలూ, రసాలూ పుట్టుకొస్తున్నాయి రూపజగత్తులో.

అదీకాక ఓ స్వరం ఎలా అనేకస్థాయిల్లో పలుకుతూ అనేకభావాలను సంతరించుకొని వాటిని

మనకు ప్రసాదిస్తుందో; అలానే ఓ రంగూ అనేక ఛాయల్లో కనిపిస్తూ, అనేకభావాలను ఆపాదించుకొని వాటిని మనకు అందిస్తూ ఉంటుంది.

అంతేకాదు రాగజగత్తులోని మంద్ర మధ్యమ తారస్థాయిలను వర్ణజగత్తులోని అంశాలతో పోలిస్తే -

మంద్రస్థాయిలోని స్వరాలు శేతరంగుల ఛాయల్లోనూ, తారస్థాయిలోని సుష్పష్టస్వరాలు సుష్టమైన రంగుల ఛాయల్లోనూ ఉంటాయి. ఈ రెంటి మధ్యనున్న, మధ్యమస్థాయిలోని రంగులు మధ్యమఛాయల్లోనూ ఉంటాయి.

ఈ స్థాయిక్రమాన్నే రేఖలలోనూ చూడవచ్చు.

సర్వసాధారణంగా, రూపాల అంచులను అంటి పెట్టుకొన్న రేఖలు మూడు రకాలుగా ఉంటాయి.

అవి స్థూలరేఖలు (లావుగీతలు), సూక్ష్మరేఖలు (సన్ననిగీతలు), కేశరేఖలు (అతిసన్ననిగీతలు)

ఈ స్థూలసూక్ష్మకేశరేఖలలో దేనినైనా లలితంగానూ (లేలికగా), స్పష్టంగానూ (నొక్కుతూ), దృఢంగానూ (ఇంకొంచెం గట్టిగా నొక్కుతూ), గీయవచ్చు.

ఇలాంటి లక్షణాలుగల రేఖలను పరిశీలిస్తే!

జీమంద్రస్థాయిలో ఓ రాగాన్ని మృదువుగా ఆలాపిస్తే, అది ఎలా లలితంగా ఉంటుందో; అలానే కేశలక్షణమూ లలితలక్షణమూగల రేఖ అదేమాదిరి ఎంతో లలితంగా ఉంటుంది.

అంతేకాదు, అజీమంద్రస్థాయిలో మంద్రమయ మారుతంవలె సాగిపోయే రాగాలను విని ఆనందించటానికి మనకు ఎంత నిశితమైన శ్రవ్యశక్తి అవసరమో; కేశలక్షణమూ లలితలక్షణమూగల రేఖలనూ, ఆ రేఖలతో మలసబడిన రమ్యమైన సూక్ష్మరూపాలనూ చూచి పారవశ్యాన్ని పొందటానికి అంతే దృశ్యశక్తి అవసరం

కనుక రాగజగత్తులో ఓ రాగం శ్రావ్యంగా ఉండటానికి అందులోని స్వరాలూ, స్థాయిలూ

గతీ, ఎలా తగిన తూకంలో వాడబడతాయో; అలానే రూపజగత్తులోని ఓ రూపం నయనానందకరంగా ఉండటానికి అందులోని రంగులూ, రేఖలూ, ఛాయలూ, రూపభావాలూ తగిన తూకంలోనే వాడ బడతాయి.

అప్పుడే ఆ రాగాలూ, రంగులూ మధురంగా శోభాయమానంగా ఉంటాయి.

కనుక రాగాలను మధురంగా పలికించటం ఎంత కష్టమో, రంగులనూ, రూపాలను అందంగా రూపొందించటమూ అంతే కష్టం.

ఇకపోతే, స్వరానికి వెనుక శ్రుతి లేకుంటే అది ఎంత మధురమైనదైనా అది వెలితిగానే ఉండి దానిలో ఓ విధమైన సొంపూ నిండుదనమూ ఉండదు. ఆ ఒంటరిస్వరానికే జంటగా ఏదో ఓ శ్రుతివాద్యం ఉంటే ఆ స్వరం ఎంతో ఇంపుగా సొంపుగా నిండుగా పొందగా ఉంటుంది. కనుక స్వరంలోని సోగసునూ మాధుర్యాన్నీ పైకి తీసుకురావటానికి శ్రుతి ఎంతో తోడ్పడుతుంది. అందుకే 'శ్రుతిలేనిపాటా మతిలేని మాటా' అని అంటూ ఉంటాం.

ఈ సంగీత లక్షణాన్ని వర్ణజగత్తులో పరిశీలిస్తే; ఓ రంగు ఎంత కాంతిగలదైనా ఎంత సమ్మోహనకరమైనదైనా, అది తెల్లని సమతలంపై ఏకాకిగా జీవించలేదు. 'కనుకే అది తన జతకు తనకు తగిన మరో చెలిని కోరుకొంటుంది.

అది లభ్యమైతే ఆ రంగు పజీవమై తనలోని సొంపునూ సోగసునూ కాంతిని ఆనందాన్నీ ప్రజ్వలించజేస్తూ, కళకళలాడుతూ ఉంటుంది.

కాన రంగుయొక్కకాంతి మరో రంగువీరాద ఆధారపడినట్లే, స్వరయొక్క కమ్మదనం దాని ముందు వెనుకలనున్న ధ్వనులవీరాదా, శ్రుతివీరాదా ఆధారపడి ఉంటుంది.

* * *

ఇలాంటి రంగులూ రాగాలూ అనేక మీడియమ్స్‌లో (మధ్యమాలలో) దొరుకుతూఉంటాయి. ఆ రంగులూ స్వరాలూ ఏ మీడియమ్‌కు చెందినా

వానిలోని కాంతులూ, కమనీయతలూ మధురంగానే ఉంటాయి.

కనుక వాదజగత్తులోని స్వరాల వీణా ఫిడేలూ మృదంగం తబలా సన్నాయి వేణువూ మొదలైన వాటిలో దొరుకుతూ ఉంటాయి. అవన్నీ వివిధ గతులలో అనేక మాధుర్యాలను చిందిస్తుంటాయి. ఏ వాద్యంలోనైనా ఈ స్వరాల కలయిక కుదురుతుంది. అందులోనూ ఒకో వాద్యంనుండి పుట్టే స్వరం ఒకో రకమైన మాధుర్యాన్ని ప్రసించజేస్తూ ఉంటుంది.

అలానే రూపానికి ఉపయోగించే రంగులూనూ అవి అనేక మీడియమ్స్‌లో దొరుకుతుంటాయి. అవి వాటర్ కలర్స్, ఆయిల్ కలర్స్, పోస్టర్ కలర్స్, పోస్టల్ కలర్స్, క్రెయిన్ కలర్స్, ఇంకా అనేకరకాలూ.

ఒకో మీడియమ్‌లో ఎన్నో క్రొత్తక్రొత్త రంగులను పుట్టించవచ్చు. అంతేకాదు ఏ మీడియమ్‌లోని రంగులైనా ఒకో ప్రత్యేకమైన కాంతులనూ రమణీయతలనూ వెదజల్లుతూ ఉంటాయి.

మరో విశేషంకూడా ఉంది. ఒకో మీడియమ్‌లోని రంగులను ఉపయోగించటానికి, వాటిని రూపంతో నింపటానికి ఓ ప్రత్యేకమైన నైపుణ్యం రూపకారునికి ఎలా అవసరమో; అలానే ఓ వాద్యంలోని స్వరాలను కలిపి చక్కని రాగాలను పలికించటానికి ఆ స్వరకారునికి ఆ వాద్యమందు ఓ ప్రత్యేకమైన నైపుణ్యం అవసరం.

అందుకే వాద్యంలో ధ్వని సుస్వరమైతే ఆ వాద్యాన్ని పలికించటం జాతుంది. ఆ ధ్వనే అపస్వరమైతే వాద్యం సకిలించటం జాతుంది, నాద జగత్తులో.

అలానే రూపమందు రంగును; చక్కగా పొదిగితే, ఆ రూపం సురూపమౌతుంది. అలాకాక పోతే ఆ రూపం కురూపమౌతుంది రూపజగత్తులో.

కనుకే సుస్వరాలకూ సురూపాలకూ మూలం మాధుర్యం. అది ఏ రసరూపంలోనైనా, ఏ పదార్థ రూపంలోనైనా ఉండవచ్చు,

ఈనాడు ఎన్నో క్రొత్తక్రొత్త మీడియమ్స్ రూపజగత్తులోనూ నాదజగత్తులోనూ వస్తున్నాయి. రసప్రస్థలు తమభావాలనూ తమ శైలలనూ అయూ మీడియమ్స్ వారా ప్రదర్శింప జేయటానికి వారికి పూర్తి అవకాశాలు ఉన్నాయి. కనుకే ఏ వాద్యం లోని స్వరాలనైనా ఏ మీడియమ్ లోని రంగులనైనా రసప్రస్థుల తన ఇష్ట మొచ్చినట్లుగా మలచుకొని రసస్పృహజేసి మన హృదయాలను ద్రవంప జేయగలడు.

అంతేకాదు, ఏ వాద్యంలోనైనా, ఏ మీడియమ్ లోనైనా, ఏ శైలిలోనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు. (కాకపోతే ఒక శైలికి, ఒక వద్దతికి కొన్నికొన్ని వాద్యాలు, కొన్నికొన్ని మీడియమ్ సూ సరిగ్గా సరిపోయినట్లుంటాయి.) కనుక ఓ వాద్యంగానీ ఓ మీడియమ్ గానీ కళాకారుని స్వతంత్రతకూ, అతని రసవ్యక్తిత్వాన్ని ప్రదర్శింప జేయటానికి అనువుగా మాత్రం ఉంటుంది. అలా ఉండాలి కూడా.

అందుకనే నాదజగత్తులో మాధుర్యాల్ని చిందించే అనేక వాద్యాలుంటే; రకరకాల రంగుల కాంతులను వెదజల్లే అనేక మీడియమ్స్ రూప జగత్తులో ఉన్నాయి. కనుకే ఏ వాద్యస్వరం ముందైనా మనం తన్మయత్వాన్ని పొందుతాం.

ఒకోసారి గాత్రంలేని ఓ తీయనైన వాద్య స్వరం మనిషిని తేలికగా ద్రవంపజేస్తే; రూపంలేని కాంతిగల ఓ రంగూ సులభంగా మనస్సును కరిగించి ద్రవంపజేస్తుంది.

కనుక గాత్రంలేని నాదంలో స్పేష్ కనిపించి విశ్వసత్త గోచరిస్తుంది. అలానే రూపంలేని రంగులోనూ ఎంతో స్పేష్ తా ఎంతో వ్యాప్తతా కనిపిస్తూ ఉంటుంది.

కనుకే గాత్రం నాదాన్ని బంధిస్తుంది. రూపం రంగుని నియమబద్ధం చేస్తుంది. అందుకే వాద్యం మూగగా తన భావాల్ని వ్యక్తపరిస్తే; రంగూ మూగగానే తన భావాల్ని మనకు చెప్తూ ఉంటుంది.

నాదంలోని భావాల్ని స్పష్టికరించేది గాత్రం

ఐతే; రంగులోని భావాల్ని స్పృటంగా మన ముందుంచేది రూపం జేతోంది.

* * *

ఇలాంటి భావప్రస్థతకొరకే రాగాలు సాహిత్యాన్నీ, రంగులు స్వరూపాలనూ ఆశ్రయిస్తూ ఉంటాయి. ఓ వేళ రాగాలు సాహిత్యాన్ని ఆశ్రయించకపోతే వానిలోని భావం అస్పష్టమే జేతుంది.

అలాగే రంగులూనూ.

పోనీ అవి వాని వ్యక్తిత్వాలమీద నిలబడితే అవి విశృతమూ విస్మృతమూ జేతాయేకానీ వానిలో ఓ భావనియతి లేకుండా పోతుంది.

ఐతే రాగాలూ రంగులూ పదార్థాల్ని పదార్థాల్ని ఆశ్రయించినందువల్ల వాని వ్యక్తిత్వం ఏమీ తగ్గక పోగా, అవి ఇంకా మధురమూ మధురతరమూ సుందరమూ సుందరతరమూ ఐనాయి.

అంతేకాదు. రాగాలూ రంగులూ పదాలతోనూ పదార్థాలతోనూ చేతులుకలవటంవలన పదాలకూ పదార్థాలకూ తావి అద్భిన్నట్లు జేతోంది.

కనుక ఒక స్వరం గర్భితమైన భావాల్ని ఎలా వినిపిస్తుందో, అలానే ఓ భావస్ఫూరకమైన రంగూ రేఖ అంతటి గర్భితమైన భావాల్నే చూపిస్తూ ఉంటాయి.

కాన కొన్ని కొన్ని మధురమైన రాగాల్ని వింటుంటే అనేక భావరూపాలు మనలో మెదులు తుంటాయి. అలానే ఓ చక్కని వర్ణచిత్రాన్ని చూస్తూంటే అందులోని రంగుల రూపాలు మరికొన్ని ఆ రూపాల్ని మనలో ప్రేరేపించి కొన్ని కొన్ని భావాలను వినిపిస్తుంటాయి.

అంటే చిత్రంలోని రంగుల రూపాలు చెప్పే భావాలను కన్ను గ్రహించకపోయినా, అవి చెప్పే ఎన్నో భావాలను మన మనస్సు వింటూ ఉంటుందన్న మాట, ఇంకా రంగులలో విలీనమై వాని హృదయగళ భావాలను తెలుసుకుంటే.

కాంతిగల రంగులు సప్రతూ ఉంటాయి. లేత

నైన చల్లని రంగులు మందహాసం చేస్తుంటాయి. నలుపు కలిపిన రంగులు దీనంగా చూస్తుంటాయి.

కనుకే రూపాల్ని చూస్తుంటే అరూపాలూ, అరూపాల్ని వింటుంటే రూపాలూ పరోక్షంగా మనలో మెదులుతుంటాయన్నమాట. అంటే ఓ ధాతువుకు వ్యతిరిక్తమైన ధాతువు, అందులోనే తెరచాటుగా ఉంటుందన్నమాట.

ఇకపోతే మృదుమంజులమంజీర స్వరాలలో విలీనమైతే ఎదురుగా ఉన్న దృశ్యాన్ని కూడా మనం గమించలేం. అలానే జ్యోతిర్మయమైన రంగుల రూపాలలో తన్మయత్వాన్ని పొందితే ఏ శబ్దమూ మనకు వినిపించదు కనుక రాగాలలోనూ రంగులలోనూ ద్రవీకరణశక్తి, దానితోబాటు తన్మయతాను మరిచిపోయే స్థితి ఉంటుందన్నమాట. దీన్నే రసతత్వంనుండి మనం సొందే లీనాలీనావస్థ అని అనవచ్చు.

ఈ లీనాలీనావస్థను రాగాలవలన పొందితే ఆ లీనాలీనావస్థ నాదదగతమూ, రంగులవలన పొందితే అది కాంతిగతమూ జెతుంది.

అసలు ఈ క్షణిక లీనాలీనావస్థల వెనుక కొంత శాశ్వతత్వమూ ఉంది. అందుకే ఇలాంటి మృదుమధురమైన లీనాలీనావస్థలను కలిగించే ఈ కనునీయమైన రాగాల రంగుల బాహ్యస్వరూపాలు వశించినా అవి మనలో కలిగించిన మృదుమధురమైన లీనాలీనావస్థలను కాలం అంతతొందరగా చెరిపే నేయలేదు.

* * *

పోతే రాగప్రమాణాలలో ఎలా రకరకాల తాళాలుఉండి వానివలన ఎలా నాదలయవ్యక్తమౌతూ ఉంటుందో; అలానే రూపంలోనూ రకరకాల ఆకారాల మధ్యఉండే వివిధదృశ్యభావాలవల్ల, రూపలయ వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది. అసలు ప్రాచీనకాలంలో దేవతామూర్తుల కొలతలు స్వరకాలమానంలోవలనే రూపగతి కాలమానమూ తాళరూపంలోనే ఉండేది. అందుకే అప్పుడు నవదశ తాళప్రమాణంగల దేవతామూర్తులు రూపొందాయి.

కనుక రాగజగత్తులో తాళానికి తాళానికి మధ్య నడిచే కాలము లయ అని ఎలా చెప్పబడుతూ ఉంటుందో అలానే ఓ భారమైన రూపానికి, మరో భారమైన రూపానికి మధ్యనడిచే దృశ్యగతికి రూపలయ అని అనబడుతూ ఉంటుంది రూప జగత్తులో.

రాగాలు ప్రవహించే రీతిలో రాగగతి యొక్క లయ వ్యక్తమైనట్లే; రూపము ప్రవహించేగతిలో రూపలయా, రేఖాపాతంలో కనిపించే గతిలో రేఖలయా వ్యక్తమౌతూ ఉంటాయి.

ఈ లయ వలన రాగాలలో ఇంపూ సొంపూ వస్తుఉంటే; రూపాలలోనే రేఖలలోనీ, రంగుల సామరస్యంలోనీ లయ వలన రూపానికి పారవశ్యతా, రంగులకు జ్యోతిర్మయతా వస్తోంది.

కనుక రూపజగత్తులోని ఆత్మికమే రూపలయ జెతోంది.

రాగాలలోని లయ ప్రకంపితమౌతూ మన వద్దకు పరిగెత్తుకుంటూ పస్తే, రూపాలలోని లయకు మనం ముగ్ధులమై దానిలో తన్మయత్వాన్ని పొందటానికి ఇంకా దగ్గరకు పోతున్నాం.

ఎందుకంటే—

నాదానికి భౌతికరూపంలేదు కాబట్టే ఆ లయ మనవద్దకు వచ్చి మనలో విలీనమౌతూ ఉంటుంది. అంటే నాదం మనవద్దకు తాను పరిగెత్తుకుంటూ వస్తుందన్నమాట.

ఆకారానికి రూపం ఉంది కనుక దాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నప్పుడు రూపలయవలన మనం కరిగి పోతాం. అందుకే రూపం మనల్ని తనదగ్గరకు తీసుకొని తనలో కలుపుకొంటుంది.

అందుకే నాదం మనిషిలో విలీనమైతే; రూపం మనిషిని తనలో విలీన పంచుకొంటుంది.

ఇలాంటిలయ రాగాలూ రంగులూ మలచబడే వేగంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. స్వరాలు ప్రవహించే గతివలన ఎలా రాగాలలోని వేగం వ్యక్తమౌతూ ఉంటుందో అలానే రేఖాపాతంలోని తీరు

లోనూ, రూపాలు మలచబడే తీరులోనూ, రూప జగత్తులోని వేగం వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది.

కనుక వేగంగా ప్రవహించే రాగం మనస్సును ప్రకంపింపజేస్తే, భావోద్వేగంగా పోయే రంగూ, సుప్రసన జారిపోయే మృదువైన రేఖ మనస్సును ఉప్పొంగిస్తోంటుంది.

కనుకే రాగాలలోని లయ (దానిని అంటి పెట్టుకొన్న వేగమూ) సంవలనాత్మకమైంది ఐనట్లే; రూపంలోనీ రంగులసామరస్యంలోని రేఖాగతిలోని లయ సంవలనాత్మకమైంది జాతొంది.

అంతేకాదు. స్వరాలగతిలోని వేగం ఊణిక మైంది ఐతే; రంగులోనూ, రూపంలోనూ రేఖల లోనూ ప్రయోగింపబడే వేగం నిత్యమైంది జాతొంది.

ఐతే అనలు వేగము అంటేనే ఊణికమైంది కదా! అనే అనుమానం మనలో కలుగుతుంది.

జాను! అది సహజం కూడానూ!

ఐతే ఈ సందర్భంలోని వేగం అంటే, రూపమూ రంగూ రేఖా ప్రయోగింపబడినప్పుడు వేగం అన్నమాట. అది ఊణికమైందే ఐనా, రూపం దాన్ని తనలో పొదుగుకొని ప్రతిక్షణమూ ఆ వేగాన్ని తరంగితం చేస్తూ స్ఫురింపజేస్తూ మన కంటికి అందిస్తూనే ఉంటుంది. కనుక రూపాలలోనీ రంగుల లోనీ రేఖలలోని వేగం నిత్యమైంది జాతొంది.

అందుకే రాగజగత్తులోని రాగాలవలన కలిగే భావాలలో ఎలా ప్రకంపనం ఉందో, అలానే రూప జగత్తులోని రూపాలవలనా రంగులవలనా రేఖలవలనా కలిగే భావాలలోనూ సంచలనం ఉంది.

అందుకే రాగాలను వింటున్నా, రంగులను చూస్తున్నా, అవి మనలో కలిగించిన భావాలు స్థిరంగా ఉండక కదులుతుంటాయి.

ఇవి -

రాగజగత్తులోనీ రూపజగత్తులోని కొన్ని సమన్వయ భావాలు. రాగాల మర్మం తెలుసుకుంటే,

రంగుల మర్మం అవగతం చేసుకుంటే ఎన్నో ఇంకెన్నో మరెన్నో...

4

ఇవేగాక సమన్వయదృష్టిని ప్రేరేపించే, ఏక త్యాన్ని సూచించే మరెన్నో భావాలు, శౌతిక అంశాలు; రాగాలలో అంతర్యామినిగానూ, రంగులలో రంగితమయ్యా ప్రవహిస్తూఉన్నాయి.

సర్వసాధారణంగా మనం రూపకళలను స్థూల కళలక్రిందా, శ్రవ్యకళలను సూక్ష్మకళల క్రిందా జమకడతాం. అందుకు కారణం వస్తుతత్వంనుంచి రూపమూ, ఆకాశతత్వంనుంచి నాదమూ వచ్చాయి కొబ్బట్టి.

అందుకే స్థితిశీలమైన రంగులు నిత్యమైనవి అనీ, గతిశీలమైన రాగాలు అనిత్యమైనవి అనీ బాహ్య దృష్టిలో ప్రతీతి.

కానీ -

స్థితిశీలమైన రంగులు నిత్యమైనవి ఐనా, వానివలన మనలో కలిగిన మధురభావాలూ రసాను భూతులూ అనిత్యాలే! గతిశీలమైన రాగాలు అనిత్య మైనవిగా కనిపించినా వానివలన మనలో కలిగిన మనో రూపాలూ మానసిక నిత్యాలే.

కనుక స్థూలకళల నిత్యతనెనుక అనిత్యతా, సూక్ష్మకళల అనిత్యత వెనుక నిత్యతా దాగిఉన్నాయి.

అంతేకాదు సూక్ష్మం వెనుక స్థూలమూ, స్థూలం ముందు సూక్ష్మమూ ఉంది.

అందుకే రూపాన్ని చూస్తుంటే అరూపాలూ, అరూపాల్ని వింటుంటే రూపాలూ మన మనోఫలకం మీద మెదులుతుంటాయి.

కనుక నాదమందు రూపం ఆభాస, రూప మందు భావం అభాసజాతొంది సూల దృష్టిలో. కానీ సూక్ష్మదృష్టిలో నాదంలోని అభాసరూపం మనస్సులో భాసే జాతొంది. అలానే రూపాల్లోనూ రంగుల్లోనూ ఉండే భావ అభాస భాసే జాతొంది మానసిక సరిధిలో.

కాకపోతే నాదజగత్తులోని స్వరాలు చరాలు రూపజగత్తులోని రూపాలు స్థిరాలు.

కానీ ఈ స్వరాలకూ స్వరూపాలకూ మూలమైన భావాలు, గతిగతాత్మకములైనవే.

అందుకే రూపజగత్తు ఎలా ద్రవ్యాత్మకమో; అలానే నాదజగత్తు ద్రవ్యాత్మకము.

పోతే ఈ రెండూ కొంత తేడాతో జడలే. జడాలకు చేతనము ఈ భావమూ, ఈ రసమూ. ఆ భావాలైనా ఏదో ఓ రసద్రవ్యాత్మకతతో రూపించి తేనే అవి వ్యాప్తమై స్థిరత్వాన్ని పొందేది.

కనుక ఓ భావాన్ని రాగంలోకి మలచటం ఎంత కష్టమో, భావాన్ని రూపంలోకి మలచటమూ అంతే కష్టం.

ఇలాంటి మరికొన్ని భౌతిక అభౌతికస్థితుల దృష్ట్యానే నాదరూపం స్థాయిలను నిర్ణయిస్తూ ఉంటాం అప్పుడప్పుడూ.

ఎలాగంటే—

కాంతి లేకపోయినా నాదం వినిపించగలదు. కాంతి లేకపోతే రూపాన్ని దర్శించలేం. కనుక నాద కళ రూపకళకన్నా తేలికగా సాగిపోయే అతిసౌలభ్యమైనకళ అని మనం సర్వసాధారణంగా అంటూ ఉంటాం.

పరిశీలించినా అంతే !

ఐతే మృదుమధురమంజీరస్వరాలను మనం విని ఆనందిస్తున్ననమయంలో ఏదైనా మరో కటువైన ధ్వని ఆ పరిసరప్రాంతాలలోఉంటే, ఆ మృదుమధుర స్వరాలను మనం విని ఆనందించలేకదా మరి !

అందుకనే రూపం కాంతి మీద ఆధారపడితే; శబ్దం ఇతర శబ్దస్థాయిలమీద ఆధారపడిఉంటుంది.

రూపం కాంతిలేకపోతే అదృశ్యమౌతుంది. మహాశబ్దంముందు మృదుశబ్దం అంతరిస్తుంది.

రూపం మరోదాని సహకారంతో ప్రకాశిస్తే! శబ్దం మరో శబ్ద సహకారంవల్ల వినిపిస్తుంది.

కనుక కొన్నికొన్ని సమయాలలో రూపమూ నాదమూ విస్తృతమూ విశ్రుతమూ అవలెవు. అవి అలా అవటానికి వాని ధాతువులకు అనుగుణమైన పరిసరాలు తప్పక కావలెను. అప్పుడే మధురమైన రాగమూ, మనోహరమైన రంగూ వినిపిస్తాయి కనిపిస్తాయి.

అందుకని ఏ కళయొక్క విలువనూ దాని విశ్రుత విస్తృత సౌలభ్యాలనుబట్టి, వాని నిర్మాణ పదార్థాలనుబట్టి నిర్ణయింపక, రసనిర్మాణదృష్టితోనూ, సౌందర్యతత్వదృక్పథంతోనూ, రసానుభూతుల దర్శనస్థాయిలోనూ కళాస్థాయిని, దాని విలువనూ నిర్ణయించాలి. అలా నిర్ణయించటం ఉత్తమోత్తమం కూడా.

ఇలాంటి భౌతిక అభౌతికలక్షణాలదృష్ట్యా మూస్తే, మరో లక్షణమూ విశదమౌతుంది.

వస్తుతత్వంలోని ప్రతిబింబలక్షణం నాదానికే ఉంది. కనుక ఈ ప్రతిబింబలక్షణాన్నిబట్టి శబ్దమూ వస్తుతత్వం కలదే జెబోంది.

ఎలాగంటే వస్తు ప్రతిబింబం అవలి వస్తువు మీద ఆధారపడినట్లే, శబ్దప్రతిబింబమూ అవలి అవలి వస్తువుమీద అంటే రికార్డింగ్ పద్ధతిలోని పదార్థంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

కనుక రూపానికి ఆకాశ ఉన్నట్లే, నాదానికి బౌతిక శాశ్వత రూపమూ ఉంది.

ఇలా రాగాలకూ రంగులకూగల బాహ్యస్వరూపం లోని ధాతువురీత్యా చూచినా నాదమూ రూపమూ సమస్థాయి కలిగినవే జెబున్నాయి.

ఈ విధంగా ఆలోచిస్తూ పోతుంటే ఎన్నో, ఇంకెన్నో.

5

కాస్త నిలబడి ఆలోచిస్తే రసతత్వానికి బాహ్య స్వరూపం రూపం. అంతః స్వరూపం నాదం. కాన రసతత్వాన్ని రూపంద్వారా దర్శిస్తాం. నాదంద్వారా వింటాం.

కమక వాదరూపాల సమిష్టి సమ్మిళిత స్వరూపమే రసతత్వం. ఈ రెంటితో ఏది లోపించినా సంపూర్ణ రసతత్వంలోని పూర్ణత్వం, పూర్ణానుస్వారమే ఔతుంది.

కాన ఈ రసతత్వానికి ఈ రెండు స్వరూపాలూ అవసరమే. పైగా ఇవి ఒక దానికి మరొకటి సరోక్షంతో ప్రతిబింబాలు.

అందుకే రూపనాదం రసతత్వంలో ఒకటిగా ఉన్నా అవి అందులో కలిసి మెలిసి సహజీవనం చేస్తున్న విడివిడి స్వరూపాలు.

ఈ నాద రూపాలు, స్థూలసూక్ష్మసీతులు కలవైనా వానికి రసద్రవ్య సమంగానే ప్రభావితమౌతున్నాడు.

అందుకే నాదం ఎంత ఆశౌలికమైనదైనా మన స్థూలతత్వమీదా, రూపం ఎంత స్థూలమైనదైనా మన సూక్ష్మతత్వం (మనస్సు) మీదా పనిచేస్తూ ఉంటాయి. కమక ఇలాంటి ప్రభావాల దృష్ట్యా చూచినా విభిన్నతత్వాలుగల రాగాలూ రంగులూ సమస్థాయిలోనే నిలువగలవు.

ఇలాంటి అనేక వైరుధ్యాలనూ వైవిధ్యాలనూ పరిశీలిస్తే—

రసతత్వంలో వైవిధ్యాలు ఉండాలి. కానీ

వైరుధ్యాలు ఉండటంమాత్రం అంత శ్రేయంకాదు అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది

ఎందుకంటే, వైవిధ్యబలవల్ల రసతత్వమూ అందులోని కాళిలూ పెరుగుతాయి. వైరుధ్యాలవల్ల అవి సంఘర్షించుకొని తరుగుతాయి.

ఓ విధంగా రసతత్వంలో వైవిధ్యాలు ఎక్కువైతే ఏదో ఓనాడు సమన్వయదృష్టి ఏకత్వమూ వస్తుంది.

ఆ వైవిధ్యాలనే వైరుధ్యాలక్రింద భావించి పెంచితే రసతత్వంలో భిన్నత్వం వస్తుంది.

కమక వైవిధ్యాలూ వైరుధ్యాలూ ఒకటిగా కనిపించినా అవి ఒకటి కాదు. పైని వైవిధ్యం ఏకత్వాన్ని విభిన్నముఖాలలో చూపిస్తుంది. వైరుధ్యం భిన్నత్వాన్ని వివిధమార్గాలలో వడిపిస్తుంది.

అందుకే అసమన్వయతకు వైరుధ్యం కావాలి. సమన్వయతకు వైవిధ్యం కావాలి.

అలా సమన్వయత రసతత్వంలో ఉన్నప్పుడు—

రాగం రేఖలా కనిపిస్తుంది
రేఖ రాగంలా వినిపిస్తుంది
స్థాయి ఛాయలాగుంటుంది
ఛాయ స్థాయిలాగుంటుంది
స్వరం స్వరూపం ఔతుంది
స్వరూపం స్వరం ఔతుంది.

న్యాయానికి సంకెళ్లు

శ్రీ అరిగే రామరావు

“నీ, ఇంకా కాఫీ కాలేదటే —” గౌరవతి వినుగ్గా కేకేశాడు.

సమాధానంగా వంటింట్లోంచి, ‘వచ్చే, వచ్చే’ అని వినిపించింది.

‘అరగంటనుండి వచ్చే వచ్చే అంటున్నావు. ఏం వస్తావో ఏమిటో’ అని గొణుక్కున్నాడు. పడక కుర్చీలో వినుగ్గా వెనక్కి జొరగిలపడి కూర్చున్నాడు. కాస్తేపు కళ్ళ మూసుకున్నాడు. అయిదు గంటల కల్లా యింటికి కారు పంపుతామని నిన్న చెప్పి వెళ్లారు. గంట ఆరు అవ్వస్తోన్నా ఎవరూ అంటు లేరేమిటా అనుకున్నాడు. కొంపదీసి ఇంకెవరైనా మాచుకున్నాడేమోననే అనుమానం మనస్సులో నన్నగా కదిలింది. కుర్చీలో అసౌకర్యంగా అటూ ఇటూ కదిలాడు అపలించాడు. కళ్ళజోడు తీసి కట్టు పంచె చెంగుతో కళ్ళద్దాలు తుడిచి మళ్ళీ పెట్టు కున్నాడు.

‘శ్రీరామచంద్రా!’ అంటూ కుర్చీలోంచి భారంగాలేచి వసారాలోకి వచ్చాడు. రోడ్డు రెండు ప్రక్కలా పారజూశాడు—కారేదయినా వస్తున్నదేమోనని. కార్మిక సోమవారం శివాలయానికి వెళ్ళి వస్తోన్న ఆడ నాళ్ళ మినహాయించి ఆ వీధిలో కారు, ఆటోరిక్వా, కనీసం రిక్వాలాటి వాహనం ఏమీ కనిపించలేదు.

అసహనంగా నిట్టూర్చి లోపలికి వచ్చాడు.

అయిన భార్య సీతమ్మ కాలుతున్న కాఫీ గ్లాసును సమీపచెంగుతో పట్టుకుని వచ్చింది. గౌరవతి కాఫీ గ్లాసందుకుని కుర్చీలో కూర్చున్నాడు

పెండి కొడుకులాగా ముస్తాబయిన భర్తను విగాదిగా చూస్తూ, ‘మీ వేషం, వాలకం చూస్తుంటే

మీరు నాటకం చూడటానికి పోతున్నారో, నాటకంలో వేషం వేయటానికి పోతున్నారో అర్థం కాకుండా వుంది’ అంది సీతమ్మ.

‘ఏం, వేస్తేవేస్తాను —’ అన్నాడు, విలాసంగా మీసంమీద చేయివేసి నవ్వుతూ.

‘ఇల్లావాకిలీ, పెళ్లాంటిడ్డలూ పట్టుకుండా ఏకధాటిగా ముప్పై ఫసంవత్సరాలు నాటకాలు ఆడారుగా—యింకా నాటకాలమీద మోజు తీరలేదా?’

గౌరవతి కాఫీ త్రాగటం పూర్తిచేసి కాఫీ గ్లాసు క్రిందపెట్టి కుర్చీలో వెనక్కివాలి పండు కున్నాడు. ఇంటికప్పుకేసి మాస్టూ తనలో తాను అనుకుంటున్నట్లుగా మెల్లగా ఇలా అన్నాడు :

‘పిచ్చిదాన! ముప్పై ఫసంవత్సరాలవేమిటే — జీవితాంతం ఈ నాటకరంగంలో గడిపినా మోజు తీరదు...ఈ కళాభిమానం చావదు. వున్నకొద్దీ దీని మీద మోజు పెరగటమేకాని, అరగటమంటూ వుండదే! ఇదే ఈ కళలోని మహత్తరశక్తి. నిజ మైన కళాకారుడు జీవితంలో ఇంకేమీ చేయలేడు. తనను తాను ఈ కళకు అంకితం జేసుకోవటం మినహాయించి—’

ఇలా అంటూ గౌరవతి కళ్ళ మూసుకున్నాడు. తన ముప్పై ఫసంవత్సరాల నాటక జీవితం అయిన కళ ముందు మెదిలింది.

గౌరవతి గడచినతరంలో ఆంధ్రనాటక రంగంలోని అగ్రగణ్య నటులలో ఒకడు. ఆంధ్ర నాటకరంగంలో కాకలుతీరిన మేటి నటీనటులతో కలసి నటకాడుగా ముప్పై ఫసంవత్సరాలపాటు కళానేవ చేశాడు. నికార్పయిన కళాకారు డాయన. నాటకరంగమే తనజీవితంగా తనజీవితమే నాటక

రంగంగా గడిపాడు. కళాశాలజీవితరంగంనుండి వేసిన కాలు నాటకకళారంగంలో మోపాడు తాతలుదండ్రులు పుష్కలంగా గడించిపెట్టిన ఆస్తిపాస్తులు చాలా పున్నందున ఉపాధికై వుద్యోగం చేయవలసిన అవసరం లేకపోయింది. మొదట్లో కొన్నాళ్లు బళ్లారి రాఘవ కళాసమితిలోజేరి చిన్నచిన్న వేషాలు వేశాడు. ఆ తర్వాత తినే స్వయంగా నాటకం కంపెనీ నొకదాన్ని పెట్టి ఆంధ్రదేశం నాలుగు చెరగులా తిరిగి నాటకాలు ఆడాడు. సాటి కళాకారులను పోషించాడు. పెద్దలు గడించిన ఐశ్వర్య సర్వస్వాన్ని నాటకకళ కోసమే ఖర్చుపెట్టాడు. ఏమాత్రం పాట పాడ గలిగిన వాడయినా సరే తనదగ్గరకొచ్చి గొంతెత్తి ఒక రాగంపాడి చేయివాపితేవాలు వరహాకి తక్కువ లేకుండా యిచ్చేవాడు.

ఇందాక ఆయన అర్ధాంగి సీతమ్మ అన్నట్లుగా ముప్పైసంవత్సరాలపాటు యిల్లా వాకిలీ, భార్య బిడ్డలూ పట్టకుండా ఈ నాటకాలమోజులోపడి తిరిగాడు.

బైస్కోపులకాలం బలిసిపోయి, ఆంధ్రులకు నాటక కళాభిమానం సన్నగిల్లి, ఆంధ్రనాటకకళారంగం ఓ బిడళపట్టి, వృద్ధాప్యం మీదపడిన తర్వాత గాని గౌరవతి నాటకరంగంనుండి నిష్క్రమించ లేదు. అప్పటికేగాని తన యిల్లమిటి, సంసారమేమిటి, మంచేమిటి చెడ్డేమిటని చూచుకోలేదు. చూచు కుంటే ఏముంది? రెండుతరాలవాళ్లు కూర్చుని తినదగ్గ ఆస్తిపాస్తులు ముప్పైసంవత్సరాలలో తన కళాభిమానానికి, పురుళ్లకు, పుణ్యాలకు, పెట్టు పోతలకు పిల్లలచదువుసంధ్యలకు, పెళ్లిళ్లకు పేరంటాలకు హరించుకుపోయి చివరికి ఒక యిల్లా, దాన్ని మించిన అప్పులూ మిగలాయి.

ఇల్లుఅమ్మి అప్పులు కొంతవరకు తీర్చాడు. ప్రస్తుత పరిస్థితి ఏమిటంటే—తీరగా మిగిలిన పాత అప్పులు, ఇటీవల చేసిన కొత్తఅప్పులు, పెళ్లికెదిగి యింట్లో కూర్చున్న రెండోకూతురు, స్కూలు ఫైనల్ చదువుతున్న రెండోకాడుకు, రోగిష్టి భార్య, తన కీళ్లరోగం, తనూ మిగలారు. పెద్ద

కొడుకు హైదరాబాద్‌లో పెన్షన్‌పుద్యోగం చేస్తూ తన సంసారానికిపోగా, మిగిలినదానిలో నేలనేలా కొద్దో గొప్పో వంపుతున్నాడు. కుటుంబపోషణ నిమిత్తం తను చిన్నపిల్లలకు ప్రవేయి చెప్పతున్నాడు.

ఒకనాడు అష్టవిశ్వరూపకు అధిపతిఅయి, ఆంధ్రనాటకరంగంలో ఉజ్వలంగా వెలిగిపోయిన గౌరవతి ఈనాడు వృద్ధాప్యంలో కటికదర్శిదం అనుభవిస్తున్నాడు.

సీతమ్మ చేటలో బియ్యం పోసుకునినచ్చి భర్త ప్రక్కగా నేలమీద కూర్చుంది.

‘ఏమండీ, యింకా వాళ్లు రాలేదేమిటండీ?’ అంది.

గౌరవతి కళ్లుమూసుకుని ఆలోచిస్తున్న వాడలా ఆ మాటకు పులిక్కిపడి కళ్లు తెరిచాడు. ‘వేనూ అదే మాస్తూవున్నాను. ఈపాటికి రావ ల్పందేనే!’ అన్నాడు.

‘రేపటికి బియ్యం లేవండి. ఈ పూటకు పాపం, ఆ కమలమ్మే యిచ్చింది. ఆమె అయినా ఎన్ని డబ్బాలని బద్దళ్లు యిస్తుంది. ఈ పూట తీసుకున్న రెండు డబ్బాలతో కలిపి మొత్తం పడవారు డబ్బా లివ్వాలి’

‘ఇద్దాం

‘ఇద్దాం—ఎక్కడుంచి తీసికొచ్చి యిద్దాం? ఆ పాలు పోసేది దాని యిష్టమొచ్చినట్లు నోరు పారేసుకుంటుంది. పిచ్చిముండ కాబట్టి అది యింత కాల మూరుకున్నది. మూడునెలలబట్టి ఒక్కపైసా అయినా యివ్వకపోతే ఎవరూరుకుంటారండి! ఆ షావుకారు చెంగయ్య సంగతి సరేసరి—పెళ్లి కావలసిన పిల్ల రొమ్ములకుంపటయి కూర్చుండే—ఏమో, తండ్రీ, ఈ సంసారం నేను చెయ్యలేను ఊరినిండా తలమునగ అప్పులైపోయే! యింట్లో మాడబోతే ఏ పూట కాపూట ప్రతిదానికీ వెతుక్కోవలసి వచ్చే! ఎండాకాలని చావాలి—’ సీతమ్మ పమిటచెంగుతో కళ్లు వత్తుకుంది.

కొన్ని క్షణాలు అతిబరువుగా గడిచాయి. గౌరవతి దీర్ఘంగా నిట్టూర్చాడు.

‘ఇదిగో, నీళ్లు వస్తామన్నారా! ఈ రెండు రోజు లాగితే చేతికి డబ్బు అందుతుంది. ఇయ్యవలసిన వాళ్ళ కేదో కాస్త కాస్త సర్దుబాటు చేయవచ్చు—’

ఇంతలో ఒక కారువచ్చి వీధిలో ఆగింది. ఒక యువకుడువచ్చి, ‘మాష్టేరూ!’ అని పిలిచాడు.

గౌరీవతి కండువా మీదేసుకుని చేతికర్ర తీసికుని భార్యతో, ‘వస్తానే!’ అని చెప్పి వచ్చిన యువకుడితో వెళ్లి కారెక్కాడు.

* * *

గౌరీవతికి నాటకాలమూలంగా వున్న ఆస్తి సొన్నలన్నీ హరించుకుపోయినా, పేరుప్రఖ్యాతులు మాత్రం మిగిలాయి. ఆ పేరుప్రఖ్యాతులమూలంగానే నీవేవో నాటకపరిషత్తులు, కళాసమితులు, కళాశాల లోని నాటకసంఘాలు ఆయన్ని అప్పడప్పడు ఆహ్వానించి ఆయన వుపన్యాసాలను ఏర్పాటుచేస్తూ వుంటాయి. ఆయాసందర్భాలలో దారిద్ర్యపు ఖర్చులు యిస్తూ వుంటారు; పై పంచలు కప్పుతూ వుంటారు. ఇటీవలకాలంలో కొన్ని నాటక పరిషత్తులు, డ్రామటిక్ అసోసియేషన్స్ నాటికానాటకాల పోటీలు నిర్వహించటం, ఈపోటీలకు నాటకానుభవం కల కళాకారులను న్యాయనిర్ణేతలుగా నియమించి ఉత్తమమైనవాటిని ఎన్నిక చేయించి బహుమతు లివ్వటం జరుగుతూవస్తుంది. ఆ సందర్భాలలో గౌరీవతిని న్యాయనిర్ణేతల్లో ఒకరుగా పెట్టుకోవటం కద్దు. ఇలా న్యాయనిర్ణేతలుగా వ్యవహరించినవారికి పారితోషికంగా కొద్దో గొప్పో ముట్టుజెపుతూ వుంటారు. ఈ విధమైన సంపాదన గౌరీవతివున్న దుర్భరస్థితిలో కాస్త వేణ్ణీళ్లకు చన్నిళ్లగా తోడుగా వుంటున్నది.

ఇప్పుడు గౌరీవతిని కారులోవచ్చి తీసికువెళ్లింది యిందుకే! పొదికంగావున్న ఒక నాటకపరిషత్తు నాటకాల పోటీలు నిర్వహిస్తున్నది. గౌరీవతిని కూడా న్యాయనిర్ణేతల్లో ఒకరుగా నియమించింది. ఆంధ్ర దేశంలోని అన్ని జిల్లాలనుండి ఈ పోటీలలో పాల్గొనడానికి చాలా నాటక సంఘాలు వచ్చాయి. ఈ పోటీలు మూడురోజులపాటు జరుగుతాయి. మూడో రోజు విజేతలకు బహుమతి ప్రధానం జరుగుతుంది.

అప్పుడు న్యాయనిర్ణేతలకు పారితోషికాలిస్తారు. ఇవ్వ బోయే పారితోషికధనంతో కొన్ని అప్పులైనా తీర్చుకోవచ్చును గదా అని ఆ దంపతులు ఆశపడు తున్నారు—

మర్నాడు ఉదయం ఇంకా పూర్తిగా తెల్లవార కుండానే బియ్యం కొట్టు శ్రీరాములు వచ్చాడు. తన కూతురు పెళ్లి చేస్తున్నానని, తన బాకీ చుస్తాగా తీరిస్తేగాని కుదరదని కూర్చున్నాడు.

గౌరీవతి రెండోకొడుకు, ‘ఏమిటయ్యా, పొద్దున్నే గొడవ. డబ్బిస్తారే! మా డబ్బితోనే పెళ్లి చేస్తావా ఏమిటి’ అన్నాడు.

‘అవునండి పంతులుగారు, డబ్బిడగవచ్చేసరికి గొడవగానే వుంటుంది. వస్తులుంటున్నామని కాళ్ళా వేళ్ళానడి బియ్యంతీసికెళ్లి పొట్టపగలు కొట్టు కోవటం తెరిసినవాళ్ళ మా డబ్బివ్వాలని తెలియదా?’ అని పెద్దగా అరవటం మొదలుపెట్టాడు.

ఈ మాటలు స్పృహంచేసి ఈ లోపలికొస్తూ గౌరీవతి చెవివదలడయి. పట్టరాని కోపం వచ్చింది. ఆ శ్రీరాములు వాణిక పీకీ పారేద్దామన్నంత ఆవేశం వచ్చిందాయనకు. కాని ఎలాగో తమాయించుకున్నాడు.

‘చూడు శ్రీరాములు! నీకు డబ్బు బాకీ వున్నాం కదా అని అనవసరంగా నోరు పారేసుకోవద్దు. కాస్త మంచీమర్నాడ చూచి మాట్లాడు. ఎల్లండి వచ్చి నీ బాకీ అణిపైసల్తోసహా తీసుకెళ్లు. ఇహ పో—’ అన్నాడు.

గౌరీవతికి ఆనాడు పూజలో కూర్చుంటే పూజమీద మనసు లగ్నం కాలేదు; కాఫీ త్రాగబోతే కాఫీ సహించలేదు. మాటిమాటికి ఆ శ్రీరాములు అన్న మాటలు గుర్తుకువచ్చి ఆనమానంతో కృంగి పోయాడు. ఒకప్పుడంతో ఇదిగా బ్రతికిన తనూ, తన కుటుంబం ఈనా డిలా ఆడ్డమైన వెధవలతో మాటలు పడవలసినవచ్చిందికదా అని కుమిలిపోయాడు. ఏమైనాసరే రేపు ఈ పరిషత్తు వాళ్ళిచ్చే డబ్బంతా వీడి మొగస కొట్టాలని నిర్ణయించుకున్నాడు.

* * *

మూడు రోజులుగా జరిగిన నాటకాల పోటీలు

మూడోవారీ పొయంతం ఏడుగంటలకు పూర్తి అయ్యాయి. ఇక న్యాయనిర్ణేతలు ఈ మూడోవారీగా జరిగిన ప్రదర్శనలను, నటీనటులకు నటనా విశేషాలను సమీక్షించి తమ నిర్ణయాన్ని తెలిపవలసి వున్నది. వాళ్ల నిర్ణయం ప్రకారం బహుమతు లిస్తారు.

న్యాయనిర్ణేతలు తమలో తాము చర్చించుకుని ఏకాభిప్రాయానికిరావటానికి వాళ్లకు ప్రత్యేకించ బడిన గదిలో కూర్చున్నారు. కొంతసేపు చర్చలు సాగినవివాదాల వాళ్లు ఒక నిర్ణయానికొచ్చారు.

ఫలితాల జాబితా రాస్తుండగా ఆ వరిషత్తు అధ్యక్షుడు శ్రీనివాసరావు హడావిడిగా రొప్పతూ రొస్తూ ఆ గదిలోకి వచ్చాడు.

‘ఏం సార్! ఉత్తమ నటునిగా ఎవర్ని ఎన్నిక చేశారు?’ అని కంగారుగా అడిగాడు.

‘సవనమాణం’ నాలుకంలో కార్మిక నాయకుడు రమేష్ పాత్రధారి రామ్మూర్తిని నిర్ణయించాం.’

‘చంపారు సార్—కొంపలంటుకున్నాయే!’

‘ఏమిటండీ—అలా పూరికే కంగారు పడు తారు. అసలు సంగతేమిటి? తాపీగా చెప్పండి—’ అని అన్నాడు గౌరవతి.

‘ఇంకెక్కడి తాపీ అండీ, నా బొంద తాపీ—’ అని జేబులోంచి ఒక చీటీతీసి చూచుకున్నాడు.

‘మరి, ‘మార్పు’లో ఆనందంగా వేశాడే, సీతావతి—అతడికేమయినా బహుమతి అంటూ నిర్ణయించారా?’

ఒకరు జాబితాను చూచి, ‘ఏం లేదండీ— అతనికేమీ లేవు.’ అన్నారు.

‘నిలువునా చంపేశారు సార్! అతడు ఉత్తమ నటుడండీ బాబు! ఐమిన్, మనం అతణ్ణి ఉత్తమ నటుడుగా నిర్ణయించి—ఏం చేయాలి? మా దగ్గర వుండే షీలు—ఆ షీల్డు అతనికివ్వాలి; ఫోటోలు తీయాలి; పేపర్లలో వేయించాలి!’

‘అంటే—’

‘అంటే—అతడు, ఎవరూ—ఈ సీతావతి మిసి ప్టర్ గారి మేనల్లుడు. ఇప్పుడే ఒక్కయిదు నిమిషాల క్రితం శ్రీ మినిష్టరుగారు ఫోనుజేసి, బిల్లు గుద్ది గట్టిగా చెప్పారు—ఫలానా సీతావతిరావును ఉత్తమ నటుడుగా నిర్ణయించాలని!’

‘అదేలా నండి—’

‘అదంతేనండి బాబు! అదంతే కాకపోతే కలా వరిషత్తుకు ప్రభుత్వం తరపునుండివచ్చే ఫండ్స్ రావు. ఫండ్స్ రాపోతే కలావరిషత్తు గోవిందా! మేమూ గోవిందా!’

శ్రీనివాసులు ధోరణి చూచేసరికి గౌరవతికి అరికాలిమంట నెత్తికి ఎక్కింది. కోపంగా, ‘ఇహనయితే మమ్మల్ని బడ్జీలుగా పెట్టుకోవటం దేనికి? మీ యిష్టమొచ్చినట్లే చేసుకోవచ్చునుగా—’ అని లేచి బయటికి పోదోయాడు.

‘సార్సార్! కోపగించుకోకండి. కాస్త నామాట వినండి! ఆయనకు మీరయినా చెప్పండి సార్!’ అన్నాడతను ప్రాధేయబడుతూ.

‘కొన్ని క్షణాలు ఎవరూ మాట్లాడలేదు.

శ్రీనివాసరావు చేతిగుడ్డతో మొగానికి పట్టిబి చెమట తుడుచుకున్నాడు కన్నులున్నరాడుతున్న ఈ ముసలాయనతో ఇహ లాభం లేదనుకున్నాడు కాబోలు మిగతా యిద్దర్ని, ‘మీరు కాస్త అలా బయటికి రండి సార్! మీతో కొద్దిగా మాట్లాడాలి!’ అని బయటికి తీసుకెళ్లాడు.

వాళ్లిద్దరూ గౌరవతికంటే వయస్సులోనూ, నాలుకానుభవంలోనూ చిన్నవారే! ఏదో వని గడుపుకు బోయే బాపతు!

గౌరవతికి పట్టలేనంత ఉక్రోశం ముంచు కొచ్చింది. కళకాడ రాజకీయ కలుషితమైపోవటం గౌరవతికి పూర్తిగా అన్యాయమనిపించింది..... నాయనా, రాజకీయనాయకా! నీకు ఎన్నికల్లో విల బడటం తెలుసు. వోట్లు తెలుసు. రంగులు మార్చి, తలలు మార్చి పదవుల నలంకరించటం తెలుసు. ఉద్యోగాలు వేయించటం తెలుసు. ఉద్యోగాలు

పీకించటం తెలుసు గుళ్లను గుళ్లల్లోని లింగాలను మింగటం తెలుసు. మేం కాదనం; నీ ప్రతిభావిశేషాలకు ఇదే మో జోహార్!...కాని నీకు కళను గురించేమి తెలుసు? ఇన్నిట్లో తలదూర్చు. ఈ ఒక్క కళను దాని మానానికి దాన్ని వదిలివేయకూడదు? ఈ కళా విషయాలల్లో కూడ 'నీ రాజకీయం' వుండాలా?

.....బయటికి వెళ్లిన జడ్జిలు యిద్దరూ వచ్చారు. గౌరీవతికి దగ్గరగా జరిగి కూర్చున్నారు. ఒకతను మెల్లగా అన్నాడు 'మాష్టారు! ఆలోచించి మాస్తే దీన్ని వీళ్లు కోరిన ప్రకారం పోనివ్వటమే ఉభయ తారకమనిపిస్తుంది మనం వీళ్ల పరిస్థితి గూడ ఆలోచించాలి కదా! ఆ మినిష్టరు ఫోను దగ్గరే కూర్చున్నాడట, ఏ సంగతి చెప్పమని—'

గౌరీవతి, 'మరి మన సంగతి? వీళ్ల వత్తిడికి తలవొగ్గి మనల్ని మనం మోసం చేసుకోవాలా? మన నిర్ణయాలను మార్చుకోవాలా?' అన్నాడు ఆవేశంగా.

'మన సంగతి ఆలోచించాం మాష్టారు! మనల్ని ఇలా న్యాయనిర్ణేతలుగా నియమించేముందు మనకింత డబ్బు ముట్టుచెప్పుతామని ఏమో చెప్ప లేదు. అవునా? వీళ్లు మనకు తలకొక నూట వదహార్లు యివ్వడమని నిర్ణయించుకున్నారు. ఇప్పుడు మనమిది కాదన్నామనుకోండి, అయిదుం బావలా ఖద్దరుశాలువాతెచ్చికప్పితే మనం చేసే దేమో లేదు—నరు మూసుకుని కూర్చోవలసిందే!'

'రెండోసారి మనల్ని పిలవరు. వీళ్లిద్దర్లో ఎవరు ఉత్తమ నలుడయినా మనకేం తరిగేది లేదు. ఏదో మనల్ని వీళ్లు పిలిచారు: వీళ్లకు ఆసంతృప్తి కలిగించకుండాచేసి మన డబ్బు మనం పట్టుకు పోతే మంచిది. ఏనంటారు మాష్టారు? బాగా ఆలోచించండి —పెద్దలు, అన్నీ తెలిసిన వాళ్లు!'

గౌరీవతి దీర్ఘంగా నిశ్చూర్చి చేత్తో తల పట్టుకుని కళ్లు మూసుకున్నాడు. రూపాయి కాగి తాలు రెవరెవ లాడాయి.. నూటవదహార్లు!...ఈ డబ్బును గురించి మూడ్రోజులుగా తనూ తనభార్య

ఎన్ని ఆలోచనలు చేశారు! ఈ డబ్బుమీద ఎన్ని ఆశలు పెట్టుకున్నారు! ఈ డబ్బుతో ఆ బియ్యం కొట్టు వెధన—ఆ ఫూల్ ఆ శీరాములుగొడి బాకీ తీర్చాలనుకున్నాడు. రేపు వచ్చి బాకీ తీసుకువెళ్లమని మరలాగా చెప్పాడు. రేపు వచ్చినప్పుడు డబ్బు యివ్వక పోతే వాడింకా రెచ్చిపోతాడు; ఇవ్వుంటే వచ్చినట్లు, నోటికివచ్చినట్లు కూస్తాడు. వాడైతే సమాధాన పెట్టాలి! వాడి కిన్ననలసిన డబ్బు సమకూర్చాలి?... స్రొద్దుటే బియ్యం లేవని చెప్పింది సీతమ్మ...మళ్ళీ కొడుకు దగ్గర్నుంచి మనియార్డరు వచ్చేవరకు రోజూ తిండి సంగతి ఎలా? ఎలా గడపాలి?...చేతులు విసు రుతూ కేకలేస్తోన్న శ్రీరాములు...రెవరెవలాడే రూపాయి కాగిలాలు...నకనకలాడుతున్న కడుపులతో ఆలా ఒకమూల కూర్చున్న భార్యబిడ్డలు...రమేష్ పాత్రధారి రామ్మూర్తి.....అనంద్ పాత్రధారి సీతావతి...ఇన్నీ గౌరీవతి కళ్లముందు గిరిగిరి తిరుగు తున్నాయి. అంతా గజిబిజిగా, గందరగోళంగా వుంది; ఆయనలో విపరీతమైన సంక్షోభం చెలరేగింది...

గౌరీవతి ఏమీ మాట్లాడకపోవటం చూచి చివరకు ఇలా అన్నారు: 'ఏమో మాష్టారు! మాకయితే ప్రాణంమీదకొచ్చిన అవ్వలున్నాయి. ఈ డబ్బు తీసికెళ్లి ప్రస్తుతానికి సర్దుకోవాలి మనమేం, వెనుకా ముందూవున్న వాళ్లనూ, ఏదో పరిస్థితులను బట్టి సర్దుకుపోవాలికాని. మేమయితే ఆ మినిష్టరు మేనల్లుడు సీతావతిని ఉత్తమనటాడుగా నిర్ణయించ టానికే నిశ్చయించుకున్నాము. ఆ తర్వాత మీ యివ్వుం—'

అయితే వీళ్లిద్దరూ ఏకమయిపోయి సంత కాలు పెట్టుతారన్నమాట! తనొక్కడూ వంటగివాడయి పోతాడు. మెజారిటీ వీళ్లదే! ఉన్నముగ్గుర్లోయిద్దరూ ఒకటయితే వాళ్ల నిర్ణయమే నిలుస్తుంది. ఇక, తను యిది వెల్లడని స్పష్టమీద అడ్డం తిరగాలి. అంతా రసాభాసవుతుంది. వచ్చే డబ్బురాదు. అవ్వలు తీరవు; ఆకలి తీరదు...ఇందాక కనిపించిన దృశ్యాలు నుల్లి మల్లీ కనిపించాయి.

గౌరీవతికి వళ్లంతా విపరీతమైన చెమట పట్టింది.

'ఇదిగో మాస్టారు! మేమయితే సంతకాలు పెట్టేశాం. ఆ తర్వాత మీ యిష్టం!'

గౌరవతి తల తిరిగి పోతున్నట్లునిపించింది. వీళ్లన్నట్లు ఎవరు ఉత్తమ నటుడయితేమాత్రం తనకు వారిగేదేముంది? తనకయితే డబ్బు కావాలి...డబ్బు డబ్బు...గౌరవతి ఇంకేమీ ఆలోచించలేకపోయాడు.

యూత్రికంగా వాళ్ల సంతకాలక్రింద తనూ సంతకం పెట్టాడు. పై వందతో మొగానికి వట్టిన చెమట తుడుచుకుంటూ చల్లగాలికి బయటికి కొచ్చాడు.

* * *

కలెక్టరుగారిసతీమణిచేత విజేతలకు బహుమతులిప్పించబోతున్నారు. ఆ నాటి ముఖ్య అతిథులతో పాటు న్యాయనిర్ణేతలనుకూడ స్పెషియల్ కావోనించారు. అందరూ ఉచిత ఆసనాలలో అసీనులైనారు.

గౌరవతికి ముళ్లమీద కూర్చున్నట్లుగా వుంది. ఇంతకుముందు కొగితాలమీద సంతకం పెట్టి బయటికి వచ్చిన తర్వాత కార్యనిర్వాహకవర్గంవారు అతిథులకు, న్యాయనిర్ణేతలకు ఉపాహారపువిందు చేశారు. ఆ విందులో గౌరవతి చెదరిన భావాలను కూడదీసుకుని నిలద్రొక్కుకున్నాడు; తన్ను తాను సమాధానపెట్టుకున్నాడు. కాని, తీరా నాటకంపోటీలు జరిగిన రంగస్థలంలో కూర్చున్న తర్వాత కూడదీసుకున్న భావాలు మళ్లీ చెదిరిపోయి తను నిలువునా కూలి పోతున్నట్లునిపించింది; మళ్లీ ఆయనలో సంఘర్షణ చెలరేగింది; మధనం మొదలయింది.

కళామళిల్లి కాపురంచేసే పుణ్యస్థలి అయిన రంగస్థలం; తను నమ్ముకున్న రంగస్థలం; తనను నమ్మిన రంగస్థలం; తన జీవితాన్ని అంకితం చేసుకున్న రంగస్థలం; తన జీవిత సర్వస్వాన్ని ధారపోసుకున్న రంగస్థలం; తనను అగ్రశ్రేణి నటుడుగా తయారుచేసిన రంగస్థలం. తల్లివడితాటి రంగస్థలం...ధన సలోభుడయి ఈ రంగస్థలానికి తీరని ద్రోహం చేస్తున్నాడు. తనను తాను మోసంచేసుకుని

ఈ రంగస్థలాన్ని మోసం చేస్తున్నాడు. ఒక నాడు తలఎత్తుకుని తీవ్రంగా నిలబడిన రంగస్థలంలో ఈ నాడు దోషిగా తలదించుకుని నిలబడివలసి వచ్చింది...అందుకే గౌరవతిలో మధనం; సంఘర్షణ.

కార్యదర్శి నివేదిక చదివాడు. ఇంకెవరో ఏదో మాట్లాడుతున్నారు. గౌరవతికి వాళ్లు చెప్పే మాటలు వినిపించటం లేదు. అతని మనస్సు వాటిమీద లేదు. అతని మాపులు వాళ్లమీద లేవు. ఆ హోలంతా కలయ వెదుకుతున్నాయి. మూడో వరుసలో చివర కుర్చీలో కూర్చున్న రామ్మూర్తిమీద అతని మాపులు నిలిచాయి. అతను ఆదుర్దాగా, అసహనంగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. పరిక్షాసలితాలు ప్రకటించిన పేసరు కట్టలను మోసుకొచ్చే మెయిల్ బండి కోసం ఎదురుమాస్తూ రైల్వే ప్లాట్ ఫారం మీద నిలబడ్డ విద్యార్థిలాగా వున్నాడు. తనకు మోసం జరిగిందని తెలియదు. స్వేచ్ఛ సలంక రించిన పెద్దలు, తెరవెనుకవున్న మినిస్టర్లు, ఆయన మేనల్లుడూ కలిసి తనకు ద్రోహం చేశారని పాపం అతనికి తెలియదు. న్యాయం చేకూర్చటానికి నియమింపబడ్డ న్యాయనిర్ణేతలే అన్యాయానికి పాల్పడ్డారని అతనికి తెలియదు. అమాయకంగా కూర్చున్నాడు. ఆందోళనగా వున్నాడు.

అతణ్ణి మాస్తూవుంటే గౌరవతికి ముచ్చెమట్లు పట్టుతున్నాయి. గుండెల్లో సన్నటిపోటు మొదలయింది. వళ్లంతా వణకటం మొదలుపెట్టింది. తలంతా తిరిగిపోతోంది...దూరంగా కూర్చుని చిన్నవాడుగా కనిపిస్తున్న రామ్మూర్తి (సీనిమాలోని ట్రీక్ పోటోగ్రఫీలోలాగా) క్షణక్షణానికి ఎత్తుగా ఎదిగిపోతున్నాడు. అలా ఎంతో ఎత్తుగా ఎదిగిన రామ్మూర్తిమందు కూర్చున్న జనం భుజాల మీదుగా, తలకాయలమీదగా 'టైమ్' మని స్పెషిలిటీకి వచ్చాడు. తన కెదురుగా నడ్డిన చేతులు పెట్టుకుని నిలబడ్డాడు. అతడువేసిన 'నవనమాజం' నాటకంలోని కార్మిక నాయకుడు రమేష్లాగా వున్నాడతను. ఆ నాటకంలోని క్లయిమాక్స్ సీనులోలాగా మాట్లాడుతున్నాడు; ఆరుస్తున్నాడు...మీరూ మనుషులా? పెద్దమనుషులా? కాదు. శవాలు! కుళ్లు కంపు కోట్టుతున్న శవాలు!! మీరేనాడో చచ్చిపోయారు.

మీ ఆత్మలు అంతకుముందే చచ్చిపోయాయి. కుళ్ళి పోయాయి; పురుగులు పడ్డాయి...చచ్చిన కుళ్ళు శవాలు, మీరా మాకు న్యాయం చేసేది? అన్యాయపు కూడుతినే మీ కనలు న్యాయమంటే ఏమిటో తెలుసో? ఎంతకాలం చేస్తారీ మోసం? ఎన్ని వెన్నుల్లో ఇలా చాటుపోటులు పాడుస్తారు? ఆత్మని చంపుకుని మిమ్మల్ని మీరు మోసం చేసుకుంటూ మమ్మల్ని మోసం చేసేకంటే మీరు చావటం మంచిది. చావండి-చావండి - చావండి-అని చూపుడు వేలేత్తి తన మొగింపిద పెట్టి, 'చావండి! చావండి!' అంటు వ్వాడు.

...గౌరీవతి గజగజ పడికిపోతున్నాడు. అతని నాలుక పిడుచ కట్టుకుపోతుంది. మంచినీళ్ళు అడి గాడు ఎవరో తెచ్చియిచ్చారు. చల్లని నీళ్ళు గొంతు లోకి దిగిన తర్వాత వణుకు కొద్దిగా తగ్గింది.

శ్రీనివాసులు పోటీ ఫలితాలను తెల్లకవరును స్టేజీమీద అందరి సమక్షంలో చించాడు. ఫలితాల వివరాలు అంతకుముందు తనకేమీ తెలియనట్లు అప్పడే చూస్తున్నట్లుగా సంభ్రమాశ్చర్యాలు ప్రద ర్శిస్తూ కాగితాన్ని పైనుండి కిందవరకు చూశాడు. తర్వాత మైక్ముందు నిలబడి ఒక్కొక్కపేరు చదువుతున్నాడు. ఆ పేర్లుగల వ్యక్తులు ఒక్కొక్కరు స్టేజీమీదకువచ్చి కరతాశధ్వసులు హఠాంతా మారు మ్రోగుతుండగా కరెక్టరుగారి సతీమణి దగ్గర కప్పలు తీసేకుని నమస్కరించి కిందకుదిగివెళ్ళి పోతున్నారు.

ఉత్తమ నటుడు, 'మార్పు' నాటకంలో ఆనందం ప్రాతదారి సీతావతి అని మైక్లో ప్రక టించాడు శ్రీనివాసులు. ■ ప్రకటనకు ప్రేక్షకుల్లో చాలమంది ఆశ్చర్యపోయారు - సీతావతి ఉత్తమ నటుడేమిటని? ప్రేక్షకుల్లో కలకలం చెలరేగింది. సీతావతి తీసిగా, షాన్ గా స్టేజీమీద కొచ్చాడు. అతని హంగుదార్లు కేకలు, చప్పుట్లు, ఈలంతో ఒక వయిపు సందడి చేస్తుండగా, అతడు ముందుగా నియమించుకున్న ముగ్గురు ఫోటోగ్రాఫర్లు ముక్కోణాలలో అతన్ని ఫోటోలు తీయగా, శ్రీనివాసులు నలకరింపుగానవ్వగా సీతావతి కరెక్టరుగారి సతీమణి

దగ్గర్నుండి ద్రాక్షపళ్ళ కుండంతటి పెజాకల కప్పను అందుకున్నాడు.

గౌరీవతి తల దిండుకున్నాడు.

ఇంతలో ఆ సంస్థ కోశాధికారి న్యాయనిర్ణేత లకు తెల్లకవర్లు అందించాడు. గౌరీవతి మెల్లగా తన కిచ్చిన కవరు లోపలికి చూశాడు. ఒక పచ్చ కాగితం, కొన్ని చిల్లరకాగితాలు-నూటపదహార్లన్న మాట! తన్ను తాను మోసపుచ్చుకున్నందుకని, జవాన్ని మోసం చేసినందుకని, కళామతల్లికి ద్రోహం చేసినందుకని వీళ్ళు యిచ్చిన ప్రతిఫలం.....అనుకో కుండా గౌరీవతి చూపులు రామ్మూర్తి వయిపు మళ్ళాయి. పాపం, రామ్మూర్తి దిక్కుమొగం వేసు కుని కూర్చున్నాడు. టెంపీ వెనక్కి జాలిగిలపడి కూర్చున్నాడు. అతని పెదిమలమీద చిరునవ్వు మాయ మయింది. అతని మొగంలో నీరసం, నిరాశ, నిస్పృహలు తాండవ మాడుతున్నాయి.

రామ్మూర్తిని చూడగానే గౌరీవతికి మళ్ళీ గుండెల్లో సన్నటిపోటు మొదలయింది. మళ్ళీ పళ్ళు వణుకుడు ప్రారంభమయింది. పంటికి దిగిపోతగా చెమట్లు పట్టుతున్నాయి - ఇండాకలాగా రామ్మూర్తి కార్మిక నాయకుడు రమేష్ అయిపోయి తనను 'చాపు-చాపు' అంటున్నాడు. తను కన్నతల్లి అనుకున్న రంగస్థలం మళ్ళీ బద్దలయిపోతోంది. ఎవరో (స్త్రీ వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్న ఏడుపు తన చెవుల్లో గుండెల్లో వినిపిస్తోంది. ఆ ఏడుపు తనను పెంచిన తల్లి కళామతల్లి ఏడుపు. ■ ఏడుపు ధర్మదేవత ఏడుపు. తన చేతిలోని తెల్లకవర్లో ఏ పామో జూర బడినట్లు జరజరమంటున్నది. ఇణిణిణలాడే నిస్సలను దోసిట్లో పట్టుకున్నట్లు నిపించింది. కుళ్ళు బుర డలో చేయి ముంచినట్లు నిపించింది.

గౌరీవతి గట్టిగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు. అమ్మా, నీ నలా ఏడవకమ్మా! నేను పాసినమ్మా! ఇంత వీచుద్దీ పెంచినందుకని, నీ కొడుకే నీ గుండెల మీద తన్నినందుకు రోదిస్తున్నావా తల్లీ, కళామ తల్లి! నిన్నిక ఏడవనీయనమ్మా-ఏడవనీయను.

గౌరీపతి లేచి నిలబడ్డాడు. కొన్ని నిమిషాలు పాటు మాట్లాడటానికి సభాధ్యక్షుని దగ్గర అనుమతి తీసుకున్నాడు. మైక్ ముందుకొచ్చి నిలబడ్డాడు.

ఈయన ఏమి చెప్పబోతున్నాడా అని స్పృహ నలంకరించిన పెద్దలు అసక్తిగా చూశారు; శ్రీనివాసులు, మిగిలిన యిద్దరు న్యాయనిర్ణేతలూ ఆదుర్దాగా, భయం భయంగా చూశారు.

'ఒక్క అయిదు నిమిషాలు నేను మాట్లాడటానికి అనుమతించిన ఈ సభాధ్యక్షునకు నమస్కారం. సభికులకు నమస్కారం. జయాపజయాలదైవాధీనంబులని నానుడి. కాని ఈ సందర్భంలో మా ఆధీనంబులు. మా అంటే న్యాయనిర్ణేతలమయిన మా ముగ్గురియొక్క అని అర్థం. ఒక విధంగా చూస్తే మేమూ దైవసమానులమే! మమ్మల్ని నడిపేవాళ్లు, శాసించేవాళ్లు ఎవరయినావుంటే వాళ్లు యింకా ఎక్కువ దైవసమానులన్నమాటే! అది సరే ప్రస్తుత విషయమేమిటంటే, 'సవనమాజం' నాటకంలో కార్మిక నాయకుడు రమేష్ పాత్రధారి రామ్మూర్తిని స్టేజీమీదకు రావలసిందిగా కోరుతున్నాను.

రామ్మూర్తి స్టేజీమీద కొచ్చాడు.

'ఈ యువకునిలో నాకు ఉత్తమనటునికి

కావలసిన లక్షణాలు చాలా కనిపించాయి. ఈ నాటక రంగంలో ఈ చిరంజీవి బాగా అభివృద్ధిలోకి రాగలడని వాద్యనమ్మకం. ఏ బహుమతిరాని ఇతనికి నా ప్రత్యేక బహుమతిగా ఈ నూటపదహారు యిస్తున్నాను. ఇతడ్ని మనఃపూర్వకంగా ఆశీర్వదిస్తూన్నాను. సర్వేశ్వరుడు ఇతనికి మేలు చేయాలని ప్రార్థిస్తున్నాను. శలవు!'

రామ్మూర్తి నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. అతని కళ్ళల్లోకి నీళ్లు తిరిగాయి.

ఎడతెగని కరతాళధ్వనులు ఆ హాలులో మారుమ్రోగుతుండగా గౌరీపతి తేలికవడ్డ పూదయంతో తన కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఇంతకుముందువలె దోషిగా తలవంచుకుని కూర్చోలేదు. తల ఎత్తుకుని గర్వంగా ఊచితంగా కూర్చున్నాడు. తన చేతులవంక చూచుకున్నాడు. అవి ముందువలె పాపపంకిలాలు కావు; అవి అవి నిర్మలంగా, స్వచ్ఛంగా వున్నాయి! 'నాయనా, గౌరీపతి!' అని ఎవరో స్త్రీ తనని ప్రేమగా పిలుస్తున్నట్లుగా అతని చెవులకు వినిపించింది; అతని గుండెల్లో అనిపించింది.

'అమె మా తల్లి, కళామతల్లి! మా తల్లి నన్ను పిలుస్తోంది' అని అనుకున్నాడు గౌరీపతి!

గ్రంథ విమర్శలు

వే మ న

(ప్రకాశకులు: ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాదెమీ, కలా భవనము, హైదరాబాదు-4 (కా.సు.1/8 పేజీలు 290; అర్థకాలికట్టెండు. వెల రు. 4/లు.)

గత శతాబ్దములో సి. పి. బ్రౌను ఆంధ్రప్రదేశ్ ములో బహుకాలము కుంఫిణీ ఉద్యోగిగా ఉండి ఆంధ్రభాషకు చేసిన సేవ అసాధారణమైనది. ఆయన కృషిని ప్రదర్శిస్తూ, అకాదెమీవారు శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు రచించిన సి. పి. బ్రౌను జీవిత చరిత్రను, ఆయన ప్రచురించిన తెలుగు ఇంగ్లీషు నిఘంటువు పునర్ముద్రణమును లోగడ ప్రకటించినారు. ఇది మూడవ గ్రంథము.

బ్రౌను సేకరించిన పుస్తకములు 1220 వేమన పద్యాలు, ఆయన అంగ్లాను వాదముతో, మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితభాండగారములో ఉన్న నెం. డి. 1774 వ్రాతపతినిబట్టి మార్పులేకుండా ఇది అచ్చువేసినామనీ, కొద్ది పద్యాలు మాత్రము అసభ్యముగా ఉన్నందున అల్ప, కర్తవ్యత్యము సందేహాస్పదమైనందునా వదిలి వేసినామని అకాదెమీ కార్యదర్శి ప్రకాశకులు వివరణములో తెలిపినారు. సి.పి. బ్రౌను 23-11-1842న వ్రాసిన చిన్నపీఠిక కూడా ఇందులో చేర్చినారు.

ఈ సంపుటములో 1215 పద్యాలే ఉన్నవి. బ్రౌను వ్రాసిన పీఠికలో తాను 9 మూలగ్రంథాల నుంచి 2,100 పద్యాలు సేకరించినట్లు తెలిపినారు.

శ్రీ కొత్తపల్లివారు వ్రాసిన జీవిత చరిత్ర వల్ల మరికొన్ని విషయాలు తెలియపర్చున్నవి. 'బ్రౌను సేకరించిన వేమన పద్యాలు 2,000. వాటిని మతము, నీతి, అధిక్షేపము, మర్యాద, కలగూరగంప అవి 5 భాగాలుగా విభజించి, వాటిలో మొదటి మూడుభాగాలు మాత్రము తన అంగ్లాను వాదముతో, 1829 లో అచ్చువేసి ప్రకటించినాడు. అందులో 693 పద్యాలున్నవి. తెలుగులోనుండి

ఇంగ్లీషులోనికి అనువదించబడిన పుస్తకములలో ఇదియే విస్తృతమైన ప్రథమ గ్రంథము.'

[తాత్పర్య మాత్రము]

ప్రస్తుత గ్రంథములో, 1. కవిసౌత్తము (ప. 1-3) 2. జానమార్గ పద్యములు (ప. 4-270) 3. చిల్లరభాగం (ప. 271-485) 4. ఉపభాగం (ప. 486-1215) అనే విభాగాలున్నవి.

ఇందులో పద్యాలు పరిశీలించగా ఇంకా చాలా పద్యాలు వేమనవికానివి మిగిలిపోయినట్లు తోస్తుంది. వేమన పద్యాలు ఎక్కువ భాగము అటవెలదులు, కంద పద్యాలు. ఇందులో కొన్ని సీసపద్యాలు (ప. 455, 456, 457, 999 వగైరా), కొన్ని చంపకాలు (ప. 9 & ఇత్యాది), కొన్ని ఉత్పలాలు (ప. 452 వగైరా) ఉన్నవి. ఏ ఛందస్సో చెప్పలేని పద్యాలుకూడా చేరినవి. ప. 452 లో మొదటి అరుపాదాలూ అటవెలది ప్రథమపాదలక్షణముతో నడిచి, తర్వాత 'విశ్వదాభిరామ...' ఉన్నది. ఛందస్సునుబట్టి ఎన్నో పద్యపాదాలు సరివేసినానని బ్రౌను వ్రాసినాడు. కాని ఇందులో ఛందోభంగమైన పద్యాలు కొన్ని ఉన్నవి. ఉదా: (1) ప. 375 ఆ. వె చివరిపాదము 'సురతకేళి దగ్గరి సుఖము గనుడువేమ' - అసభ్యమని విడిచే, ఇది విడువవలసినదే. (2) ప. 400 ఆ వె. 2 వ పాదము 'చదివి చదివి చదివి కొంత చదివి చదివి.' (3) ప. 120 ఆ వె. 2 వ పాదము 'బయటబడిరి బయటివారు' ఇత్యాదులు.

బ్రౌను ఆంధ్రభాషనుగూర్చి ఇక్కడి సంప్రదాయాదులనుగూర్చి చాలా పరిశ్రమ చేసిన వాడైనా, విదేశీయుడు గనుక, ఆయన అనువాదములో ఎన్నో పొరపాట్లు దొర్లినవి. 'ఉదా.'

(1) మొదటి పద్యము మొదటి పాదము లోని 'నవకపులకు నవకపులకు' అనే పదాలను

'To the sainted Bards, to the nine poets' అని ఆనువదించినాడు. మొదటిమాట సంగతి సందేహమైనా, ఇక్కడ నవకబ్దుము సూతవార్తకమే కాని సంఖ్యార్థకము కాదని నిశ్చయింపవచ్చును. ఆంధ్రములో ప్రసిద్ధులైన తొమ్మిదిమంది కవులనే వారు లేరుగదా, కవిత్రయమున్నది, అష్టదిగ్గజాలున్నారు.

(2) ప. 120-124, 179-ఈ పద్యాలలోనూ మరొకన్ని పద్యాలలోనూ అచలవేదాంతులనీ, మెట్టుచేదాంతులనీ, చెప్పబడేవారి విశ్వాసాలూ, 'బట్టబయలు మంత్రము' ప్రస్తావనా ఉన్నది. వాటి సంప్రదాయ స్వరూపము తెలియక అనువాదములో చికాకుపడ్డాడు.

(3) ప 887. 'విష్ణు భక్తులెల్ల వెలిబూది పాల్గెరి వాదమేల మత విభేదమేల తెలియ లింగధరులు తిరుమంటి పాల్గెరి విశ్వ.....'

ఈ పద్యములో వైష్ణవులు చివరకు దహనమువల్ల తమకు ఇష్టముకాని వెలిబూదిగా మారుతారనీ, లింగధారులు ఖననమువల్ల తమ కిష్టములేని తిరుమంటి, తిరుమణి ఔతారనీ, అందువల్ల వాదాలూ భేదాలూ ఎందుకనీ సుకుమారమైన అధికైవస్సున్నది. అనువాదములో దాని భావము రాలేదు. విశేష విషయాలున్నప్పుడు అనువాదము తర్వాత బ్రౌను వివరణముచేసే ఆలవాటు. (చూ. ప 442 పద్యానికి అనువాదముచేసి, దాని చిక్కును అజ, హరి, శివశబ్దాంకున్న రెండ్రాము ఇచ్చి చక్కగా చిక్కు విప్పివేసినాడు.) ఆటువంటి వివరణయు ఈ పద్యానికి లేనందున దాని సూక్ష్మము ఆయనకు స్ఫురించ లేదనవచ్చును.

(4) ప. 754, 756, 757 లలో ఆంధ్ర దేశములో కొన్నిభాగాలలో శిష్టులైన బ్రాహ్మణులు సువాసనులుగా చనిపోయినవారికి అద్దికాలు పెట్టెన్నడు భోక్తలతోపాటు సువాసనినీకూడా భుజిస్తాడేనా అచారాన్ని దూషిస్తూ, అందువల్ల శ్రాద్ధాలు పొడవుతున్నవనే గర్హణము ఉన్నది. బ్రౌను అనువాదమునుబట్టి ఆ సూక్ష్మము ఆయనకు అవ

గావాన కాలేదని స్పష్టపడుతుంది. పైగా శ్రాద్ధమును Funeral అని తప్పుగా అనువాదము చేసినాడు. ఆ పద్యాల ధోరణినిబట్టి అవి ఆచారాన్ని గర్హించే బ్రాహ్మణుడు ఎవరో వ్రాసి ఉంటాడు కాని వేమన వ్రాసి ఉండడవికూడా నిశ్చయింపవచ్చు!

ఈ విధంగా మూలము ఉన్నదున్నట్లు ప్రచురించినందువల్ల, ఈ అనువాదము ప్రామాణికమనే భ్రాంతి ఆంధ్రులకూ ఆంధ్రతరులకూ కలుగుతుంది: దీనికి బ్రౌను పూర్వము అచ్చువేయించిన ప్రతికీ సంబంధమూ, ఇతర అచ్చుప్రతులతోగల సోలికలూ తారతమ్యాలూ, నిరూపిస్తూ తగుమాత్రమైన పీఠిక అవసరము పరిశోధనవల్ల తేలివేమన జీవిత సంగ్రహముకూడా చేర్చవలె అనువాదములో బ్రౌను చేసిన పొరపాట్లు కూడా అథస్సానికలలో చేర్చవలె. ఈ పని చేసినంతవరకు సమ్మోదాపహము కావచ్చుకాని పైన సూచించిన విధముగా ప్రచురించినప్పుడేకాని ఈగ్రంథప్రయోజనము నిర్దుష్టమూ పరిపూర్ణమూ కానేరదు.

తెలుగులో తిట్లు కవిత్వము

[గ్రంథకర్త: రావూరి దొరసామిశ్వర్య; ప్రచురణ: యం. శేషవలం... అండ్ కంపెనీ; ప్రాప్తి స్థానము: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్-రాష్ట్రపతిరోడ్డు, సికిందరాబాదు. డెవీ 1/8, పేజీలు 232, హార్డ్ కవర్ కోట్లెండు, వెల రు. 6-50.]

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఅకాడెమీ విశ్వతోముఖముగా సాహిత్యాభివృద్ధికి తలపెట్టిన కార్యక్రమాలలో, ఏటేటా నిర్ణీతమైన రెండు విషయాల మీద వ్రాసిన రెండు ఉత్తమగ్రంథాలకు చెరిరు 2000/లు బహుమతి ఇస్తున్న పథక మొకటి. ఆ కార్యక్రమములో పై విషయముమీద వచ్చిన గ్రంథాలలో 1966-67 లో ఈ గ్రంథానికి బహుమతి లభించినది. ఇది సర్వవిధాలా ఆ బహుమతి పొందడానికి యోగ్యమైనది. కొద్దిఅచ్చుతప్పలతో మాత్రమే, మంచికాగితముమీద అందముగా ముద్రించి ప్రకాశకులు ప్రకటించినారు. ఈ ఉత్తమగ్రంథము రచించిన గ్రంథకర్తను, బహుమతి ప్రదాతలను,

ప్రకటనకర్తలను హృదయపూర్వకముగా అభినందిస్తున్నాము.

'తిట్టు కవిత్యము'మీద గ్రంథ మేమిటి, దానికి బహుమాన మేమిటి, అని సందేహించేవారుంటే, ఈ గ్రంథపతనముచేస్తే అట్టివారికి సంశయవిచ్ఛేదము కలుగుతుంది.

వాల్మీకి మహర్షి నోట మొదట వెలువడ్డ శ్లోకమే, శ్లోకము శ్లోకత్వము పొందిన దనేదే, తిట్టురూపముగా ఉన్నది కనుక, ఆ 'మా నిషాద' శ్లోకముతోనే మనోహరముగా ఈ గ్రంథారంభము చేసి వస్తువుకు గౌరవము తెచ్చినారు.

'అహ నమస్మియా...కృపిన్నిందా ఖలాదీనామ్' అని అలంకారికమత ప్రమాణముకూడా చూపినారు.

తిట్టు కవితలో అవాంతరభేదమైన కుకవినిందకు శ్రీకారము చుట్టినది ఆంధ్రకవులలో తిక్కన సోమయాజి అని ప్రతిపాదించి, ఆ తర్వాత నన్నెనోడ కవితాజ్ఞాని శిఖామణిచేసిన కుకవినందను చూపినారు. పూర్వకవులలో తిట్టు కవితకు భీమన, శ్రీనాథుడు, తెనాలి రామకృష్ణుడు - ఇట్టివారికి అగ్రతాంబూల మిచ్చినారు. గ్రంథాంతములో సింహావలోకనములో 'తెలుగులో నున్నంత తిట్టు కవిత మరియే భాషలోనూ లేదనుట యత్కుక్తి కా'దంటూ ఆంధ్రకవులకు ఈ గ్రంథమందు అభిమానము కలిగేట్లు చేసినారు.

ప్రపంచ వాఙ్మయము లన్నిటిలో అధిక్షేప కావ్యాలు (Satires) ఉన్నవి గదా! అవి అన్నీ తిట్టు కవిత్యముతో అంతర్భవించేవే అని మనము గుర్తుంచుకోవలె.

శ్రీ శర్మ గ్రంథ ప్రతిపాద్య విషయాన్ని సంపూర్ణంగా ముందు సంభావించి, విభజనచేసి, గ్రంథరచనకు ఉపక్రమించారు. మంగళాశాసనముతో శ్లోషగర్భముగా ప్రధానులైన తిట్టు కవుల పేర్లు వచ్చేట్లు దేవతాసమరణచేసి, తెలుగులో తిట్టు కవిత్యమును గూర్చి లఘువుగా ఉపక్రమణము చేసినారు. ఆ తర్వాత దానిని (1) చాటుపద్యరూపము (2)

కుకవి నిందాదులు (3) కావ్యాదులలో కథాసందర్భాదులలో వచ్చునది (4) తిట్టు కావ్యములు, అందులో లఘుకృతులు, మహాకావ్యప్రబంధాదులు (5) సద్యేతర కృతులు (6) తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు (7) ఆర్యావీనకవులు (8) ఇతర భాషలలోని తిట్టు కవిత అని ప్రకరణాలుగా విభాగించి సింహావలోకనముతో గ్రంథసమాప్తి చేసినారు. వీటిలో దేనికి ఎంత నిష్పత్తిలో ప్రాముఖ్య మీయదగునో అంతే ఇచ్చినారు. 1, 4 భాగాలకు ఎక్కువ పేజీలు వినియోగించడము సమంజసమే. ఒక్క కుకవినందకు వినియోగించిన 13 పేజీతో కాస్త శక్కుచేమో అనిపించినది. ఆంధ్రకవులు కుకవినందావ్యాజముతో, కుకవులనేకాక కుహృదయులను గూడా బహుముఖాల తిట్టినారుగదా! తక్కిన భాగాలకు సముచితస్థానమే ఇచ్చినారు.

పూర్వము డిండిమ శ్రీనాథులకు జరిగిన వివాద విశేషాలు విస్తృతమైనవి. రాయలఆస్థానములో జరిగిన వివాదాలు కొన్ని కథలుగా వినవస్తున్నవి. గత శతాబ్దములో పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికి శిష్టు కృష్ణముహూర్తిశాస్త్రికి జరిగిన వివాదాలు కొంతవరకూ ఇంకా మరుపు తగ్గలకుండా ఉన్నవి. శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు ఈ శతాబ్దమువారు. శ్రీనాథుని తర్వాత దిగ్విజయార్థము అంతగా దేశాటనము చేసినవారు ఆంధ్రకవులలో మరి ఇతరులు లేరు. బహుశఃవారు శ్రీనాథునికంటే ఎక్కువగా తిరిగి, ఎక్కువ తగాదాలు తెచ్చుకొన్నారేమో! అందువల్ల వారికి ఈ గ్రంథములో ప్రకరణ మొకటి ప్రత్యేకించడము సర్వవిధాలా ఉచితమే. ఈ ప్రకరణము చదివిన తర్వాత వారి ఇతర రచనలు కాలక్రమాన విస్మృతములైనా, ఈ జాతికావ్యాలు మాత్రము చిరస్థాయిగా ఉండగలవనిపిస్తుంది.

ప్రతిప్రకరణములోనూ సామాన్యంగా కవుల కాలక్రమాన్ని అనుసరించే విషయ గ్రంథసముపాగి క్రమబంగము లేకుండా రచన జరిగినది. ఇంతకు పూర్వము సందర్భనశాత్తుగా మన కవుల తిట్టు కథలు వర్ణించినవారు, ఎక్కువసార్లు కులాభిమానాలూ శాఖాభిమానాలు ప్రదర్శించి తమ తమ అల్పత్వమే

చాటుకొన్నారు. ఈ గ్రంథములో, అట్లా కాకుండా ఉభయపక్షాల కథలూ నిష్పక్షపాతంగా వివరించి ఉండడము పెద్దవిశేషము.

బహుమతి ప్రకటించుటలో అకాదెమియాడు తెలుగులో 1920 వరకు తిట్టుకవిత అని పరిమితము చేసినారు. అందువల్ల లెక్కవీనులను వదలలేక వారికి చిన్న ప్రకరణ మొకటి, ఇతర భాషలకు రెండు పేజీల చిన్న ప్రకరణ మింకొకటి ప్రత్యేకించి, చిన్నతీలో జాబితా పోలిస్తూ, రచయిత గ్రంథానికి సమగ్రత సంపాదించారు.

వస్తులో విషయ విభజన చేయడములో బాహ్యరూపమే-స్థూలరూపమే-గణించినారు కాని, అంతరమూ సూక్ష్మమూ ఐన రూపము ప్రపంచించడానికి గ్రంథకర్త తగినంత ప్రయత్నము చేయలేదు. సింహాసనోత్థములో ఈ విధమైన ప్రయత్నపు సూచనలున్నవి, కాని అది సుష్టుగా జరగలేదు. తిట్టు, దూషణ, అధిక్షేపణల తత్వము వివరించేసి, వాటి తాత్త్విక భేదాలు వివరించి విభాగముచేసి ఇంకొక మార్గములో గ్రంథ రచన చేయడానికికూడా అవకాశమున్నది. అది కష్టతరమైనదీ, సామాన్యసాధకులకు అందనిదీ కావచ్చు. ఏమైనప్పటికీ, అటువంటి మౌలికవిభజన మనస్సులో పెట్టుకుని మననముచేసి, దానికి ఒక్క ప్రకరణమైనా ప్రత్యేకించిఉంటే, ఈ గ్రంథ మింకా సమీచీనముగా ఉండి, తత్త్వవిదులకుకూడా పౌదయంగమముగా ఉండేది.

సూక్ష్మపరిశీలనగల ఈ గ్రంథకర్త దృష్టికి కొన్ని చిన్నసారపాట్లు ఎందువల్లనో పొడికట్టలేదు. ఒక్కటిమాత్రము ఉవాహరిస్తున్నాము.

నేములవాడ భీమకవి 12 వ శతాబ్దమువాడు. అతడు వాళుక్యచౌక్యపాల్లినవద్ద తనకున్న నిగ్రహస్రగహశక్తిని చాటుకొన్న 'గడియలోపల దాడి కడగి ముత్తునియగా దిట్టిన మేధావిభట్టుకంటే' ఇత్యాదిగా ఉన్న సీసపద్యములో (పే. 8) మేధావిభట్టు, కవిముల్లు, భానుకవి, బడబాగ్నిభట్టు పేర్కొనబడ్డారు. 'వాళ్లు నలుగురూ 15, 16 శతాబ్దాలవారని తర్వాత (పే. 26, 27) చెప్పి వారి తిట్టు పరా

క్రమము ప్రశంస చేసినారు. 15, 16 వ శతాబ్దపు కవుల ప్రతాపము 12 వ శతాబ్దపు భీమకవి ఎలా ప్రస్తావించినాడా అన్న సందేహము ఈ గ్రంథకర్తకు స్ఫురించినట్లు లేదు. ఆ పద్యము ఆర్యవీనులువాసి భీమకవికి అంటగట్టినదైనా ఐఉండవలె, కాక ఆ పేర్లకవులు పూర్వులు ఇతరులు ఎవరైనా ఉండి ఐనా ఉండవలె. గ్రంథకర్తకు ఉత్సాహపు వశమచేత ఈ చిక్క స్ఫురించి ఉండదు.

ఏదైనా ఒక వస్తువునుగూర్చి వ్రాసేవారు అదే ఎంతో గొప్పదని అత్యుక్తిగా వర్ణించడము సాధారణము. అది కొంత క్షంతవ్యముకూడాను. అటువంటి పొరపాటు ఈ గ్రంథకర్తకూడా మధ్యమధ్య చేయక పోలేదు. చంద్రరేఖానిలాప (స) కృతిని ప్రస్తావించి ఇట్లా అన్నారు 'ఇందలి శబ్దములు ముక్కొలుమువీసము అత్యంత జాగుప్సాకరములు. ఈ జాతిగ్రంథము లన్నియునిట్లెయున్నవి. కాని రసవంతములు శైలిమంతములునని యొప్పుకొనక తప్పదు.' ఈ వాక్యాలలో 'రసవంతములు' అన్నమాట మా బొంట్లకు అప్రశుభివలె కర్ణతాడనేము చేస్తుంది. ఇటువంటివే అక్కడక్కడ గ్రంథ మంతటిలోనూ ఉన్నా, గ్రంథసమాప్తిచేస్తూ, 'కానలబాత తిట్టుకవిత వెక్కువగా బట్టించుకొనక యది యొక లలితకవితావిసేదముగా భావించి సంభావింతుట విశ్వశేయము' అన్న మాటలు తెన్నగా ఉండి, గ్రంథకర్త దానికి సముచిత స్థానమునే సమకూర్చినట్లు విశదీకరిస్తున్నవి.

LATEST USEFUL BOOKS

1. A.B.C. & X.Y.Z. OF BEE CULTURE - (USA Expert)
Worlds Best Book Rs. 41 25
2. ELECTRICAL ENGINEER'S POCKET BK - (UK Expert) 9 60
3. PLANNING YOUR VEGETABLE GARDEN - (UK Expert) 18 90
(V. P. Extra)

Please write in English:

N. K. PAUL & SONS,

P. B. No. 12202, Calcutta-5.

పూర్వకపుల తిట్లు కావ్యాల ప్రచురణ విధానమును గూర్చి గ్రంథకర్త అక్కడక్కడ చేసిన సూచనలు ఎంతో సమంజసంగా ఉన్నవి. అవి పూర్తిగా ఉన్నప్పున్నట్లు ప్రచురించవలె. లేకపోతే, ఈ గ్రంథములో చేసినట్లుగా, బూతుభాష ఏమాత్రము తెలిసిన వారైనా సులభంగా పూర్తిచేసి చదివేందుకు అనువుగా, ఒకటి రెండు అక్షరాలు వదలి చుక్కలు పెట్టి ఐనా ప్రచురించవలె అంటేకాని, వాటిని సభ్యతకోసమని మార్చివేసి, వాటి ప్రాణము పోయేట్లుచేసి ప్రచురించడముకంటే అసలు ప్రచురించకపోవడమే మేలు! బూతును గూర్చి ఆధునిక ప్రపంచములో వచ్చిన మార్పుకు, Lady Chatterlay's Lover ప్రచురణను గూర్చి పూర్వచారాలకూ, Puritanism కూ, అలవాలమైన బ్రిటనులో న్యాయస్థానమిచ్చిన తీర్పు మచ్చుతునక! ఆ గ్రంథము మొదట ప్రచురించిన వారికి అమెరికాలో శిక్షలు వడ్డవి. ఆ రోజులలో ప్రపంచమంతటా పాకులు దానిని ఎంతో కష్టపడి సంపాదించి యావంతో పరించేవారు. ఇప్పుడు ఆ ఆసక్తి తగ్గిపోయినది. అవినీతిని బోధించని బూతు, అసభ్యత నిషేధించ సవనరములేదు.

తిట్లు కవిత్వము విషయములో సత్పురుషులు ఒకటి యోచించవలె మన శత్రువును ద్వేషము కొద్ది ఖడ్గాది సాధనాలతో చంపడము ఎంతపాపమో, విషమాక్షరాంతో పద్యాలు చెప్పి శత్రుసంహారము చేయడము అంతకంటే ఎక్కువ పాపిష్టకార్యము! ఇద్దరూ నరహంతకులే! సాధనముతోఉన్న భేదమేకాని స్వరూపములో లేదు. కవులు తిట్లు పద్యాలు చెప్పి శత్రువులను చంపేవారని వినవచ్చేవి ఎక్కువ భాగము కల్పితకథలూ, యాదృచ్ఛిక సంఘటనలూ కావచ్చు. కాని కొన్నిటిలో ఐనా సత్యముంటుంది. తపశ్శక్తికలవాళ్లు వాక్కు శత్రువులయెడల వ్రజమువలె ప్రసరించగలదు అందుకు విషమాక్షర సాధన కూడా అవసరములేదు. అట్టివారు చేసిన క్రూర కృత్యాలు గర్హింపదగినవేకాని నజ్జనులు హర్షింప

దగినవికావు. పైగా అగ్గింపదగినవి ఎంతమాత్రము కావు. మన విమర్శకులు ఇంతవరకూ ఈ విధంగా ఆలోచించిన సూచనలు కనబడలేదు గనుక ఇది ప్రస్తావించినాము.

ఈ గ్రంథకర్త తెలుగులో తిట్లుకవిత్వము మీద సమగ్రముగా పరిశోధనచేసి, విషయ నివేదనము చక్కగాచేసి, మంచి గ్రంథము రచించి ఆంధ్ర కవిత్వములో ఈ ప్రత్యేక శాఖను అధికారికముగా ప్రదర్శించినందుకు సంభావ్యులు!

—శ్రీ నోరి సరసింహశాస్త్రి.

నెహ్రూ పీలునామా

పిల్లల గేయ రచన రచయిత - శ్రీ వల్లభ నేని కాశీ విశ్వనాథం. పుటలు-40. వెల-తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం-ప్రజాప్రచురణలు-ఏలూరు.

భారతీయ చేతి పరిశ్రమ

రచయిత - డాక్టర్ ఆర్. వి. రావు, (జాయింట్ డైరెక్టర్, కుటీర పరిశ్రమలు, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం) పుటలు-112. వెల : 3-00 ప్రాప్తిస్థానం-ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, తిలక్ రోడ్డు, హైదరాబాద్.

రమ్య రథము

ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత - శ్రీ నీలా జంగయ్య, పుటలు-128. వెల : 2-00 ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ నీలా జంగయ్య, శ్రీ వెంకటేశ్వర శారదా నిలయం, దేవరకొండ, నల్గొండజిల్లా.

గేయ రామాయణం

రచయిత - శ్రీ చింతలపూడి సవ్యాసిరావు పుటలు-28 వెల : 0-50. ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ చింతలపూడి సవ్యాసిరావు, విజయనగరం-1.